

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Vajdaság Autonóm Tartomány
TARTOMÁNYI OMBUDSMAN
Autónomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKY OMBUDSMAN

Autonomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKI OMBUDSMAN
Provincia Autonomă Voivodina
OMBUDSMANUL PROVINCIAL
Автономна Покрајина Войводина
ПОКРАЇНСКИ ОМБУДСМАН

ИЗВЕШТАЈ

ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

ЗА 2010. ГОДИНУ

УВОД	6
Уводна реч	6
<u>ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА</u>	11
Увод	11
Општа оцена стања у области заштите права националних мањина	13
Област културе	13
Примери из праксе	13
Област образовања	14
Примери из праксе	17
Област информисања	19
Препоруке Покрајинског омбудсмана у овој области:	19
Примери из праксе	20
Област службене употребе језика и писма	20
Примери из праксе	20
Заступљеност припадника националних мањина у органима државне власти	22
Заступљеност судија припадника националних мањина у судовима опште и посебне надлежности у АП Војводини	22
Национална структура запослених у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима	24
Афирмативне мере	27
Међунационални инциденти у 2010. години	27
Инциденти у Темерину	29
Инциденти у Јабуци	29
Закључак	30
<u>РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА</u>	31
Увод	31
Општи показатељи (структура представки)	32
Насиље над женама	33
Подаци о насиљу	34
Насиље у породици – пример представки.....	37
Породица и породични односи	37
Пример представке	38
Труднице и породиље	38
Здравствена заштита	43
Право на здравствену заштиту жена - резултати истраживања 2010. године	44
Запошљавање жена и дискриминација на тржишту рада	46
Примери представки	47
Учешће жене у одлучивању	48
Покрајинска одлука о равноправности полова	49
Примена принципа равноправности полова у покрајинским органима	49
Активности на подстицању равноправности полова	51
ПРОЈЕКАТ „Родно заснована дискриминација на радном месту у органима управе на покрајинском и локалном нивоу“	52
“Активни парламент против дискриминације”	54
Родно осетљив језик	55
Трибина „Мобинг у академском окружењу“	56
Кампања „16 дана активизма против насиља у породици“	56

ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА У 2010. ГОДИНИ.....	58
--	-----------

ПРАВА ДЕТЕТА 62

Увод.....	62
ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ.....	62
ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ И УЧЕНИЧКИ СТАНДАРД (ИЗВЕШТАЈ О ОБИЛАСКУ СРЕДЊОШКОЛСКИХ ДОМОВА УЧЕНИКА НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ).....	66
САСТАНАК СА ДИРЕКТОРИМА СРЕДЊОШКОЛСКИХ ДОМОВА И ШКОЛА СА ДОМОМ УЧЕНИКА	68
ПРАВО НА КУЛТУРУ	70
СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ЗАШТИТА ДЕЦЕ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА.....	71
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ДЕЦЕ	73
ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ.....	74
ПРАВДА ПО МЕРИ ДЕТЕТА	79
ИЗВЕШТАЈ О РЕЗУЛТАТИМА ИСТРАЖИВАЊА	79
РЕАЛИЗОВАНЕ АКТИВНОСТИ.....	81

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА У ОБЛАСТИ РАДА, СОЦИЈАЛНЕ И ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ И ГРАЂЕВИНСКО-КОМУНАЛНИХ ПОСЛОВА 84

РАДНИ ОДНОСИ, СОЦИЈАЛНО И ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАЊЕ.....	84
ПРИТУЖБЕ НА ВРАЋАЊЕ ОДУЗЕТОГ ЗЕМЉИШТА	84
ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ГРАЂАНА У ОБЛАСТИ ГРАЂЕВИНСКИХ И КОМУНАЛНИХ ПОСЛОВА	86
ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ ПОВОДОМ ПОНИШТАВАЊА РЕШЕЊА О ВРАЋАЊУ ОДУЗЕТОГ ЗЕМЉИШТА	87
ПРИМЕР ПРИТУЖБЕ НА РАД КОМИСИЈА ЗА ВРАЋАЊЕ ОДУЗЕТОГ ЗЕМЉИШТА.....	88

ОСТВАРИВАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У УСТАНОВАМА ЗАТВОРЕНОГ ТИПА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ 90

ДОМОВИ ЗА ДУШЕВНО ОБОЛЕЛА ЛИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ	90
ДОМ ЗА СМЕШТАЈ ДУШЕВНО ОБОЛЕЛИХ ЛИЦА	90
“СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ОСТРОШКИ – ЧУДОТВОРАЦ“ У НОВОМ БЕЧЕЈУ	90
ДОМ ЗА ДУШЕВНО ОБОЛЕЛА ЛИЦА „1. ОКТОБАР“ У СТАРОМ ЛЕЦУ	91
ДОМ ЗА ДУШЕВНО ОБОЛЕЛЕ ОСОБЕ “ЧУРУГ“ У ЧУРУГУ.....	92
ПРЕПОРУКЕ И ЗАКЉУЧЦИ.....	92
ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА СТАРИЈИХ ОСОБА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ.....	93
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У НОВОМ САДУ	94
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У СУБОТИЦИ	95
ДОМ ЗА СТАРЕ И ПЕНЗИОНЕРЕ У КУЛИ	96
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР ВРБАСУ	97
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У ПАНЧЕВУ	98
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У РУМИ.....	98
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР ЗРЕЊАНИНУ	99
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У КИКИНДИ.....	100
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У БЕЧЕЈУ.....	101
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У КАЊИЖИ.....	101
ДОМ ЗА СТАРЕ У МОЛУ	102
ГЕРОНТОЛОШКИ ЦЕНТАР У АПАТИНУ	103
ПРЕПОРУКЕ И ЗАКЉУЧЦИ.....	103

ПРИХВАТИЛИШТА И ПРИХВАТНЕ СТАНИЦЕ ПРИ ЦЕНТРИМА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД НА ПОДРУЧЈУ АП ВОЈВОДИНЕ	104
ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ЉУДСКИХ ПРАВА У ПРИТВОРИМА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ	105
ПРИЕМ ПРИТВОРЕНИКА	106
ПОЛОЖАЈ ПРИТВОРЕНИКА	108
ПРЕПОРУКЕ И ЗАКЉУЧЦИ	113
ПРАВА ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У ЗАТВОРИМА НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ.....	115
ПРИТУЖБЕ ЗАТВОРЕНИКА ЗБОГ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ	115
ПРИСУСТВОВАЊЕ САХРАНИ БЛИСКИХ СРОДНИКА.....	116
ТРЕТМАН ОСУЂЕНИКА СТРАНИХ ДРЖАВЉАНА.....	116
ТРАНСФЕРИ (ЗАХТЕВИ ЗАТВОРНИКА - СТРАНИХ ДРЖАВЉАНА ЗА ИЗДРЖАВАЊЕ КАЗНИ ЗАТВОРА У СВОЈИМ МАТИЧНИМ ДРЖАВАМА).....	116
ЗАБРАНА ТОРТУРЕ ОСУЂЕНИХ ЛИЦА.....	116
ИНСТИТУЦИЈА УСЛОВНОГ ОТПУСТА	117
ИСТРАЖИВАЊЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА ОСУЂЕНИХ	117
<u>РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА</u>	<u>119</u>
<u>ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ</u>	<u>120</u>
ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ	120
ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАЊЕ НЕЗАПОСЛЕНИХ	120
НЕИЗВРШЕЊЕ РЕШЕЊА ОРГАНА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ	122
НЕИЗВРШЕЊЕ РЕШЕЊА ИНСПЕКЦИЈСКИХ ОРГАНА.....	122
ПРИМЕР ПРИТУЖБЕ ПОВОДОМ НАКНАДЕ ЗА ОДВОДЊАВАЊЕ	123
НЕУСКЛАЂИВАЊЕ НАЗИВА НА РАЧУНИМА ЗА ГАС СА ПРОПИСАНИМ АКТИМА	124
РАЧУНИ ЗА УСЛУГЕ ЈАВНИХ ПРЕДУЗЕЊА.....	124
ПОВРЕДА ПРАВА НА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ	125
ПРИСТУПАЧНОСТ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ (ЗЛОУПОТРЕБА МОНОПОЛСКОГ ПОЛОЖАЈА ДРЖАВНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ).....	126
НЕОДГОВАРАЈУЋИ СТАМБЕНИ УСЛОВИ.....	127
<u>ПРЕГЛЕД ПРЕДСТАВКИ - СТАТИСТИКА.....</u>	<u>128</u>
СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ	130
ТЕРИТОРИЈАЛНА СТРУКТУРА.....	133
ОБЛАСТИ.....	134
ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	134
РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	135
ЗАШТИТА ПРАВА ДЕТЕТА	135
ОПШТИ ПОСЛОВИ	136
ОКОНЧАЊЕ ПРЕДМЕТА	137
<u>ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И ОДНОСИ СА ЈАВНОШЋУ</u>	<u>139</u>
ОГЛАШАВАЊЕ ПОВОДОМ ПРЕДСТАВКИ ГРАЂАНА/КИ.....	139
ОГЛАШАВАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ О АКТУЕЛНИМ ДОГАЂАЈИМА/ТЕМАМА.....	139
ГОДИШЊИ И ПОСЕБНИ ИЗВЕШТАЈИ.....	140
ПРАЋЕЊЕ НАПИСА И ИЗВЕШТАЈА У МЕДИЈИМА (ПРЕС КЛИПИНГ)	140
СТАТИСТИКА МЕДИЈСКИХ АКТИВНОСТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА	141
РЕДОВНА ТЕМАТСКА ГОСТОВАЊА У ЕЛЕКТРОНСКИМ МЕДИЈИМА.....	142

ШТАМПАНИ МАТЕРИЈАЛ И ПУБЛИКАЦИЈЕ	142
ИСТРАЖИВАЊА	142
ВЕБ-САЈТ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА.....	143
КРАТКИ ПРЕГЛЕД ПО ГОДИНАМА	144
БРОЈ ПОСЕТА ПО МЕСЕЦИМА.....	144
БРОЈ ПОСЕТА САЈТУ ПО ДРЖАВАМА.....	145
НОВИ И РЕДОВНИ ПОСЕТИОЦИ.....	145
НАЧИН НА КОЈИ ПОСЕТИОЦИ ДОЛАЗЕ ДО САЈТА	146
КЉУЧНЕ РЕЧИ И ИЗРАЗИ	146

<u>ЗАПОСЛЕНИ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ У ИНСТИТУЦИЈИ</u>	
<u>ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА.....</u>	147

<u>ФИНАНСИРАЊЕ РАДА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА.....</u>	148
---	------------

ДОДАТНА СРЕДСТАВА	148
ПОДАЦИ О ПРОСТОРИЈАМА И СРЕДСТВИМА ЗА РАД	149

УВОД

УВОДНА РЕЧ

АНИКО МУШКИЊА ХАЈНРИХ

У Републици Србији институција заштитника грађана, односно омбудсмана, установљена је на три нивоа: републичком, покрајинском и градском, односно општинском.

На нивоу Аутономне Покрајине Војводине, институција Покрајинског омбудсмана установљена је Покрајинском скупштинском одлуком о Покрајинском омбудсману („Службени лист Аутономне Покрајине Војводине“, бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005 и 18/2009 – промена назива акта). Према овој одлуци Покрајински омбудсман је независан и самосталан орган који се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода сваког лица, зајемчених Уставом, потврђеним међународним уговорима о људским правима, општеприхваћеним правилима међународног права, законима и прописима Аутономне Покрајине Војводине. Покрајински омбудсман посебно штити људска права и слободе од повреда учињених од стране покрајинске и општинске управе, организација и јавних служби, које врше управна и јавна овлашћења (органи управе), а чији је оснивач Покрајина или општина.

У вршењу својих овлашћења широког спектра, Покрајински омбудсман, поред тога што прима и испитује представке са притужбама које се односе на повреду људских права и неправилан рад органа управе, доноси мишљења и препоруке за отклањање последица неправилног рада органа управе и кршења људских права, обавештава надлежне органе и ширу јавност о кршењу људских права, посредује у мирном решавању спорова у вези са кршењем људских права, организује и учествује у организацији и припремама саветовања о остваривању и поштовању људских права, прикупља информације о примени закона и других прописа у области људских права итд., а једном годишње, најкасније до краја марта наредне календарске године, обавезан је да поднесе Скупштини Аутономне Покрајине Војводине извештај за претходну годину о својим активностима, о стању људских права и о правној сигурности у Покрајини.

Као и претходни, Извештај за 2010. годину садржи податке о броју и структури представки, о донетим препорукама, предлозима и мишљењима, затим, општу оцену рада органа управе са становишта примене прописа, уочене пропусте и препоруке за њихово отклањање, као и критике и похвале појединим органима управе. У Извештају је у посебним поглављима указано на стање у областима остваривања заштите права националних мањина, равноправности полова и права деце, као и на стање у свим осталим областима у којима се врше управна и јавна овлашћења. Случајеви кршења права грађана и грађанки посебно су представљени.

Извештај садржи и информације о самој институцији Покрајинског омбудсмана, о броју и структури запослених, о утрошеним финансијским средствима и односима са јавношћу и активностима у повећању видљивости институције.

У 2010. години се показало да су грађани у Покрајинском омбудсману препознали институцију којој се може обратити свако ко сматра да му/јој је актом

или радњом органа управе повређено неко људско право. Као и претходних година, изражена је потреба грађана да им институција Покрајинског омбудсмана буде ближа, нарочито више присутна у локалним заједницама и константно промовисана у медијима. Због тога је Покрајински омбудсман и ове године имао већи број посета јединицама локалне самоуправе и посветио посебну пажњу јавности рада.

Током 2010. године Покрајинском омбудсману је поднето 866 представки што представља знатно повећање у односу на 2009. годину, када су поднете 733 представке. Осим представки по којима је Омбудсман поступао, велики број представки није био предмет поступања јер су оне одбачене због тога што нису садржале личне податке подносилаца, поднете су након истека прописаног рока, или нису садржавале све прописане податке, а подносилац их није допунио у накнадно одређеном року. Затим, одбачене представке се нису односиле на рад органа управе, околности случаја, а докази који су поднети нису довели до уверења да је постојала повреда људских права, односно друга неправилност у раду органа управе, или је представка у истом случају већ поднета, а нису приложени нови докази. Разлози за одбацивање су били и ти што нису исцрпљена сва редовна правна средства за отклањање повреда, или је поводом исте ствари омбудсман раније одлучивао.

С обзиром на чињеницу да је мали број јединица локалне самоуправе у којима функционише служба бесплатне правне помоћи, Покрајински омбудсман је током 2010. године у случајевима када није био надлежан да поступа, подносиоцима представки давао детаљне савете о другим могућностима за остваривање заштите права. Крајем 2010. године Покрајински омбудсман се обратио свим јединицама локалне самоуправе захтевом да одговоре на питања о томе да ли је при општинској, односно градској управи организована служба правне помоћи и на који начин она функционише. Показало се да она функционише у малом броју јединица локалне самоуправе и не задовољава све веће потребе грађана да им се помогне у њиховом приступању правди. Покрајински омбудсман ће и убудуће наставити да даје правне савете и у случајевима када није надлежан за поступање.

И за ову годину је карактеристично да су у знатном броју случајева, повреде права грађана од стране органа управе отклоњене већ током саме истраге. Нарочито је уочљиво да су рокови у којима су органи били обавезни да се изјасне о наводима из представки били поштовани, а прекорачени су у малом броју случајева, што указује на повећану одговорност према Омбудсману, а то је и потврда јачања саме институције Омбудсмана.

Претходна година је у свим областима рада институције Покрајинског омбудсмана, по нечему била карактеристична:

У области заштите и унапређења права националних мањина, протекла је у знаку заживљавања Закона о националним саветима националних мањина и почетка рада новоизабраних националних савета националних мањина.

У области равноправности полова почеле су припреме за примену антидискриминационог законодавства, тачније Закона о равноправности полова који, између осталог, уводи обавезу успостављања тела за равноправност полова у јединицама локалне самоуправе. Почела је и примена Закона о забрани дискриминације, а посебну новину представља избор поверенице за равноправност и конституисање ове институције, са којом је Покрајински омбудсман одмах успоставио сарадњу.

Што се тиче области заштите права детета, 2010. година била је у знаку новог Закона о основама система образовања и васпитања и Закона о националним саветима националних мањина. Ова је година била и година “инклузивне наставе”, која је уведена у све школе како би сваком детету обезбедила једнак приступ образовању.

У осталим областима у којима се врше управна и јавна овлашћења и ову годину су обележиле последице лоших приватизација, отпуштање запослених, али и кршење права грађана незаконитим радом органа управе у свим областима где се врше јавна овлашћења. У јединицама локалних самоуправа, закон се најчешће кршио у областима урбанизма и градитељства, инспекцијских органа, матичарских служби и општинских/градских пореских органа. Значајан број представки се односио на рад јавних предузећа и привредних друштва која нису јавна предузећа, а врше јавна овлашћења. Притужбе су се односиле и на рад центара за социјални рад, школа, дечијих вртића, здравствених установа, организационих јединица Националне службе за запошљавање, Фонда за пензијско и инвалидско осигурање, Завода за здравствено осигурање, високошколских установа, правосудних органа, органа унутрашњих послова, установа у којима се налазе лица лишена слободе итд.

Институција Покрајинског омбудсмана посебну пажњу је посветила двома надлежностима: праћењу примене међународних стандарда у области људских права и прикупљању информација о примени закона и других прописа у области људских права. О томе сведоче посете великом броју установа и неколико истраживања која су обављена у различитим областима друштвеног живота. Све ове активности обухваћене су Извештајем.

Током 2010. године институција Покрајинског омбудсмана интензивно је сарађивала са институцијом Заштитника грађана, као и са представницима организација цивилног друштва (невладиног сектора). Институција је била организатор, а њени представници су били учесници великог броја конференција, округлих столова, јавних расправа и семинара посвећених заштити и унапређењу људских права, чиме је институција Покрајинског омбудсмана испуњавала још једну од својих надлежности – едукативну, али и превентивну.

На основу поднетих притужби и остварених контаката са подносиоцима представки и органима који врше јавна и управна овлашћења може се констатовати да се у АП Војводини квалитет заштите и унапређења људских права стално побољшава, али је још увек евидентан незаконит рад органа управе и кршење права грађана због непоштовања, пре свега, процесног законодавства, које подразумева поступање органа управе у складу са Законом о општем управном поступку, као и у складу са начелима добре управе. Може се рећи да су се грађани/грађанке у највећем броју случајева обраћали притужбама на рад органа управе у јединицама локалне самоуправе и републичких органа, а у мањем броју су се жалили на рад покрајинских органа и привредних друштава која врше јавна овлашћења, а нису јавна предузећа. У представкама су указивали на неправилности у раду које су последица, пре свега, недовољне стручности запослених у органима управе. Често се може уочити и незаинтересованост запослених да своје послове обављају квалитетно и у року, уз поштовање основних правила поступка, чему треба додати и чињеницу да запослени слабо познају прописе, у свом раду се не позивају на њих, или се позивају погрешно. Напред изнето потврђује да се у малом броју случајева може говорити о повреди људских права у ширем смислу. У већини случајева, околности случаја и докази који су поднети указали су на то да се радило о неправилностима у раду органа

управе, односно о непоступању органа управе у случајевима у којима је требало да поступају, што у крајњој линији представља кршење права грађана. Недовољна стручност, лежерност, неспремност да се суоче са проблемима на које је указано, немање свести о одговорности за свој рад, нетачност, неажурност, а неретко и бахатост, карактеристични су за већину запослених у органима управе у јединицама локалне самоуправе. Што се тиче отклањања неправилности, уочено је прилично “опирање” од стране јединица локалне самоуправе, које на разне начине покушавају да оправдају незаконит рад и “одбране се” од сваке критике, а тако и препорука за поштовање законитости и предлога за побољшање и унапређење њиховог рада. Нажалост, занемарљив је случај добијених информација о томе да је у органу управе покренуто питање дисциплинске, прекршајне или кривичне одговорности запослених због неправилности на које је Омбудсман указао, а готово да није било реакција које би показале да се у органима локалне самоуправе препорука Омбудсмана схвата као нека врста путоказа за унапређење целокупног рада, или рада појединих органа.

Што се тиче покрајинских органа, они углавном показују спремност да неправилности отклоне већ током истраге, одговарају на позив Покрајинског омбудсмана да се изјасне на наводе представке, достављају тражену документацију и извршавају препоруке. На исти начин се понашају и јавна предузећа.

Знатан број притужби поднетих Покрајинском омбудсману односио се на рад републичких органа управе (на територији АПВ) који су на обраћања Покрајинског омбудсмана, реаговали различито. Нека министарства, управе, заводи и др. показали су спремност да отклоне неправилности на које је у представкама указано још током трајања истраге, или да објасне разлоге свог поступања, али, евидентан је значајан број случајева када су се оглушили на захтеве Омбудсмана, чак и након вишеструких ургенција.

Иако је, у односу на претходне године, евидентан пораст броја поднетих представки, не можемо губити из вида да то истовремено представља потврду о повећаном броју случајева кршења закона од стране органа управе, и доказ боље обавештености грађана/ки о надлежностима и овлашћењима Омбудсмана, као и информацијама о позитивним исходима по поднетим представкама.

Неопходно је да органи управе на покрајинском и локалном нивоу у АП Војводини наставе да развијају професионалност у раду и принципе добре управе у складу са међународним стандардима. Органи управе треба да се ангажују на успостављању високих етичких стандарда свог рада, да поштују усвојене кодексе понашања функционера и запослених, уз стално спречавање, а тако и уклањање појава мита, корупције и злоупотребе службеног положаја. Ваља напоменути да ни 2010, није било представки у којима би грађани указали на случајеве примања или тражења мита и корупције, од стране запослених у органима управе, што указује на то да грађани још не верују да би Покрајински омбудсман могао допринети у борби против корупције.

Година 2010. ће се памтити и по томе што је након тешке болести у јулу месецу преминуо други покрајински омбудсман, др Дејан Јанча који је изабран на ову функцију 15. октобра 2009. године. Институција је функционисала без покрајинског омбудсмана све до 11. октобра 2010. године, када је Скупштина АП Војводине изабрала Анико Мушкиња Хајнрих, која је истог дана положила заклетву. Нова омбудсманка изабрана је на шестогодишњи период.

Скупштина АП Војводине је истог дана, за заменицу покрајинског омбудсмана за заштиту права детета, реизабрала Марију Кордић, на период од

шест година, а раније, 17. маја, реизабрана је и заменица за равноправност полова Даница Тодоров Јашаревић, такође на шест година. Осталих троје заменика/ца Ева Вукашиновић, Стеван Арамбашић и Драгомир Секулић изабрани/реизабрани су у децембру 2009. година на шест година.

ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

ЕВА ВУКАШИНОВИЋ

УВОД

Период који је обухваћен овим извештајем заменице покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина обележен је почетком примене прописа значајних за заштиту права националних мањина, појачавањем рада на терену и повећаним бројем поднетих представки у овој области.

Министарство за људска и мањинска права је, након привременог закључења посебног бирачког списка, 11. марта 2010. године расписало изборе за 19 националних савета. Укупно 16 националних мањина (Албанци, Ашкалије, Бошњаци, Бугари, Буњевци, Власи, Грци, Египћани, Мађари, Немци, Роми, Румуни, Русини, Словаци, Украјинци и Чеси) су своје националне савете бирали на непосредним изборима, а код три националне мањине (Хрвати, Македонци и Словенци) су се стекли услови за посредне, електорске изборе. На основу одлуке о расписивању избора, 6. јуна одржани су избори за националне савете националних мањина. На непосредне изборе је од 436.334 бирача уписаних у посебне бирачке спискове изашло 237.792 бирача, односно 54,5% припадника националних мањина.

Током изборног процеса било је тешкоћа техничке природе, али оне нису утицале на исход избора, што доказује задовољавајући проценат излазности припадника националних мањина на изборе. Законом је прописано да ће изборе спровести Централна изборна комисија (ЦИК) која има свега три члана и исто толико заменика. Показало се да је број чланова и заменика мали за спровођење избора ових размера, посебно ако се има у виду да они нису у сталном радном односу у ЦИК-у. Због процене да ће мали број мањина изаћи на непосредне изборе, Законом су прописани и кратки рокови за радње које се морају предузети након проглашења збирне изборне листе. Непосредни избори националних савета, представљали су новину и за јединице локалне самоуправе, па су многе биле кадровски неспремне за спровођење оваквог изборног процеса. Напослетку, избори су “изненадили“ и саме припаднике националних мањина, који су их доживљавали као опште изборе и занемаривали прописана правила, као што је нпр. правило да ЦИК именује бирачке одборе на основу предлога јединице локалне самоуправе, а не на основу предлога листа. Отклањање нејасноћа у вези са проширеним саставима отежавало је рад ЦИК-а тако да се са доношењем појединих одлука каснило.

Електорске скупштине за три националне мањине одржане су 6. јуна. Чланови националног савета су бирани тајним гласањем, на гласачким листићима, а мандати су распоређени по Д’Онтовом правилу.

По оцени заменице за заштиту права националних мањина, поступак уписа припадника националних мањина у посебан бирачки списак, као и сам изборни процес, обележиле су одређене мањкавости. Јавност у Републици Србији није на одговарајући начин информисана, а велики број градова и општина је испољавао отпор према вођењу посебних бирачких спискова. Осим тога, национални савети нису у довољној мери промовисали сопствене надлежности, док су активисти

појединих политичких партија мањина спроводили акције „од врата до врата“, подстичући припаднике националних мањина да се упишу у посебан бирачки списак. Упркос наведених мањкавости, може се, ипак, закључити да је добро да су образована највиша тела мањинских аутономија са значајним овлашћењима у области културе, образовања, информисања (обавештавања) и службене употребе језика и писама.

Након конституисања нових националних савета националних мањина, заменица покрајинског омбудсмана је посетила све националне савете чије је седиште на територији АП Војводине, и то националне савете ашкалијске, буњевачке, египатске, мађарске, немачке, румунске, русинске, словачке, украјинске, хрватске, чешке и македонске националне мањине, као и канцеларију бугарске националне мањине. Циљ ових посета био је успостављање сарадње, упознавање са тешкоћама са којима се новоформирани савети сусрећу и размена искустава на пољу заштите права националних мањина.

Посебан значај за заштиту мањинских права има Закон о забрани дискриминације¹ који у члану 1 став 1 утврђује општу забрану дискриминације, облике и случајеве дискриминације, као и поступке заштите од дискриминације. Ставом 2 истог члана установљава се Повереник за заштиту равноправности као самосталан државни орган, независан у обављању послова утврђених овим законом. Народна скупштина РС је 5. маја 2010. године донела Одлуку о избору Повереника за заштиту равноправности. Са повереницом је успостављена сарадња и у области заштите права националних мањина, имајући у виду чињеницу да је Законом о забрани дискриминације у члану 24 став 1 забрањена дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

У извештајном периоду велика пажња је посвећена раду на терену, односно, непосредном сусрету са грађанима и грађанкама. Заменица покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина посетила је више општина у којима припадници националних мањина живе у значајнијем броју. Посећена су насељена места: Ечка (Зрењанин), Хртковци (Рума), Љуба (Шид), Торак (Житиште), Јерменовци (Пландиште), Бачки Петровац, Бачки Моноштор (Сомбор), Руски Крстур (Кула), Доњи Таванкут (Суботица), Куцура (Врбас), Бела Црква, Торда (Житиште), Хетин (Житиште). Ове посете су имале двоструки циљ: популаризовање институције и рад са странкама, односно пријем притужби на терену. Захваљујући оваквом начину рада током 2010. године значајно је повећан број притужби у области заштите права националних мањина у односу на претходне године. То не значи да је дошло до погоршања стања у овој области, него је резултат успешног представљања и препознавања институције Покрајинског омбудсмана међу грађанима. У складу са тим, повећан је и број мишљења и препорука у односу на претходне године. Посебно истичемо да су органи управе у високом проценту извршили препоруке и мишљења у области заштите права националних мањина².

¹ Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС“, број 22/2009)

² Списак издатих препорука и мишљења у области заштите права националних мањина у 2010. години можете погледати на следећем линку:
http://www.ombudsmanapv.org/Dokumenti/2011/NM/NM_preporuke_i_misljenja_2010.pdf

ОПШТА ОЦЕНА СТАЊА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

У вези са четири области, кључне за остваривања права националних мањина - образовања, културе, информисања (обавештавања) и службене употребе језика и писама - оцењујемо да је постојећи институционални и правни оквир за остваривање ових права задовољавајући, али да је примена прописа у пракси из различитих разлога неуједначена и селективна. Томе у великој мери доприноси и чињеница да прописи у појединим областима нису међусобно усаглашени (област јавног информисања, службена употреба језика и писама) те дају повода за произвољна тумачења. Иако свака локална средина и национална заједница имају своје посебности, стиче се утисак да се позитивни помаци у системском уређењу ове области и спровођењу прописа споро дешавају, односно да се најчешће решавају од случаја до случаја. Као пример истичемо рад и функционисање савета за међунационалне односе у локалним самоуправама. Положај, оснивање, рад и надлежности савета за међунационалне односе и начин избора чланова овог тела уређен је чланом 98. Закона о локалној самоуправи³ који прописује да је савет за међунационалне односе самостално радно тело које обавезно оснивају скупштине јединица локалне самоуправе са национално мешовитим саставом становништва. Међутим, на терену је установљено да савети нису формирани у свакој локалној самоуправи где би то била обавеза, а да тамо где јесу основани, не обављају своју улогу у складу са Законом, те се поставља питање оправданости њиховог постојања.

ОБЛАСТ КУЛТУРЕ

Приликом обиласка насељених места у Војводини у којима значајан део становништва чине припадници мањинских националних заједница, током 2010. године уочено је да постоје тешкоће у обезбеђивању финансијских средстава од стране локалне самоуправе за функционисање и активности удружења која се баве очувањем традиције и културе мањинских националних заједница, односно остваривањем других права ових заједница гарантованих међународним и домаћим прописима.

Имајући у виду важност ове области, одржан је састанак са директорима покрајинских завода за културу националних заједница у Војводини, како би се размотриле могућности за увођење ефикаснијег и сврсисходнијег система финансирања активности установа и удружења националних заједница у области културе, посебно од стране локалних самоуправа.

Након усаглашавања ставова свих битних чинилаца у овој области, локалним самоуправама биће упућене званичне препоруке за унапређење система финансирања активности установа и удружења националних заједница у Војводини.

Примери из праксе

- Покрајински омбудсман је примио притужбу Културно-уметничког друштва из Ш. у којој се изражава незадовољство због тога што у буџету

³ Закон о локалној самоуправи („Сл. гласник РС“, број 129/2007)

општине за текућу годину нису издвојена средства за финансирање културних друштава националних мањина, него се у целости прешло на пројектно финансирање, услед чега се доводи у питање опстанак, активности и одржавање манифестација културних институција националних мањина.

Покрајински омбудсман је упутио препоруку општини да се међу услове за доделу средстава за финансирање пројеката у области културе уврсти и критеријум да се ради о удружењима, односно културно-уметничким друштвима која се баве очувањем, неговањем и унапређењем културе националних мањина. **Препоручено** је да се изнађе могућност сталног буџетског финансирања дела трошкова културно-уметничких друштава имајући у виду да раде непрекидно, те се текући издаци не могу покрити пројектним начином финансирања.

Општина је извршила препоруку, тако што је донет посебан програм за очување, неговање и унапређење културног идентитета мањинских заједница који ће служити као један од критеријума за доделу буџетских средстава. Такође, у ребаланс буџета уврштена је ставка за суфинансирање текућих расхода установа културе, што у буџету раније није било предвиђено.

- Покрајинском омбудсману је поднета представка Друштва Р. из С. М. у којој се тврди да је овом друштву из буџета града за 2010. годину додељено свега 10.000 динара, односно да је од свих поднетих пројеката одобрен само онај са најнижим износом. Из одговора надлежне градске управе може се закључити да се средства из буџета додељују путем јавног позива, те да у расподели новца није било неправилности. Покрајински омбудсман је оценио да је у овом случају потребно затражити мишљење Националног савета р. националне мањине. Такође, потребно је указати на недореченост прописа у вези са буџетским, односно пројектним финансирањем, као и на опасност произвољности у расподели средстава и одређивању ко ће их добити.
- Покрајинском омбудсману је достављен захтев надлежног органа локалне самоуправе за тумачење одредаба Закона о националним саветима националних мањина у вези са начином и поступком именовања чланова управног одбора у установама културе за које је утврђено да су од посебног значаја за очување идентитета националне мањине. Тражено тумачење је дато подносиоцу представке, али је уједно овај случај указао на недовољну спремност органа локалне власти за доследну примену Закона о националним саветима националних мањина, као и на потребу јачања капацитета и ефикасности самих националних савета.

| ОБЛАСТ ОБРАЗОВАЊА

Школску 2009/2010 годину обележила је неусклађеност активности Покрајинског секретаријата за образовање и Министарства просвете Републике Србије. Покрајински секретаријат је предузео конкретне активности у циљу остваривања образовања на језицима националних мањина, учествовао у суфинансирању пројеката, односно програма предшколског, основног, средњег и високог образовања, које су сачиниле основне, средње, високе школе струковних

студија и факултети, као и удружења грађана, друштва и невладине организације, а које доприносе остваривању подједнаких могућности за образовање деце, ученика и студената из различитих категорија становништва, припадника различитих националности, а посебно припадника ромске националне мањине.

Покрајински секретаријат за образовање је, такође, подржавао пројекте/програме превенције и образовања деце, младих и просветних радника у борби против насиља, верске, расне и етничке нетолеранције и дискриминације. С друге стране, национални савети свих националних мањина на чијем језику се изводи настава у АП Војводини истицали су да Министарство просвете није извршило своје обавезе које проистичу из Закона о основама система образовања и васпитања и Закона о националним саветима националних мањина, а у вези са наставом на језицима националних мањина, односно није донело предвиђене подзаконске акте.

На основу података Покрајинског секретаријата за образовање, сачињени су следећи табеларни прикази⁴:

- Број деце, припадника националних мањина, обухваћених **припремним предшколским програмом** (на матерњем језику) у школској 2010/2011. години у односу на претходну школску годину је следећи:

Деца мађарске националности	7.56% мање
Деца словачке националности	11.90% мање
Деца румунске националности	17.5% мање
Деца русинске националности	9.19% мање
Деца хрватске националности	40% мање
Деца ромске националности	3.74% мање

На основу изложеног можемо закључити да је број деце која на свом матерњем језику похађају припремни предшколски програм смањен код свих националних мањина у односу на претходну годину.

- У **основном образовању и васпитању** наставом на матерњем језику у 2010/2011. години у односу на претходну школску годину обухваћен је следећи број ученика/ученица првог разреда, припадника националних мањина:

Ученици мађарске националности	0.64% мање
Ученици словачке националности	1.35% више
Ученици румунске националности	6.76% мање
Ученици русинске националности	5.63% мање
Ученици хрватске националности	3.33% мање

На основу изложеног можемо закључити да је број ученика/ученица првог разреда основне школе који на свом матерњем језику похађају наставу, изузев словачке националне мањине, смањен у односу на претходну годину.

⁴ Извештаје Покрајинског секретаријата за образовање можете погледати на сајту <http://www.obrazovanje.vojvodina.gov.rs>

- Реализација уписа у **средњем образовању и васпитању** у којима се настава изводи на неком од језика националних мањина у 2010/2011. години у односу на претходну је следећи:

Настава на мађарском језику	0.98% мање
Настава на словачком језику	5% више
Настава на румунском језику	38% мање
Настава на русинском језику	3.33% мање
Настава на хрватском језику	45.03% мање

На основу изложеног можемо закључити да је током уписа у средње школе у којима се настава изводи на језицима националних мањина, изузев словачке националне мањине где се бележи пораст, смањен број ученика/ученица који наставу слушају на матерњем језику, у односу на претходну годину.

- Национални састав студената/студенткиња уписаних на **основне и интегрисане високе студије** на Универзитету у Новом Саду, у школској 2010/2011. години у односу на претходну школску годину је следећи:

Националност	2009/2010	2010/2011	%
Мађари	2680	2186	-18,43
Словаци	551	392	-28,86
Румуни	103	92	-10,68
Русини	270	196	-27,41
Хрвати	568	473	-16,73

Припадника мађарске националности	18.43% мање
Припадника словачке националности	28.86% мање
Припадника румунске националности	10.68% мање
Припадника русинске националности	27.41% мање
Припадника хрватске националности	16.73% мање

На основу изложеног можемо закључити да је број студената/студенткиња припадника националних мањина уписаних на основне и интегрисане високе студије на Универзитету у Новом Саду смањен у односу на претходну школску годину.

- Национални састав студената/студенткиња уписаних на **мастер студије** на Универзитету у Новом Саду, у школској 2010/2011. години:

Националност	2009/2010	2010/2011	%
Мађари	145	220	51,72
Словаци	16	31	93,75
Румуни	11	9	-18,18

Русини	8	26	225,00
Хрвати	39	44	12,82

Припадника мађарске националности	51.72% више
Припадника словачке националности	93.75% више
Припадника румунске националности	18.18% мање
Припадника русинске националности	225% више
Припадника хрватске националности	12.82% више

На основу изложеног можемо закључити да је број студената/студенткиња припадника националних мањина уписаних на мастер студије на Универзитету у Новом Саду повећан у односу на претходну школску годину, изузев студената румунске националности.

Примери из праксе

- Од руководиоца Месне канцеларије у Е. сазнали смо да се, упркос чињеници да је трећина становништва Е. румунске националности, румунски језик у школи не учи као изборни предмет, а мали је и број деце који наставу похађају на румунском језику. Највероватније, наредне школске године у први разред на румунском наставном језику неће бити уписано ни једно дете. Такође, у општини П. смо сазнали да у насељеном месту Х. где припадници словачке националне заједнице живе у значајнијем броју, не постоји интересовање за упис деце која би наставу слушала на словачком језику. Исти проблем је уочен приликом посете Ј. где живе припадници мађарске националне заједнице. Покрајински омбудсман сматра да је потребно континуирано обучаваати становништво и одржавати родитељске састанке којима би присуствовали и представници институције омбудсмана како би се указало на важност образовања на матерњем језику. У извештајном периоду започете су такве акције, а заменица покрајинског омбудсмана је присуствовала на неколико родитељских састанака на којима је афирмисан значај школовања на матерњем језику.
- Покрајински омбудсман је примио представку Националног савета румунске националне мањине, у којем се указује на незаконитост приликом именовања чланова школског одбора у ОШ „М“ у насељеном месту Г. У представци се истиче да се, упркос одредбама Закона о националним саветима националних мањина, локална самоуправа није обратила Националном савету ове мањине, односно да није поштована одредба према којој је јединица локалне самоуправе дужна да упути националним саветима захтев за давање мишљења о предложеним кандидатима/кандидаткињама за чланове школског одбора (односно давање предлога, уколико се у већини одељења васпитно-образовни рад одвија на језику националне мањине). Национални савет румунске националне мањине је представку исте садржине упутио и поводом именовања члана школског одбора у ОШ “КД” у насељеном месту К. Покрајински омбудсман је, након спроведеног поступка, Скупштинама

општина В. и Б.Ц. упутио препоруку према којој ће надлежни органи, имајући у виду да поступци именовања чланова школског одбора нису спроведени у складу са законом, ставити ван снаге акте о именовању чланова школског одбора, поновити поступак именовања чланова школског одбора у наведеним школама и то тако да ће претходно упутити Националном савету румунске националне мањине захтеве за давање предлога за чланове школског одбора. Обе препоруке су извршене.

- Покрајински омбудсман су 31. августа 2010. године више националних савета обавестили о томе да су службеници Министарства просвете, истог дана, телефонским путем обавештавали школе у којима се у одељењима наставни рад одвија на језицима националних мањина, да се таква одељења због рационализације спајају, иако је за отварање таквог одељења прибављена сагласност Покрајинског секретара за образовање. Покрајински омбудсман је става да једном дата сагласност важи до краја школовања за ту генерацију, дакле, до краја 8. разреда, те накнадна спајања не би била у складу са законом.
- Након извршеног мониторинга 2009. године, а с обзиром на број деце, утврђено је да је оправдан захтев родитеља за отварањем јаслица на мађарском језику у Новом Саду. Покрајински омбудсман из тих разлога препоручио је Граду Новом Саду да омогући рад са децом јасленог узраста на мађарском језику. Град је поступио по препоруци, те је 2010. године расписан конкурс за пријем деце.
- У току 2010. године примљено је више притужби у вези са статусом наставног предмета „Матерњи језик са елементима националне културе“ у којима се истиче немогућност регулисања статуса и исплате зараде наставницима који тај предмет предају у средњим школама, као и чињеница да је у основним школама наведени предмет сврстан као изборни (у групи Б) те су ученици приморани да се опредељују између изучавања матерњег језика и нпр. информатичког образовања. Посредством Покрајинског омбудсмана у једном случају је превазиђен проблем, али је став ове институције да је потребан системски и свеобухватан приступ у решавању ове проблематике. Такође, овај предмет, због свог значаја у очувању мањинског идентитета, не може бити у истом статусу са осталим изборним предметима.
- У извештајном периоду уочен је и проблем који је настао као последица недоношења одговарајућих подзаконских аката којим би се ближе разрадиле и прецизирале одредбе Закона о основама система образовања и васпитања у погледу услова за пријем у радни однос у васпитно-образовним установама у којима се настава изводи на језику националне мањине. Наиме, од наставног особља или лица које тражи запослење у овим установама захтева се прилагање доказа о знању мањинског језика, али истовремено није ближе уређено шта се може сматрати доказом о знању језика, нити начин прибављања оваквог доказа.

ОБЛАСТ ИНФОРМИСАЊА

Институција Покрајинског омбудсмана/област заштите права националних мањина сачинила је посебан извештај “Мањински медији у Војводини”⁵ који је упућен Скупштини АПВ. Писању извештаја претходило је истраживање о стању мањинских медија у Војводини да би се стекла општа слика о стању у тим медијима у вези са питањима власничке структуре, извора и начина финансирања, услова за рад, образовања запослених, проблема у раду, те да се дају препоруке за унапређење могућности остваривања права припадника националних заједница на информисање на матерњем језику. Истраживање у овој области, односно званични извештај једне институције задужене за заштиту људских права нарочито је значајно у светлу непостојања институционалних механизма који гарантују дугорочни опстанак мањинских медија и неравноправних услова у којима медији данас раде, након заустављања процеса приватизације.

Препоруке Покрајинског омбудсмана у овој области:

- Потребно је усагласити Закон о јавном информисању, Закон о локалној самоуправи, Закон о заштити права и слобода националних мањина, те Закон о националним саветима националних мањина и то у делу који се односи на оснивачка права. Неопходно је прецизирати да ли држава може бити оснивач медија, односно, ко може бити оснивач медија и у том смислу предложити измене наведених закона.
- Приликом измене важећих прописа посебно се мора водити рачуна да се уреди питање извора и начин финансирања мањинских медија. Потребно је тачније одредити шта у случају локалних самоуправа значи “учествовање у финансирању” средстава информисања.
- Разрадити институционални механизам који омогућује стабилно финансирање и опстанак мањинских медија са јасним критеријумима. Изнаћи могућност финансирања основних трошкова за рад мањинских медија (нпр. закуп пословног простора, одржавање, текући трошкови.)
- Неопходно је обезбедити услове за несметан и професионалан рад мањинских медија у сваком погледу, независно од било каквих притисака и центара моћи, што је предуслов за објективно, слободно и непристрасно информисање.
- У случају завршетка прекинутог процеса приватизације електронских медија имати у виду карактер, особености и улогу мањинских средстава информисања како опстанак мањинских медија не би био доведен у питање.
- Створити услове за унапређење квалитета програма електронских медија на језицима националних мањина у области информисања, културе, образовања, итд.
- Посебан акценат ставити на стручно усавршавање и оспособљавање запослених у мањинским медијима у свим областима (новинарској професији, финансијама, маркетингу, менаџменту, међународној сарадњи,

⁵ Извештај „Мањински медији у Војводини” налази се на сајту Покрајинског омбудсмана <http://www.ombudsmanapv.org/>

итд). Такође, потребно је изнаћи механизме за подстицање запошљавања и подмлађивања мањинских редакција, како би више простора добили млади и стручни кадрови.

Примери из праксе

Број обраћања Покрајинском омбудсману доказ је незавидног положаја средстава информисања на мањинским језицима. Представке су поднете, како од представника штампаних, тако и електронских медија који се емитују или штампају на мађарском, ромском, украјинском, те словачком језику.

Мањински медији су првенствено суочени са недостатком материјалних средстава, проблемима због лоше спроведене приватизације, нерашчишћених односа око оснивачких права или несугласица унутар националних савета. Због тога већ дуже време не излазе новине на ромском језику, а оправдан је и страх од гашења једног недељника на мађарском језику.

Пројектно финансирање отежава редован рад локалних медија, пре свега електронских, од којих у некима запослени месецима не добијају плате, а однедавно немају ни здравствену заштиту, пошто нису плаћени доприноси за здравствено осигурање.

Покрајински омбудсман се, осим наведених проблема који се тичу самог емитовања програма или излажења листова, што се правда недостатком средстава у општинској или градској каси, суочио и са покушајем увођења посебног регулаторног тела који би контролисао садржину текстова у дневном листу „Мађарсо“ на мађарском језику. После оштрих реаговања стручне јавности и упућеног мишљења заменице покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина, оснивач је одустао од увођења тог тела.

ОБЛАСТ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСАМА

Као и у области јавног информисања, код службене употребе језика и писама највећи проблем представља неусклађеност прописа (нпр. Закон о службеној употреби језика и писама и Закон о матичним књигама). Ова чињеница доводи до неуједначене праксе при локалним самоуправама, до произвољног тумачења поступајућег органа и неравноправног третмана припадника националних мањина. Проблем продубљује и чињеница да припадници националних мањина нису у довољној мери упознати са својим правима у овој области и не користе законом прописане могућности, а ни органи нису оспособљени за вођење поступака на језицима националних мањина (нема довољно капацитета и преводилачких служби, а средства за превођење на језике који су у службеној употреби нису планирана у буџету).

Примери из праксе

- Покрајинском омбудсману се притужбом обратио К.Т. из Б, изражавајући незадовољство радом Покрајинског секретаријата за образовање, првенствено због тога што није обезбедио обрасце на језицима националних мањина који су у службеној употреби на територији АП Војводине, те због тога није могао на мађарском језику да преда захтев за нострификацију дипломе стечене у Републици Мађарској. Покрајински омбудсман је упутио препоруку Покрајинском секретаријату за образовање

да се у најкраћем могућем року обезбеди превод образаца и упутстава на језике националних мањина који су у службеној употреби на територији АП Војводине. Препорука је извршена.

- Покрајинском омбудсману је поднета представка у вези са рестриктивним тумачењем Закона о службеној употреби језика и писама у судским поступцима. Наиме, у конкретном предмету за тужену на рочиштима се не обезбеђује судски тумач за мађарски језик са произвољним образложењем да, ако странка има пуномоћника, онда јој не припада судски тумач. Иако Покрајински омбудсман нема надлежности да контролише рад судских органа, у конкретном предмету је оцењено да је потребно, ради прикупљања информација, остварити контакт са председницима судова имајући у виду постојање налога другостепеног суда у коме је наведено да се одредбе Закона о службеној употреби језика и писама односе на странку, а не и на пуномоћника. Постојање оваквог налога је евидентно због приложеног записника о главној расправи у којем се поступајући судија позива на такав налог. Покрајински омбудсман сматра да је право странке да слободно употребљава свој језик и писмо од фундаменталног значаја за остваривање права на правично суђење и права на једнаку судску заштиту и неопходно га је широко тумачити не ограничавајући га, осим када је то законом изричито прописано.
- Покрајинском омбудсману обратио се Национални савет мађарске националне мањине са притужбом на рад Скупштине града З. Наиме, надлежни орган није прихватио поднесак на мађарском језику, иако је тај језик у службеној употреби на територији града. Покрајински омбудсман је надлежном органу упутио мишљење да је оваквим поступањем дошло до кршења права на службену употребу језика и писма националне мањине, а које је гарантовано Уставом Републике Србије, ратификованим међународним уговорима, Законом о службеној употреби језика и писама и Законом о заштити права и слобода националних мањина. У мишљењу се указује на то да је, ради заштите и унапређења људских права, а због поштовања законитости и примене прописа о праву националних мањина на службену употребу језика и писама, надлежни орган града дужан прихватити поднесак Националног савета мађарске националне мањине поднет на мађарском језику, те да се у свом будућем раду и поступању придржава свих прописа којима је гарантовано право на службену употребу језика и писама националних мањина. По мишљењу Покрајинског омбудсмана је поступљено.
- Покрајинском омбудсману се у извештајном периоду обратило више грађана/грађанки са територије АП Војводине који указују на немогућност прибављања двојезичних извода из матичне књиге рођених. Чланом 18 став 3 Закона о службеној употреби језика и писама прописано је да се обрасци јавних исправа, као и обрасци евиденција за потребе подручја на којима су у службеној употреби језици и писма националних мањина, штампају двојезично, на српском језику и на језику сваке националне мањине чији је језик у службеној употреби. Међутим, локалне самоуправе не издају двојезичне изводе из матичних књига, него се користи образац чији је садржај прописан Упутством о вођењу матичних књига и образцима матичних књига („Сл. гласник РС“, бр. 109/2009, 4/2010-испр. и 10/2010). Према тачки 137 Упутства, у јединицама локалне самоуправе у

којима је статутом утврђено да је у службеној употреби језик припадника националне мањине, на полеђини обрасца извода из матичних књига могу се штампати називи рубрика извода и на језику и писму националне мањине. Наведена тачка упутства је, по нашој процени, у супротности са чланом 18 став 3 Закона о службеној употреби језика и писама. Посебно напомињемо да примена ове одредбе доводи и до кршења стечених права припадника националних мањина у Војводини на издавање двојезичних извода из матичних књига, имајући у виду, са једне стране, да је ова пракса постојала дуги низ година у АП Војводини, а са друге, да је Упутством о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига (“Сл. гласник СРС, број 48/90 и Сл. гласник РС, број 22/91) који је био на снази до почетка примене Упутства из 2009. године, у тачки 117. прописано да се чињенице и подаци уносе у матичне књиге, регистре матичних књига, изводе и уверења из матичних књига, на језику народа и народности, у складу са важећим прописима. Поред напред наведеног, Упутство ставља у неравноправан положај припаднике националних мањина зато што се на полеђини обрасца, где се налази превод рубрика на мањинском језику, не налази суви жиг који уједно означава да је извод трајно важећи. Друга врста дискриминације се огледа у томе што у локалним самоуправама постоји неуједначена примена прописа у овим случајевима (матичне службе у појединим локалним самоуправама се строго придржавају Упутства, док друге на различите начине покушавају да изађу у сусрет грађанима).

Представници Покрајинског омбудсмана су, из напред наведених разлога, организовали састанак са представницима Министарства за државну управу и локалну самоуправу. Постигнут је договор да ће Министарство у најкраћем могућем року обезбедити двојезичне обрасце извода из матичних књига, те да ће се приликом уписа личног имена припадника/припадница националних мањина обезбедити једнако поступање матичних служби на целој територији Републике Србије.

ЗАСТУПЉЕНОСТ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ОРГАНИМА ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ

Чланом 15. Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману прописано је да заменик/заменица омбудсмана задужен/а за заштиту права националних мањина прати примену међународних стандарда и закона о правима националних мањина, прикупља информације о примени закона и других прописа, надгледа праксу и континуирано прати остваривање права националних мањина у различитим областима друштвеног живота.

Заступљеност судија припадника националних мањина у судовима опште и посебне надлежности у АП Војводини

Покрајински омбудсман је 2009. године упутио Високом савету судства препоруку, да се приликом предлагања за избор судија и њиховог избора нарочито води рачуна о националном саставу становништва, одговарајућој

заступљености припадника/ца националних мањина и познавању стручне правне терминологије на језику националне мањине који је у службеној употреби у суду.

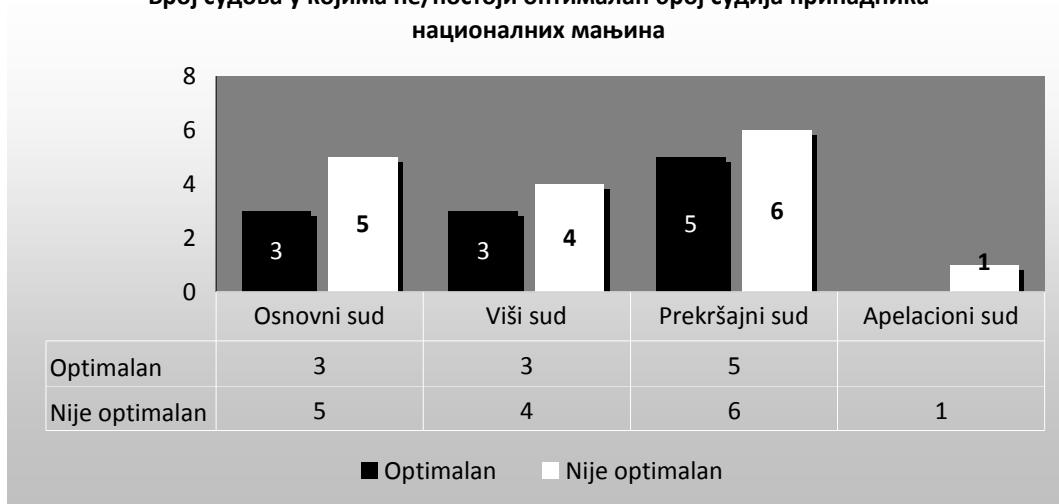
Истраживањем о заступљености судија припадника националних мањина у судовима опште и посебне надлежности у АП Војводини, које је извршено 2010. године⁶ утврђено је да је постигнута сразмерна заступљеност у следећим судовима:

ОСНОВНИ СУД	ВИШИ СУД	ПРЕКРШАЈНИ СУД
Панчево	Зрењанин	Бачка Паланка
Сомбор	Панчево	Бечеј
		Вршац
		Рума

Истраживањем о заступљености судија припадника националних мањина у судовима опште и посебне надлежности у АП Војводини, утврђено је да није постигнута сразмерна заступљеност у следећим судовима:

АПЕЛАЦИОНИ СУД	ОСНОВНИ СУД	ВИШИ СУД	ПРЕКРШАЈНИ СУД
Нови Сад	Вршац	Зрењанин	Зрењанин
	Зрењанин	Нови Сад	Кикинда
	Кикинда	Сомбор	Нови Сад
	Нови Сад	Суботица	Панчево
	Суботица		Сента
			Сомбор

Број судова у којима не/постоји оптималан број судија припадника националних мањина

⁶ Резултате истраживања Покрајинског омбудсмана „Заступљеност судија припадника националних мањина у судовима опште и посебне надлежности у АП Војводини“ можете погледати на линку http://www.ombudsmanapv.org/Dokumenti/2011/NM/izvestaj_sudovi_2010.pdf

На основу прикупљених података може се закључити да у већини судова (59.2%) у АП Војводини није постигнута сразмерна заступљеност судија припадника националних мањина. Посебно је значајно истаћи да је, осим националне припадности, важно је да поступајући судија познаје стручну правну терминологију на језику националне мањине који је у службеној употреби у суду. Иако је Високи савет судства доставио Покрајинском омбудсману податке о заступљености судија припадника националних мањина у судовима, није познато којим критеријумима се руководио Савет, односно, који докази о познавању стручне правне терминологије су узети у обзир приликом предлагања за избор судија и њиховог избора, те остаје отворено питање да ли су све мере предузете ради обезбеђивања услова за вођење судских поступака на језицима националних мањина. Такође, сматрамо да став 2 члана 46 Закона о судијама („Сл. гласник РС“, б. 116/2008, 58/2009-одлука УС, 104/2009 и 101/2010) којим је прописано да се, при избору и предлагању за избор судија **води рачуна** о националном саставу становништва, одговарајућој заступљености припадника националних мањина и познавању стручне правне терминологије на језику националне мањине који је у службеној употреби у суду, није довољно прецизан и не гарантује спровођење ових одредби у пракси.

Национална структура запослених у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима

Информацију о националној структури запослених у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима за 2010. годину доставила је Служба за управљање људским ресурсима у покрајинским органима.

Према добијеним подацима национална структура запослених у органима наведеним у наслову је следећа :

Национална припадност укупно	
Српска	862
Црногорска	23
Југословенска	3
Бошњачка	2
Буњевачка	4
Мађарска	83
Македонска	2
Муслиманска	1
Немачка	2
Ромска	3
Румунска	17
Русинска	13
Словачка	17
Украјинска	4
Хрватска	21
Чешка	1
Јеврејска	1

Неизјашњених	226
Херцеговац	1
Војвођанска	4
Српско-Црногорска	1
УКУПНО	1291

На основу горњих података може се закључити да удео припадника појединих националних мањина међу запосленима у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима не одговара уделу тих националних мањина у укупном броју становника на територији АП Војводине. Примера ради, према попису становништва из 2002. године, припадници мађарске националне мањине заступљени су са 14,28 % у укупном броју становника на територији АП Војводине, а њихов удео у покрајинским органима и институцијама је знатно нижи (6,4 % од 1291 запослених у наведеним органима). Однос запослених у покрајинским органима према проценту других мањина у укупној популацији је такође неповољан, што се види из примера Словака, који су у покрајинским органима заступљени са 1,3 %, док су према попису из 2002. године чинили 2,79% становништва АП Војводине. У случају појединих националних мањина приметни су позитивни помаци. Тако је у 2009. години у наведеним органима било запослено 14 Румуна, а 2010. године је повећан на 17, што је у односу на укупан број становника још увек неповољан однос (Румуни су по попису из 2002. године чинили 1,5 % становништва, а њихово учешће у покрајинским органима је 1,3 %). За похвалу је чињеница да је број запослених Рома у извештајном периоду са свега једне порастао на три запослене особе. Приметно је да расте број оних који не желе да се изјасне о својој националној припадности: док их је у 2009. години било 205, у 2010. години тај број је 226.⁷

Посебно је значајно истаћи да је, осим националне припадности, важан услов за квалитетан рад покрајинских органа и познавање језика мањинских националних заједница који су у службеној употреби у АП Војводини.

Процент службеника/службеница који сматрају да познају неки од службених језика је задовољавајући, али је стање другачије уколико се узме број диплома и других доказа којима се потврђује знање језика. Наиме, Служба за људске ресурсе располаже са само 26 диплома, уверења и сличних докумената о познавању језика мањинских националних заједница, што чини свега 3,2% службеника/ца у односу на укупан узорак. Неопходно је указати и на веома мали број радних места за која је, као услов, прописано знање језика мањинских националних заједница у службеној употреби у АП Војводини (41 радно место или 5,1% у односу на укупан број службеничких радних места) посебно када се има у виду да удео припадника ових националних заједница, према попису из 2002. године, у популацији АП Војводине износи 22,2%. При чему управо прописивање знања језика мањинских националних заједница који су у службеној употреби у раду покрајинских органа, организација и служби представља изузетно подобан механизам којим се истовремено унапређује сразмерна заступљеност припадника мањинских националних заједница у структури покрајинских службеника и

⁷ Детаљан табеларни преглед наведених података можете погледати на линку http://www.ombudsmanapv.org/Dokumenti/2011/NM/Nacionalna_struktura_zaposlenih_na_dan_311220_10.rar

*обезбеђује право мањинских националних заједница на службену употребу матерњег језика.*⁸

Влада АП Војводине је 10. новембра 2010. године прихватила Информацију о структури покрајинских службеника у органима покрајинске управе, организацијама и службама у 2010. години коју је сачинио Покрајински секретаријат за управу, прописе и националне заједнице и донела закључке којима се, између осталог, препоручује покрајинским органима да приликом заснивања радног односа са новим покрајинским службеницима/службеницима, нарочито воде рачуна о запошљавању припадника мањинских националних заједница. Осим тога, препоручује се да се правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних места, познавање језика мањинских националних заједница пропише као услов за радна места у оквиру којих се комуникација са грађанима/грађанкама обавља као редован посао.

Покрајински омбудсман ће, у оквиру својих надлежности, током 2011. године, пратити остваривање закључака Владе АП Војводине и на основу добијених информација упутити препоруке надлежним органима.

Покрајински омбудсман не располаже подацима за 2010. годину о националној структури запослених у органима локалних самоуправа на територији АП Војводине. Покушаји Покрајинског омбудсмана да дође до наведених података наишли су на препреку јер су локалне самоуправе одбијале да доставе тражене податке, позивајући се на став Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Наиме, Законом о заштити података о личности је прописано да су подаци који се односе на националну припадност нарочито осетљиви подаци, те се могу обрађивати на основу слободно датог пристанка лица, осим када законом није дозвољена обрада, ни уз пристанак. Начин архивирања и мере заштите тих података уређује Влада Републике Србије. Повереник се позива на то да не постоји правни основ за прикупљање оваквих врста података, пошто Влада није донела Уредбу о мерама заштите нарочито осетљивих података о личности.

Покрајински омбудсман подржава напоре Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Скупштине АПВ за повећање броја припадника националних мањина у редовима полиције. Међутим, према Стратегији развоја Министарства унутрашњих послова за период 2011-2016, пракса промовисања полицијског позива, нарочито у правцу привлачења грађана Србије који су припадници мањинских заједница за рад у полицији, захтева даља унапређења. Наиме, сагласно Закону о државним службеницима, који прописује равноправан приступ државној служби, као и Закону о полицији, приликом пријема у радни однос у ово Министарство не поставља се као услов питање националне, етничке и расне припадности, него се насупрот томе избор кандидата за рад у полицији заснива на испуњењу општих и посебних услова, прописаних законом. Уважавајући принцип сразмерне заступљености припадника националних мањина у полицији, сматрамо да је битан услов за квалитетан рад полиције, при комуникацији са грађанима, познавање језика мањинских националних заједница који су у службеној употреби. Покрајински омбудсман је става да је потребно, у оквиру афирмативних мера, прописати знање мањинског језика као један од

⁸ Преузето из Информације о структури покрајинских службеника у органима покрајинске управе, организацијама и службама у 2010. години који је сачинио Покрајински секретаријат за управу, прописе и националне заједнице.

посебних услова за пријем у радни однос у Министарство, на подручјима где су ти језици у службеној употреби.

АФИРМАТИВНЕ МЕРЕ

Ставом 2 члана 37 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману прописано је да Извештај Покрајинског омбудсмана, између осталог, садржи критике и похвале појединим органима управе и функционерима. У извештајном периоду се истакао Град Зрењанин, који је прихватајући препоруку Покрајинског омбудсмана, омогућио да се ради очувања традиције поново одржавају венчања у просторијама Месне заједнице Мужља.

Покрајински омбудсман се, поступајући по представци ове Месне заједнице 13. априла 2010. године обратио надлежним органима Града Зрењанина, са молбом да размотре могућност даљег обављања венчања у овој месној заједници. Наиме, у складу са одредбама Закона о матичним књигама донета је Одлука о одређивању матичних подручја на територији Града Зрењанина, према којој у Мужљи, која нема статус насељеног места, престаје са радом матичарска служба. У представци се наводи да је дошло до прелазног решења у виду омогућавања издавања извода из матичних књига у Мужљи, али је проблем обављања венчања и даље остао, имајући у виду обичај да званице прате будуће супружнике до месне канцеларије где се обавља венчање и да је тај чин постао део традиције и локалног обичаја. Неспорно је да је Град Зрењанин у потпуности поштовао законске одредбе, те да се у том погледу не може говорити о кршењу људских и мањинских права. Међутим, обављањем венчања искључиво у Зрењанину, ишчезла би сеоска традиција. Имајући у виду изнете чињенице, Покрајински омбудсман је надлежним органима Града упутио препоруку да се, руководећи се разлозима целисходности, посебно дуге традиције и очувања посебности локалне заједнице, размотри могућност решавања настале ситуације у вези са венчањима у Мужљи. У препоруци је указано и на то да би ова мера афирмативне акције послужила као позитиван пример и подстицај другим градовима и општинама у сличним ситуацијама на њиховој територији, а ради очувања посебности и традиције мањинских националних заједница.

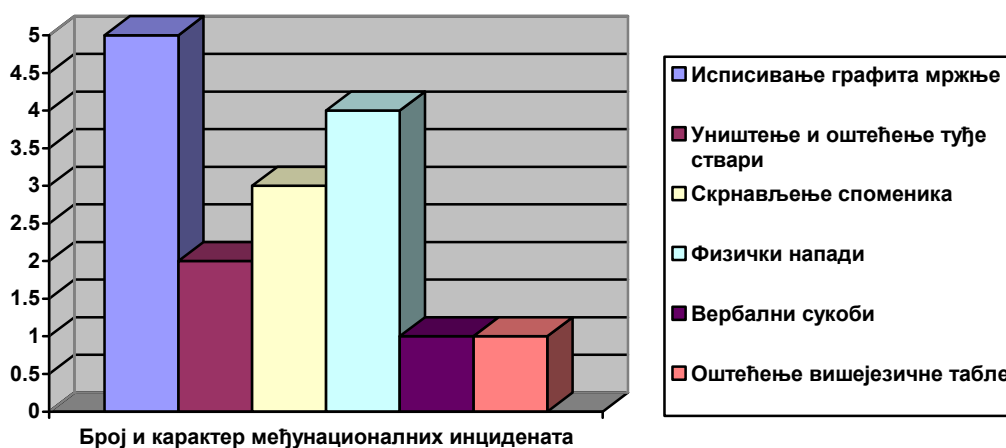
Поступајући по препоруци Покрајинског омбудсмана Градска управа Града Зрењанина је 28. септембра 2010. године донела Решење о одређивању просторија за склапање брака на територији града Зрењанина, којим је одређено да и просторија у седишту Месне заједнице Мужља буде просторија у којој ће се обављати свечани чин склапања брака, што представља изузетак у односу на остале месне заједнице. На наведени начин је Градска управа Града Зрењанина, узимајући у обзир очување посебности и традиције мађарске националне мањине, омогућила да се склапања брака обавља и у просторији Месне заједнице Мужља, без наплате посебне таксе.

МЕЂУНАЦИОНАЛНИ ИНЦИДЕНТИ У 2010. ГОДИНИ

Број етнички мотивисаних инцидената опао је у значајној мери (2009. било је 36, а 2010-16). Међутим, потребно је истаћи да се евиденција у Покрајинском омбудсману води на основу праћења медијских извештавања зато што се грађани у веома малом броју обраћају поводом оваквих инцидената. Поступци се

првенствено покрећу по службеној дужности и подразумевају претходну проверу медијских навода, тако да је Покрајински омбудсман покренуо више поступака и издао саопштења поводом међунационалних инцидената.⁹

Инциденте ове врсте потребно је истражити са посебном пажњом, имајући у виду да није сваки инцидент етнички мотивисан, иако је јавности често тако представљен (нпр: за рушење надгробних споменика у једној војвођанској општини се испоставило да није етнички мотивисано, него се радило о вандалском чину). Са друге стране, често се ова дела квалификују као туче и уништавање и оштећење туђе ствари, а не као изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из става 2 члана 317 Кривичног законика РС. Безбедносна заштита живота, права, слобода и личног интегритета лица, као и спречавање, откривање и расветљавање кривичних дела, прекршаја и других деликата је у надлежности полиције, која је одговорна за остваривање безбедности и заштиту права и слобода, а утврђивање постојања кривичног дела и изрицање санкција је у надлежности суда. Уважавајући претходно изнете надлежности, сматрамо да је неопходно изнаћи могућност прибављања података од ових органа о броју и исходу поступака који су етнички мотивисани, имајући у виду надлежности Покрајинског омбудсмана у области заштите права националних мањина. О неопходности прибављања таквих података је заменица покрајинског омбудсмана известила представнике Европске комисије против расизма и нетолеранције (ECRI) те је у Нацрт извештаја ове комисије о Србији унета препорука да власти у Србији сарађују са институцијом Покрајинског омбудсмана како би се успоставио систем праћења расно мотивисаних инцидената и њиховог процесуирања пред судовима. Спровођење у пракси ове препоруке је у складу са ставом заменице покрајинског омбудсмана према којем није довољно осудити етнички мотивисане инциденте, него је потребно адекватно и доследно кажњавање учинилаца кривичних дела, праћење процесуирања пред судовима и правовремено обавештавање јавности.

Највећи број међунационалних инцидената у 2010. години се, према евиденцији Покрајинског омбудсмана, односи на инциденте исписивања графита

⁹ Саопштења Покрајинског омбудсмана из 2010. године издатих поводом међунационалних инцидената се налазе на следећем линку:

http://www.ombudsmanapv.org/Dokumenti/2011/NM/NM_saopstenja_2010.pdf

мржње, затим на физичке нападе, на скрнављење споменика, уништавање и оштећење туђе ствари, као и на спорадичне инциденте вербалних сукоба и оштећења вишејезичне табле.

Заменица покрајинског омбудсмана посебно скреће пажњу јавности на инциденте у два насељена места у АП Војводини због учесталости и њихове озбиљности.

Инциденти у Темерину

У Темерину су током јануара и фебруара 2010. године забележени учестали међунационални инциденти. На улици су 16. и 23. јануара нападнути младићи мађарске националности након што су их нападачи претходно зауставили и тражили да се изјасне о својој националној припадности. У ноћи између 10. и 11. фебруара у Темерину су осванули и плакати са садржином који позивају на националну нетолеранцију, док су се графити мржње сличне садржине у више наврата појављивали, како током 2010, тако и ранијих година.

Уз објављивање званичних саопштења (28. јануара, 4. и 12. фебруара 2010.) заменица за заштиту права националних мањина је одржала састанак са председником Општине Темерин, одборницом задуженом за образовање, командиром полиције у Темерину и директорима свих основних и средњих школа и предшколских установа на територији општине. У складу са договореним, осмишљен је пројекат “Темерин: Малим корацима ка великим циљевима“ који је усмерен ка превенцији настанка међунационалне нетрпељивости у општини Темерин. Реализација пројекта до краја 2010. године није започета јер током године за пројекат нису била предвиђена, нити обезбеђена новчана средства.

Инциденти у Јабуци

У банатском месту Јабука на територији Града Панчева је током јуна 2010. године забележен низ међунационалних инцидента са елементима ширења расне и међунационалне мржње и нетрпељивости. У ноћи између 9. и 10. јуна у Јабуци су се физички сукобила двојица малолетника, при чему су једном од њих нанесене тешке телесне повреде од којих је преминуо. Напетост у Јабуци је, нажалост, појачала чињеница да је дечак који је преминуо био српске националности, док је други дечак припадник ромске националне мањине. Следеће вечери су почеле протестне шетње, а током наредних дана оне су се омасовиле и претвориле у протесте. Отворени изливи нетрпељивости према припадницима ромске националне заједнице су довели и до каменовања и паљења кућа у ромском делу насеља и извикивања претњи на рачун Рома. У њима је учествовало и по неколико стотина мештана, а становници ромског дела насеља су застрашени остајали у својим кућама, њихова деца нису ишла у школу, нису могли ићи у набавке, итд. До 14. јуна протести су нарасли до те мере да је полиција затражила интервенцију жандармерије.

Заменици Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана Републике Србије за заштиту права националних мањина посетили су Јабуку и Панчево 16. јуна 2010. године и разговарали са грађанима Јабуке, председником Месне заједнице и полицијском патролом, а у Панчеву са вишим јавним тужиоцем, начелником Полицијске управе и са градоначелником. По завршетку посете у Градској кући у Панчеву је истог дана одржана и конференција за новинаре на којој су заменици Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана осудили ове

инциденте и позвали становнике Јабуре и јавност на толеранцију и поштовање права свих грађана, а следећег дана издато је и заједничко саопштење ових институција.

Заменици Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана Републике Србије за заштиту права националних мањина 30. јула 2010. поново су посетили Јабурку како би стекли увид у стање међунационалних односа у том месту након јунских инцидената. Том приликом је у заједничком саопштењу констатовано да су страх и неповерење основна осећања која преовлађују у међусобним односима грађана.

Заменици Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана Републике Србије за заштиту права националних мањина 2. августа 2010. године присуствовали су и сеоској слави у Јабурци на којој су били и председник Републике Србије и Заштитник грађана и који су том приликом грађане још једном позвали на миран суживот, толеранцију и поштовање људских права.

| ЗАКЉУЧАК

Европски парламент је 19. јануара 2011. године усвојио Резолуцију о процесу европских интеграција Србије којом се пружа подршка пријему Србије у ЕУ. У саопштењу председника Европског парламента наводи се да је Србија учинила значајан напредак у унутрашњим реформама, поготово у областима јачања законодавства, борби против корупције, слободи изражавања, заштити мањина и равноправности полова.

У Резолуцији, Европски парламент похваљује и рад омбудсмана на државном и на покрајинском нивоу на заштити права грађана у вези са правилним функционисањем државних институција, укључујући заштиту дечијих и мањинских права и позива државне власти да олакшају ове напоре и обезбеде адекватно спровођење препорука омбудсмана.

Овај став Европског парламента изузетно је значајан за унапређење рада и јачање контролне улоге Покрајинског омбудсмана. Наиме, предуслов за успешан рад Покрајинског омбудсмана је да органи власти прихватају препоруке и поступају по мишљењима омбудсмана, уз истовремено популарисање ове институције и обуку становништва о њиховим правима и могућностима остваривања тих права.

РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА

ДАНИЦА ТОДОРОВ

УВОД

У области родне равноправности у Србији су у 2010. години настављене активности у успостављању институционалног оквира за постизање равноправности полова и једнаких могућности за жене и мушкарце, као и претпоставки за почетак примене Закона о равноправности полова¹⁰ који је усвојен на самом крају 2009. године.

У Аутономној Покрајини Војводини, захваљујући постојању механизма за постизање родне равноправности на свим нивоима, успешно се спроводи неколико стратешких докумената који треба да допринесу спровођењу различитих мера за унапређење равноправности полова и стварање једнаких могућности.

У свим програмима активне политике запошљавања који се спроводе у Војводини, примењују се мере тзв. афирмативне акције, односно подстиче запошљавање рањивих друштвених група, посебно самохраних мајки, инвалиткиња, Ромкиња и жена старијих од 50 година.¹¹

У оквиру спровођења Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у Аутономној Покрајини Војводини за период од 2008. до 2012. године¹² спроведено је истраживање које је показало да је насиље у породици веома распрострањено у Војводини и да је потребно предузимати напоре да се побољша приступ институција овом проблему, како би оне/они који су преживели насиље добили одговарајућу заштиту.

Осим тога, ради се на припреми Стратегије о увођењу принципа родне равноправности у активности и политике покрајинских органа, а учињени су извесни помаци у прикупљању и разврставању података о корисницима/ама програма по полу, мада не у свим покрајинским органима, као што се ни Покрајинска скупштинска одлука о равноправности полова не спроводи с подједнаком пажњом у покрајинским органима. Нажалост, иако су последњих година створени нормативни оквири и донете стратегије за унапређење родне равноправности, још недостају капацитети, пре свега кадровски, али и финансијски, за примену законских прописа и неопходних мера.

У пракси су жене у неповољнијем положају него мушкарци. Распрострањена је, најчешће прикривена, дискриминаторска пракса која спречава једнако учешће жена у свим областима живота и развоја друштва. Економска криза је настављена, а њено дејство различито погађа жене и мушкарце. Иако су и

¹⁰ „Службени гласник РС“ бр. 104/09

¹¹ У Програму за подстицање запошљавања и samozapoшљавања жена у АП Војводини (2009-2011) циљна група су: Ромкиње, жене са инвалидитетом, избегле и интерно расељене, жене враћене по споразуму о реадмисији, жене жртве насиља, жене старости између 31 и 40 година, жене старије од 50 година које су у току процеса приватизације остале без посла, самохране мајке и жене из руралних подручја.

¹² Одлуку о доношењу Стратегије донела је Скупштина АП Војводине 23.09.2008. године („Службени лист АПВ“ бр.20/2008)

једни и други све сиромашнији, криза више утиче на жене и непрестано доприноси погоршању њиховог положаја на тржишту рада, што се испољава у повећању броја незапослених, већем отпуштању, прикривеном угрожавању права трудница и породиља којима се накнаде зарада исплаћују са вишемесечним закашњењима. Неповољна финансијска ситуација у друштву утиче и на квалитет здравствене заштите жена, пре свега њиховог репродуктивног здравља. Због свега наведеног, заменица за равноправност полова и у овом извештају указује на стање женских људских права у појединим областима, пре свега у онима у којима је било представки, односно, притужби на рад органа управе.

ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ (СТРУКТУРА ПРЕДСТАВКИ)

Повреде права на равноправност полова односе се на различите области, али је дискриминација и кршење начела равноправности полова најчешће у подручју запошљавања и радних односа. Насиље у породици је широко распрострањено, а тако и кршење права на живот, телесну целовитост, душевно здравље, слободу кретања и достојанство личности. У породичним односима, неравноправност полова огледа се и у неравноправном уделу родитеља у бризи и васпитању деце и одлукама о поверавању деце.

Од укупно 866 представки и обраћања Покрајинском омбудсману у 2010. години, жене су поднеле 321 представку (37%).

Настављена је вишегодишња пракса да се жене више него мушкарци жале због проблема у вези са радним односима, социјалним давањима, због нерешеног стамбеног питања и лоших услова становања. Много притужби жена односе се на сиромаштво, тачније на незапосленост, недовољне приходе, а као и у претходној, и у 2010. години било је притужби у којима се указује на угрожавање права трудница, односно породиља. Иако се неколико година уназад примећује повећање броја предмета у којима се указује на кршење женских људских права, у стварности се још недовољно препознаје кршење права на основу пола (и родне припадности), брачног и породичног статуса. Када је реч о поступању институције Покрајинског омбудсмана, често се приоритет даје једној појави изнетој у притужби. Тако се првенствено посматра, на пример, кршење права из радног односа, а у други план стављају наводи притужитељица о лошем економском положају, породичним или здравственим проблемима, односно вишеструки проблеми са којима се суочавају жене које нам се обраћају, а тако и жене као највећа дискриминисана група становништва.

Број и структура притужби које су означене као повреда права у области родне равноправности још је релативно мали и чини 4,16% укупног броја представки, али охрабрује то што се из године у годину све више жена обраћају институцији због повреде људских права или изостанка заштите од стране надлежних органа и институција. Највећи број притужби се односио на насиље у породици 30,56%, затим дискриминацију 19,44%, социјална питања 16,67% и мобинг 13,89%. Мушкарци су поднели три представке које су разврстане као притужбе у области равноправности полова (од тога се једна односила на дискриминацију по основу сексуалне оријентације, а једна на насиље у породици).

Покрајински омбудсман, односно, заменица за равноправност полова је успешно спровела две медијације у којима су учеснице биле жене, а које су за циљ имале решавање ситуација које проистичу из радних односа и превасходно се

односе на међуљудске односе на радном месту у две установе. Медијације су довеле до споразума међу странама које су учествовале у разговору, али најзначајније је то што је применом ове методе решавања спорова побољшана комуникација и однос између запослених и управе у установи, односно општини.

НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА

У овој години су објављени резултати истраживања¹³ који показују да је у Војводини насиље у породици и родно засновано насиље веома распрострањено. Више од половине (56,2%) испитаних жена је након пунолетства преживело неки облик насиља у породици.¹⁴ **Скоро свака друга жена (49.8%) доживљава или је доживела неки облик психичког насиља у породици, а свака трећа жена (33.9%) преживела је физичко насиље од стране члана породице.**¹⁵ Насилник је често или најчешће (79% случајева) био садашњи или бивши муж, односно партнер.¹⁶ Само око 23% жена последњи случај насиља пријавило је полицији, што је знатно мање од процента пријављивања других кривичних дела.

Истраживање је, такође, показало да више од трећине жртава насиља не напушта насилника због животних проблема и да материјални положај утиче, осим на могућности жена да изађу из насилног односа и на изложеност жена насиљу. Ови подаци потврђују друштвену условљеност и родну заснованост насиља у породици, али и чиниоце на које је потребно утицати да би се смањило насиље над женама.

Половина испитаних жена зна да постоје организације и институције којима могу да се обрате за помоћ, али то учини знатно мањи проценат њих, углавном због срамоте, страха од ширења насиља и због тога што сматрају да насиље није било довољно “озбиљно” да би захтевало интервенцију полиције. Иако већина жена зна за постојање закона, само око 10% њих зна шта мере позитивног законодавства подразумевају. То указује на потребу за појачаним информисањем жена, не само о породичном насиљу уопште, него посебно о законским одредби и могућностима заштите.

Вишегодишњи рад и активности покрајинских органа и институција довео је до доношења и наставка спровођења *Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период 2008. до 2012. године*¹⁷ са циљем да се у Покрајини успостави „нулта толеранција“ према насиљу у породици, развије систем превентивних и заштитних мера на општинском и покрајинском нивоу и да се успостави

¹³ Објављени у публикацији “Насиље у породици у Војводини”

¹⁴ Подаци из истраживања Виктимолошког друштва Србије (1.мај - 1.јул 2009.) у оквиру пројекта *Ка свеобухватном систему сузбијања насиља над женама у Војводини*. Истраживање је спроведено у 40 села и 7 градова Војводине., на узорку од 516 жена (167 сеоских и 349 градских насеља).

¹⁵ Информација Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова о спровођењу стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2008. до 2012. године.

¹⁶ Према подацима Мреже „Жене против насиља“ 2010. године је у Србији убијено 30 жена. Све оне су познавале починиоца, а 22 починилаца су били партнери, бивши партнери, супружници и бивши супружници. Такође, седам од 30 убијених жена је насилника пријавило некој институцији, а у пет од 11 убистава почињених ватреним оружјем, починилац је имао дозволу за поседовање оружја.

¹⁷ Службени лист АПВ бр. 20/2008

јединствен систем евидентирања и документовања насиља у породици. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, као носилац и одговорно тело за спровођење *Стратегије* радио је на повећању доступности информација о службама, установама и органима којима се може пријавити насиље, а реализовани су и програми обуке у оквиру стручног усавршавања професионалаца и у редовном образовању деце и младих. Спроведе се и активности за успостављање јединственог система евидентирања, документовања, праћења и анализе насиља у породици у свим надлежним службама.

Покрајински омбудсман је пре четири године у надлежним институцијама почео да прикупља податке на годишњем нивоу, који могу да помогну расветљавању ове појаве, укажу на поступање институција и, наравно, на усвајање и примену одговарајућих мера. Као и претходне године податке су доставиле све полицијске управе на територији АП Војводине и већина центара за социјални рад. Судови за прекршаје су податке доставили у значајно мањем броју него ранијих година док су, за разлику од претходне, ове године свих 8 основних судова и 8 основних тужилаштава доставили податке.¹⁸ Резултати истраживања 2010. године претежно се подударују са резултатима истраживања из претходних година. Подаци указује на несистематичност и непрецизност у вођењу евиденција, што је један од основних разлога за неподударност резултата и врло отежавајућа околност за тумачење и праћење појединих аспеката проблема породичног насиља. Ипак, види се да се сваке године пријављује све више случајева насиља у породици. Полиција интервенише у свим случајевима, па, иако је поднела већи број кривичних пријава, још је у више од половине случајева издато само упозорење. Тужилаштва су скоро удвостручила број кривичних пријава, али преовлађују условне казне, што може код починилаца насиља у породици да створи утисак о томе да се насиље може поновити, а код особа које су претрпеле насиље, да насиље остаје некажњено. Видљиво је, такође да судови, више него ранијих година, изричу и мере заштите, али још није потпуно јасно ко је одговоран за праћење мера заштите – судови или центри за социјални рад. Иако је сарадња и обједињено деловање институција боље него раније, према сведочењу свих институција које су одговориле на упитник Покрајинског омбудсмана, има простора за побољшање. Због тога је добро наставити заједничке обуке, попут оне коју је организовао Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова у оквиру спровођења Стратегије за заштиту од насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља, али и сарадњу институција у оквиру Мреже “Живот без насиља” чије формирање је подстакло и подржава Покрајински омбудсман.

Подаци о насиљу

Полицијске управе МУП-а

У 2010. години је број захтева за полицијском интервенцијом у 7 полицијских управа износио 4315, чак 506 захтева мање него претходне године. Ово је занимљив податак будући да је у протекле четири године била приметна тенденција да се сваке године број захтева за полицијском интервенцијом повећава.

Полиција је интервенисала у свим случајевима, али нису сваки пут поднете кривичне или прекршајне пријаве, јер је у неким случајевима установљено да није

¹⁸ Извештај о насиљу у породици за 2010. Види: www.ombudsmanapv.org

било елемената насиља у породици, а у неким случајевима су жртве одустајале од подношења пријава. Полиција је поднела укупно 964 кривичне (66 пријава више него 2009. године) и 801 прекршајну пријаву (213 пријава мање него 2009. године). Уочавамо да је полиција од 2006. до 2008. године подносила већи број кривичних и прекршајних пријава, а да се у последње две године наставља тенденција повећања броја кривичних пријава, али да опада број поднетих прекршајних пријава. Не може са сигурношћу тврдити да ли је Закон о изменама и допунама Кривичног законика (чл. 25 је променио дефиницију породице) допринео томе да полиција подноси више кривичних пријава, као и да ли је обука о насиљу у породицу утицала на то да полицајци чешће препознају насиље у породици као кривично дело. Ипак, упозорење је као и претходних година највише коришћено овлашћење, али је било 344 упозорења мање него претходне године (2445 упозорења у 2010. години). Намеће се закључак да би требало испитати разлоге и оправданост због којих полиција најчешће користи упозорење приликом поступања у случајевима насиља у породици.

Судови за прекршаје

Податке је доставило 10 судова за прекршаје и 11 одељења ових судова¹⁹. Према достављеним подацима, поднето је 1164 захтева за покретање прекршајног поступка (102 захтева више него 2009. године)²⁰. Највише прекршајних пријава поднела је полиција – 1131 (више него према подацима које је доставила сама полиција).

Судови су покренули 1043 прекршајна поступка, а изречена је 831 осуђујућа пресуда. Пресуде полицији доставља 17 судова за прекршаје²¹, а центру за социјални рад само 9²².

Новчане казне чине 96 одсто укупног броја казни и то најчешће у износу од пет до десет хиљада динара. Казне затвора до 30 дана изречене су у 6 судова за прекршаје (укупно 24 казне) док су казне затвора до 60 дана изрицане само у судовима у Бачкој Паланци (две казне) и Сечњу (пет казни).

Тужилаштва

У 2010. години забележено је 926 кривичних пријава што је за 97 пријава више него 2008. године²³. Као и претходних година, највише кривичних пријава поднела је полиција (601) жртве насиља (303) а у знатно мањој мери центри за социјални рад (13) и друга лица (9)²⁴. У односу на 2007. и 2008. годину скоро да се удвостручио број поднетих кривичних пријава које су поднеле жртве породичног насиља²⁵.

¹⁹ Реформа правосуђа обухватила је и судове посебних надлежности, те сада постоји 12 прекршајних судова у АП Војводини са укупно 22 одељења. Само суд у Сенти није доставио податке, а суд у Вршцу је доставио непопуњен упитник.

²⁰ Будући да су на упитник одговарали и судови и њихова одељења, сматрамо да постоји могућност да су неки од достављених података понављани и да је забележен већи број захтева и пријава делом и последица тога.

²¹ Судови за прекршаје који су одговорили на упитник у Вршцу, Иригу, Инђији и Бачкој Тополи нису доставили податке о достављању пресуда полицији.

²² Нови Сад, Кикинда, Пећинци, Бачка Паланка, Зрењанин, Житиште, Сечањ, Бечеј и Сомбор (остали нису одговорили на питање).

²³ Након реформе правосуђа 2009. године велики број тужилаштва и судова није доставио податке о насиљу у породици за ту годину.

²⁴ Напомињемо да Основно јавно тужилаштво у Новом Саду није доставило ове информације, те претпостављамо да је укупан број кривичних пријава у 2010. години био још већи.

²⁵ 2007. године жртве су поднеле 158, а 2008. године 195 кривичних пријава.

Покренуто је 913 кривичних поступака, што је више него претходних година. Међутим, не само да је, сходно већем броју кривичних пријава, дошло и до повећања броја кривичних поступака, него је покренуто 98 одсто кривичних поступака у односу на укупан број кривичних пријава²⁶. Само је 18 поступака покренуто због кршења заштитних мера.

Према подацима тужилаштва од укупно 432 изречене пресуде чак 91 одсто су осуђујуће. Слично као и ранијих година, најчешће су изрицане условне осуде (74% од укупног броја изречених казни) те казне затвора (21%, а дужина трајања ове казне креће се од 3 месеца до годину и по дана). Новчане казне и опомене су подједнако заступљене и чине укупно 5 одсто свих изречених казни.

Основни судови – кривично-правни поступак

Судови су у кривичном поступку евидентирали 441 поднету оптужницу/оптужни предлог, што је мање него 2007. (494) и 2008. године (525). Осуђујуће пресуде чине више од 90 одсто укупног броја пресуда. Исто као и ранијих година највише је изрицана условна казна (у 76% од укупног броја изречених казни). Занимљив податак је да је изречено двоструко мање новчаних казни (11) у односу на 2008. годину и три пута мање у односу на 2007. годину. Насупрот томе, забележено је скоро два пута више изречених казни затвора (55) него 2007. (37) и 2008. године (30).

Основни судови – грађанско-правни поступак

У грађанско-правном поступку судови су евидентирали 231 тужбу²⁷ за насиље у породици. Највише тужби поднеле су особе које су преживеле насиље, чак 153. Јавни тужиоци/тељке поднели су 29, законски заступници/е жртви 27, а органи старатељства 8 тужби. Судови су изrekli 221 меру заштите, највише - забрана даљег узнемиравања члана породице (79) затим забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености (60) те забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице (49). Суд у Панчеву није изрицао мере за иселење и уселење, а остали судови укупно су изrekli 23 мере за иселење (од тог броја највише је мера изрекао суд у Новом Саду – 9) док је једино суд у Новом Саду изрекао меру издавања налога за уселење и то у 5 случајева.

Сви судови су истакли да пресуде у вези са насиљем у породици достављају центрима за социјални рад.

Центри за социјални рад

Према подацима које је доставио 31 центар за социјални рад (од укупно 45), евидентирано је 1136 обраћања због насиља у породици²⁸, од тога 732 случаја евидентирано је први пут. Полицији је пријављено 733 случаја. По кривичном поступку је процесуирано 187 случајева (177 претходне године) по Породичном закону 244 (дупло више него 2009. године) а у прекршајном поступку 101 (41 случај је процесуиран на овај начин 2009. године).

²⁶ Однос броја покренутих кривичних поступака наспрам укупног броја поднетих кривичних пријава у 2007. години износио је 88%, а у 2008. години 87%.

²⁷ У 2007. години евидентирано је 137, а у 2008. години 185 поднетих тужби.

²⁸ Податке за 2009. годину доставило је 32 центра за социјални рад, а забележено је укупно 1032 обраћања због насиља у породици.

Центрима за социјални рад се, као и претходних година, највише обраћају саме жртве (461 пријава) а затим следи полиција (297 пријава) па сродници (112 пријава) а најчешће тражене услуге су правни савети и психолошка подршка.

Насиље у породици – пример представки

Предмети у којима је било елемената насиља у породици су, углавном, биле притужбе на рад и поступање центара за социјални рад. Приметно је да поједини центри не користе сва законом расположива средства, нити дате надлежности, при чему се рад са жртвом насиља своди на упућивање у друге институције. Саветодавни рад, као и психосоцијална и правна помоћ се ретко пружају жртвама насиља и центар за социјални рад се најчешће појављује у судском поступку, када се тражи мера заштите од насиља у породици, или у поступцима за развод брака и поверавање деце. Напредак у раду стручњака и стручњакиња запослених у центрима у правцу поштовања и подршке жртвама насиља у породици, иако знатно унапређен, још не задовољава, а посебно је обесхрабрујуће то што још нема правог напретка у обједињеном приступу сваком појединачном случају и што се женама које су претрпеле насиље не верује у довољној мери и не дају све неопходне информације, као што су оне о мерама заштите. Ово је посебно значајно, ако се има у виду чињеница да се у Војводини спроводи Стратегија за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља. Због тога што није поступано у складу са законом и у интересу жена - жртава насиља у породици, Покрајински омбудсман је реаговао у више случајева (В.Н. и С.Ш. и др.) пре свега, према центрима за социјални рад, али и указивањем полицијским управама/станицама, па и тужилаштвима и основним судовима, на проблеме са којима се притужитељице суочавају због неефикасног и необједињеног деловања институција у њиховом случају, након чега је дошло до позитивних помака у подршци жртвама.

| ПОРОДИЦА И ПОРОДИЧНИ ОДНОСИ

Жене веома често подносе жалбе у вези са породичним односима, што је последица великог дела терета породичних и родитељских обавеза које имају, због чега су им умањени и изгледи на тржишту рада, посебно када се има у виду да обављају и више сати неплаћеног кућног рада.²⁹ То се нарочито односи на самохране мајке, односно оне у једнородитељским породицама,³⁰ које немају довољну подршку друштва. Породице са једним родитељем суочавају се са економским тешкоћама и живе испод просека породица са оба родитеља и уз то, имају већи ризик сиромаштва³¹. Нажалост, иако мајке које саме брину о деци чине више од три четвртине самохраних родитеља у Србији, прошлогодишње истраживање Покрајинског омбудсмана у центрима за социјални рад, показало је

²⁹ *Положај жене на тржишту рада у Србији*, Савет за равноправност полов и УНДП, 2007. стр.15

³⁰ У случајевима развода супружника који имају издржавану децу, она се у 80,9% случајева додељују жени. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Жене и мушкарци у Војводини, 2007.г. стр. 9

³¹ Домаћинства где је носилац разведен/разведена имају ризик сиромаштва нешто изнад просечног (12,4%). Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2007. г. стр. 29

да се не води посебна евиденција, нити се спроводе програми за побољшање положаја самохраних/једнородитељских породица.

Свакако да је позитивно то што је у протеклих неколико година уведено пуно подстицајних мера које треба да побољшају материјални положај породица са децом, пре свега на основу Закона о финансијској подршци породици са децом³² затим мере које је увела АП Војводина и поједине општине и градови. Међутим, ове мере, као о целокупна популациона политика, нису у потпуности испуниле свој циљ (повећање стопе наталитета и ублажавање економске и психолошке цене родитељства) те је потребно покренути додатне иницијативе и увести нове мере финансијске подршке.

Пример представке

Н.Ж. се је родила близанце 2009. године и у року предала захтев Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију за остваривање права на новчану помоћ породици у којој се роде близанци. Захтев је одбијен зато што она није имала пребивалиште на територији АП Војводине у тренутку рођења деце, а што је услов прописан Одлуком о праву на остваривање новчане помоћи за породицу у којој се роде близанци. Покрајински омбудсман је утврдио да је неспорно да мајка живи у Војводини и да је поднела захтев за промену пребивалишта, као и да отац има пребивалиште на територији Војводине. Покрајински омбудсман је био **Мишљења** да се овако постављеним условима за остваривање права на новчану помоћ, очеви стављају у положај дискриминисаних на основу пола. Одлука утврђује право на новчану помоћ породици у којој се роде близанци, те је потребно под једнаким условима омогућити мајци и оцу да остваре ово право, уколико заједнички врше родитељско право и оставити им могућност избора који родитељ ће захтев поднети. Надлежни Покрајински секретаријат за социјалну заштиту и демографију је сматрао да ове чињенице нису могле бити од утицаја на решавање, те да неиспуњавање неког од услова предвиђених Одлуком, значи одбијање захтева. Осим тога, упориште за везивање ове подршке за мајку налази у Закону о финансијској подршци породици са децом који остваривање овог права везује за мајку (осим у одређеним, Законом набројаним случајевима). Покрајински омбудсман је мишљења да је потребна промена законске одредбе којом се сва давања везују искључиво за мајку, тако што ће супружницима бити остављена могућност да се договоре о томе ко ће поднети захтев за остваривање неког од права на финансијску подршку породици са децом.

Труднице и породиље

У последње три године донето је више прописа и мера у области радних права и здравствене заштите који се односе на труднице и породиље које су запослене или су биле запослене, а којима се потенцијално угрожавају њихова права. То се, пре свега, односи на остваривање права на накнаду зараде на основу овог статуса, због чега се примећује раскорак између опредељења и стварног положаја ове групе жена. Упркос доста доброј законској заштити, у пракси заштита изостаје, па се може рећи да су труднице и породиље једна од најугроженијих група на тржишту рада. Већ је општепознато да младе жене

³² Службени гласник РС, бр. 16/2002, 115/2005, 107/2009

бивају дискриминисане приликом запошљавања, јер им послодавци постављају питања у вези са трудноћом и планирањем породице. Жене у репродуктивном добу углавном раде на одређено време, тако да приликом истека уговора о раду, у случају да су затруднеле, губе посао и остају без надокнаде плате. Према доступним подацима, веома мало очева се опредељује да користи одсуство ради неге детета, а разлози за то леже највише у традиционалној подели улога у породици. Према прописима отац може да преузме коришћење права на накнаду зараде за време одсуства са рада ради неге детета и тада је потребно да поднесе захтев са потребном документацијом, као и међусобни договор родитеља у писменој форми о томе. Значајно је да се постигнути договор може мењати у току коришћења права, али је због оскудног коришћења ове могућности непозната пракса и поступање органа са оваквим захтевима.

Надокнада зараде за време коришћења боловања због болести и компликација за време трудноће износи 65 одсто од пуне плате.³³ У прошлогодишњем извештају упозорено је да због тога многе будуће мајке не користе боловање, чак и када лекари на томе инсистирају, јер себи не могу да приуште смањење прихода због коришћења боловања. Труднице оправдано страхују од реаговања послодавца и могућности да ће остати без посла. Једино је Град Београд одлучио да свим трудницама које су на тзв. одржавању трудноће надокнади разлику до пуне зараде коју би имале да раде. Иако је Стратегијом о подстицању рађана било предвиђено да се у случајевима трудница које одржавају трудноћу исплаћује у износу пуне месечне зараде, то се није догодило, нити је прихваћена иницијатива Скупштине и Владе АП Војводине да се изврши измена закона и омогући да труднице на боловању због компликација у трудноћи добијају пуну плату.

Усвајањем Стратегије о подстицању рађања која уводи посебне мере за решавање проблема недовољног рађања (чији узроци леже у релативном сиромаштву, незапослености, нерешеном стамбеном питању, незадовољавајућем стандарду и осећању несигурности који се јавља као последица транзиције) држава се обавезала на ублажавање економске цене подизања детета, усклађивање рада и родитељства, снижавање психолошке цене родитељства, промовисање репродуктивног здравља адолесцената, за борбу против неплодности, здраво материнство, али примена мера није почела.

У АП Војводини се спроводи Програм демографског развоја и донете су одлуке којима се утврђују права на: регресирање дела трошкова боравка трећег детета у предшколској установи, новчану помоћ породицама у којима се роде близанци, тројке или четворке, о праву на родитељски додатак за прво дете. Међутим, ове мере морају бити део политике која ће промовисати рађање и право породице на одређену подршку и указивати на посебну помоћ и подршку женама у репродуктивном периоду која ће обухватати и забрану дискриминације од стране свих нивоа органа управе, институција и послодаваца на основу брачног и породичног статуса.

Накнада зараде на породичном и одсуству ради неге детета и посебне неге детета

Током 2009. и 2010. године у медијима, а у последње време и у непосредном обраћању заменици за равноправност полова, породиље и жене које

³³ Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, број 107/2005)

користе одсуство ради неге детета указују на то да накнаде зараде касне и по неколико месеци. Иако су уведене мере које треба да приморају послодавце да породилјама исплаћују зараде кад и плате осталим запосленима, а држава накнадно рефундира те трошкове, накнаде зараде породилјама касне од месец дана до неколико месеци. Послодавци сматрају да “кредитирају” државу и изгледа успевају да избегну обавезу редовне исплате зараде, наравно, на штету породилја.

Покрајински омбудсман је у 2010. години почео да истражује питање накнаде зараде породилјама-предузетницама на који је у непосредном обраћању указало Удружење власника рачуноводствених агенција (УВРА).

Предузетнице породилје

Покрајински омбудсман је примио неколико представки самосталних предузетница које су на породилјском одсуству и одсуству са рада ради неге детета, које су се жалиле на обрачун, исплату и рефундацију средстава на име накнаде зараде за време породилјског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета. Као посебан проблем истичу нову праксу Пореске управе да се предузетницама породилјама, у случају када предузетничка радња наставља са радом именовањем овлашћеног пословође, обрачунавају порези и доприноси и на паушално утврђен приход/добит.

Предузетницама породилјама чија је радња наставила са радом именовањем овлашћеног пословође, Пореска управа до 2010. године није достављала решења о коначном утврђивању обавеза по основу пореза и доприноса, иако је радња могла да оствари приход, који свакако припада власници самосталне радње. Пореска управа је прошле године доставила и породилјама решења о коначно утврђеној обавези по основу пореза и доприноса, а да при томе није доставила и измењене потврде, са коначном основицом зараде. Због оваквог поступања Пореске управе, један број пореских обвезница – предузетница породилја, мора да плати новоутврђену обавезу која је већа од износа које су примиле на име накнаде зараде. Покрајински омбудсман сматра да нема основа да се породилје коначно задужују доприносима уколико се нова основица не одражава и на висину накнаде која се исплаћује за време породилјског одсуства.

Покрајински омбудсман је неколицини градских и општинских управа, као и Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију упутио **Мишљење** о томе да је питање принудне наплате утврђених обавеза уређено Законом о пореском поступку и пореској администрацији и нема основа да се предузетнице породилје због неплаћених доспелих обавеза доводе у неповољнији положај тиме што им се умањује износ накнаде. Сходно томе су упућене и **Препоруке** које су се односиле на обавезу поштовања прописа, пре свега Закона о финансијској подршци породици са децом, Правилника о ближим условима и начину остваривања права на финансијску подршку породици са децом и Закона о раду.

Поступање према предузетницама породилјама на начин којим их институције стављају у неравноправан положај у односу на друге запослене је уочен у великом броју случајева, а поступање Пореске управе, па и општинских/градских управа упућује на непоштовање законских прописа. Имајући у виду надлежности Покрајинског омбудсмана, предмети су прослеђени Заштитнику грађана Републике Србије ради поступања према Пореској управи.

Устав Републике Србије предвиђа посебну заштиту породице, мајке и детета, а мајци се пружа посебна заштита и подршка пре и после порођаја. Усвајањем Стратегије за подстицање рађања држава се определила да ће политику усмерити ка одрживом демографском развоју, што значи да рађање деце не би смело значајно да погоршава економски, а тиме и друштвени положај породица са децом.

Право на одсуство са рада због трудноће и порођаја, као и одсуство са рада ради неге детета је гарантовано Законом о раду у укупном трајању од 365 дана, с тим што породилско одсуство започиње на основу налаза надлежног здравственог органа најраније 45 дана, а обавезно 28 дана пре времена одређеног за порођај.

Покрајински омбудсман сматра да је неопходно у свим случајевима поступати у складу са прописима. Заштиту и подршку морају да уживају све породиље, независно од њиховог радног односа, пословног опредељења или предузетничког ангажовања и свако другачије поступање се сматра дискриминацијом.

Поступајући по предмету упућене су **Препоруке** Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију и Градској управи Града Новог Сада којима је препоручено да приликом поступања по предметима којима се решава о праву на накнаду зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета доследно поступа у складу са прописима, посебно у смислу правилног тумачења прописа, у интересу странака. У том смислу је наглашено да се не може утврђивати право на накнаду зараде у износу од 50% просечне зараде у Републици Србији због тога што странка није измиривала обавезе према Пореској управи. Град и Секретаријат сматрају да је релевантан датум отпочињања коришћења права онај који се појављује у решењу Агенције за привредне регистре. Међутим, таквим ставом ускраћује се право појединим странкама на породилско одсуство и одсуство са рада ради неге детета у трајању који је предвиђен Законом о раду. Град и Секретаријат су и даље остали при ставу да је поступање у складу са свим прописима, чиме се озбиљно угрожавају права породиља, доводе у питање мере популационе политике и развој женског предузетништва.

Током истраге је установљено различито (другачије) поступање општинских/градских органа према породиљама предузетницама, те је спроведено истраживање о начину решавања по захтевима породиља, посебно предузетница, за признавање права на новчану накнаду за време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета током 2010. године.

Резултати истраживања о начину решавања по захтевима породиља

Циљ истраживања³⁴ је био да се утврди како се Закон о финансијској подршци породици са децом, подзаконски акти, али и остали прописи који утичу на остваривање овог права примењују у пракси и колико је она усаглашена. Према одговорима 41 општинске/градске управе у АП Војводини³⁵ у 2010. години поднето је укупно 7992 захтева за признавањем права на новчану накнаду за

³⁴ Резултати истраживања Види сајт www.ombudsmanapv.org

³⁵ На упитник нису одговориле општине Озаци, Сечањ и Жабал, а из општине Сремски Карловци послато је обавештење да послове везане за остваривање права на новчану накнаду за време породилског одсуства и одсуства ради неге детета обавља Управа за додатак на децу Града Новог Сада.

време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, а ово право је у потпуности (у пуном износу и на максимално предвиђени период) признато у 7576 случајева, односно у 95% од укупног броја захтева, а од тог броја 4,55% су предузетнице.

Најчешће разлози због којих ово право није остварено су: непотпуна документација (формални недостаци) радни стаж краћи од 6 месеци, подносиатеља захтева је била у радном односу на одређено време. Разлог за утврђивање овог права у мањем износу од максималног је, пре свега, радни однос који је трајао краће од 6, односно од 3 месеца, док је основни разлог за обезбеђивање права у трајању краћем од максимално предвиђеног, радни однос на одређено време (престанком радног односа престаје право на породилско одсуство).

У ситуацијама у којима је право на новчану накнаду за време породилског одсуства и одсуства ради неге детета делимично признато предузетницама, било је укупно 13 решења о признавању права на новчану накнаду у умањеном износу и 57 решења о признавању права на новчану накнаду у периоду краћем од максимално могућег. Осим разлога који су и у другим случајевима навођени за непотпуно признавање права на новчану накнаду, предузетницама је ово право делимично признато (углавном је реч о новчаној накнади за период краћи од максималног) у оним случајевима када је након отпочињања породилског одсуства (на основу лекарског налаза) предузетница привремено обуставила (затворила) делатност или именовала пословођу.

На питање *да ли уверење пореске управе о месечној основици за обрачун социјалних доприноса за предузетницу садржи и стање дуга*, десет општина/града је одговорило потврдно (Зрењанин, Бачки Петровац, Нови Сад, Панчево, Сомбор, Стара Пазова, Рума, Темерин, Ириг и Нова Црња) две нису одговориле (Пландиште и Чока) док су све остале (72,5% од укупног броја општина/града) одрично одговориле на ово питање.

Општинске/градске управе које су навеле да информација о стању дуга на рачунима јавних прихода странака утиче на одлучивање управе о праву на новчану накнаду за време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета биле су Нови Сад, Ириг, Панчево и Рума. У образложењу ових управа истичу, да би лице³⁶ које обавља самосталну делатност остварило право на накнаду зараде за време породилског одсуства и одсуства ради неге детета, потребно је да има уверење пореске управе о плаћеним доприносима за 12 месеци пре почетка породилског одсуства. Осим тога, потребно је и уверење о уплати доспелих обавеза јавних прихода по основу социјалних доприноса (Нови Сад) односно, да уверење пореске управе треба да потврди да су измирили обавезе као порески обвезници да би могли да уживају накнаду зараде на основу закона о финансијској подршци породици са децом (Рума). У општини Ириг наводе да уверење Пореске управе не садржи стање дуга, али да буде наведено уколико дуг постоји и да у тим случајевима корисница нема право на рефундацију зараде. Међутим, 14 општинских/градских управа наводи да таква информација не утиче на њихово одлучивање о наведеном праву, а 19 наводи да нема такве информације. Из општинске управе Кула наводе да стање пореског дуга није у непосредној вези са остваривањем права на накнаду зараде, односно, да Пореска управа издаје уверење о основици као доказ неопходан за остваривање права, а не

³⁶ Користи се израз „лице“ као родно неутралан. Такође, примећено је да управе у решењима користе мушки род, иако се она односе на утврђивање права која произлазе из чињенице да се жена породила.

уверење о стању пореског дуга. Такође, из општинских управа у Старој Пазови и Инђији наводе да законом није одређено да су плаћени доприноси за социјално осигурање у последњих 12 месеци који претходе месецу отпочињања одсуства, услов за остваривање права на новчану накнаду породиља-предузетница, те да на уверењима пореске управе ова информација не мора да стоји.

У зависности од ситуације *релевантни датуми за почетак остваривања права на накнаду за предузетнице–породиље* могу бити: датум назначен у извештају лекара, датум затварања (привременог обустављања) радње, датум именовања пословође назначен у извештају Агенције за привредне регистре. Датум из извештаја лекара се углавном поклапа са датумом привременог затварања или поверавања радње, међутим као релевантан се узима датум назначен у извештају лекара, ако је пре отварања лекарских дознака, радња привремено затворена или пренета на стручног пословођу. Датум затварања радње, односно датум који је утврђен у решењу Агенције за привредне регистре сматра се релевантним онда када је отварање породиљског одсуства (датум лекарског извештаја) претходило затварању радње, односно, именовању пословође и траје до последњег дана од дана отварања породиљског одсуства по извештају лекара. Општинска управа Ковачица наводи да странкама указују да је потребно да датум лекарског извештаја буде усклађен са датумом из решења Агенције како би оствариле право.

Из ових података се закључује да општинске/градске управе другачије тумаче прописе и да су инструкције надлежних институција недовољно јасне, те да тиме долази до неједнаког поступања у истим или сличним ситуацијама. Решења којима се решава о праву су непотпуна, а запослени у управама не подучавају странке о њиховим правима. Покрајински омбудсман ће у наредном периоду упутити препоруке свим општинским/градским управама како би отклониле уочене пропусте.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

На основу показатеља о стању репродуктивног здравља жена, могло би се рећи да здравствена заштита жена не одговара савременим стандардима и потребама жена. У Србији се у току једне године обави око 150 хиљада намерних прекида трудноће (абортуса). Истовремено, наша земља се налази на последњем месту по коришћењу контрацептивних средстава, а у европском је врху, односно на првом месту, по броју оболелих жена од рака грлића материце.

Иако се последњих година уочава повећавање број превентивних прегледа наведени подаци су веома забрињавајући. Здравствена заштита треба да се развија тако да одговара на потребе савремене жене, али и да има у виду све остале друштвене чиниоце (сиромаштво, живот на селу, свест о важности превенције). Превентиван рад још не даје значајније резултате, али уз додатне механизме и непрекидно спровођење мера за унапређење доступности здравствене заштите може доћи до побољшања стања репродуктивног здравља жена.

Службе за здравствену заштиту жена постоје у свим окрузима у АП Војводини, али је недовољан број лекара. Просечно, у **Војводини један лекар обезбеђује здравствену заштиту за 7.200 жена** (препоручује се однос од 6.500 жена на једног лекара). То свакако утиче на доступност гинеколошке, иначе, примарне здравствене заштите, као и чињеница да су лекари преоптерећени и немају довољно времена да се посвете пацијенткињама.

Право на здравствену заштиту жена - резултати истраживања 2010. године

У односу на 2008. годину када је Покрајински омбудсман спровео прво истраживање у службама за здравствену заштиту жена и деце (диспансерима за жене) при домовима здравља у АП Војводини чини се да се није много тога променило до 2010. године. На основу резултата оба истраживања стиче се утисак да се број свих врста прегледа из године у годину повећава, али због разлика у томе који су домови здравља били обухваћени у два истраживања (разлика је око 30%) и њихових непотпуних одговора на поједина питања, не може се са сигурношћу тврдити да је дошло до напретка у заштити репродуктивног здравља жена.

У 34 дома здравља у Војводини³⁷, прегледе у службама за здравствену заштиту жена и деце (диспансерима за жене) обавља укупно 99 лекара (специјалиста гинекологије) а домови здравља у просеку имају три запослена гинеколога и углавном истичу да им **недостају или гинеколози, или други специјалисти**.³⁸

Мамографија је женама и даље слабо доступна. На основу података добијених у 34 дома здравља овај преглед се обавља једино у домовима здравља у Старој Пазови, Србобрану, Бечеју, Новом Саду, Бачу и Бачком Петровцу. Подаци из 2008. године о томе да је мамографија доступна у 15 домова здравља су на неки начин демантовани подацима из 2010. године будући да је прецизирано да се прегледи у појединим општинама/градовима не обављају у домовима здравља него у општим болницама. Стога, иако немамо тачне информације о томе који домови здравља имају мамографе, чини се да је ситуација у вези са доступношћу ове врсте прегледа врло лоша. Ситуацију додатно погоршава податак да пацијенткиње које не могу да обаве мамографски преглед у дому здравља у својој општини, морају да путују у друге општине/градове да би обавиле преглед, да плаћају пут и дуже чекају на прегледе. Према информацијама из 2008. године у неким случајевима пацијенткиње које обављају прегледе у другим општинама/градовима морале су да плате пуну цену прегледа чиме су стављене у неповољнији положај у односу на жене које живе на територији општине/града чији дом здравља омогућава мамографске прегледе.

Превентивни програми и систематски прегледи организују се у свим домовима здравља обухваћеним истраживањем. Стиче се утисак, међутим, да се **превентивни програми** у највећем броју случајева огледају у штампању плаката и флајера, повременим одржавањем семинара, а веома ретко у активном и сталном информисању посредством електронских медија и писменим (телефонским) позивањем грађанки на прегледе. **Систематски прегледи** су, према резултатима истраживања, бесплатни у више од две трећине домова здравља. Цене у домовима здравља који наводе да наплаћују систематске прегледе, нису исте, па су тако, цене веће уколико прегледе плаћа фирма или општина, а мање ако пацијенткиња сама финансира преглед.

³⁷ Беоцин, Стара Пазова, Србобран, Пландиште, Бечеј, Нови Сад, Чока, Житиште, Опово, Жабалј, Бачка Топола, Нови Кнежевац, Суботица, Српска Црња, Нови Бечеј, Зрењанин, Кањижа, Мали Иђош, Бачка Паланка, Бач, Ада, Шид, Врбас, Панчево, Пећинци, Бачки Петровац, Кула, Сремска Митровица, Ириг, Вршац, Сечањ, Алибунар, Инђија, Темерин

³⁸ Истраживање Види сајт www.ombudsmanapv.org

Гинеколошки прегледи женама са телесним инвалидитетом и даље нису свуда доступни, нити су доступни на одговарајући начин. Ангажовање целокупног особља и пратилаца/тељки пацијенткиња у помоћи током прегледа, на неодговарајућим лежајевима, не можемо сматрати примереном и квалитетном здравственом заштитом. Ситуација је ипак боља него 2008. године будући да хидраулични гинеколошки столови постоје у 12 домова здравља (2008. године било их је у 4 дома здравља).

На основу информација до којих смо дошли током истраживања 2008. и 2010. године, намеће се закључак да би у свим општинама требало обезбедити мамографске апарате, или покретне мамографске апарате који би могли да буду коришћени у више општина. Исто тако, треба обезбедити хидрауличне гинеколошке столове у свим домовима здравља како би женама са телесним инвалидитетом, али и трудницама и женама којима је из других разлога теже да буду прегледане на обичном гинеколошком столу била омогућена квалитетна здравствена заштита. Осим тога, у оквиру међуопштинске сарадње, могла би да се успостави мрежа или дефинишу услови сарадње домова здравља ради обезбеђивања здравствене заштите под једнаким условима за све, што подразумева обезбеђивање средстава за систематске прегледе жена и организовање заједничких кампања за подизање свести у јавности о значају превентивне здравствене заштите и превенције гинеколошких обољења. Јединице локалне самоуправе и домови здравља, као и друге здравствене установе требало би да упуте заједничку иницијативу или препоруку Министарствима здравља и просвете о увођењу здравственог и сексуалног образовања на свим нивоима школовања. **Покрајински секретаријат за здравство** требало би да размотри могућност додатних едукација лекара који раде у службама за здравствену заштиту жена и деце, као и могућност повећања особља (пре свега лекара) у појединим домовима здравља. Неопходно је уредити начин и финансирање систематских прегледа жена и предузети активније напоре у спровођењу превентивних програма ради унапређења репродуктивног здравља жена. Локалне самоуправе би у сарадњи са домовима здравља могле да позивају грађанке на прегледе посредством поште или телефона.

Најчешће навођен проблем у раду диспанзера за жене је недостатак финансијских средстава (18 домова здравља је навело овај проблем). Остали проблеми у раду домова здравља су недостатак опреме (27%) и њена застарелост (33%) као и недостатак кадра (34%). Међу осталим проблемима наводе се слаба сарадња са локалном самоуправом и недовољна подршка Покрајинског секретаријата за здравство (првенствено се мисли на едукације и повећање кадра) слаба сарадња са пословним организацијама, недостатак простора и „затрпаност“ административним пословима и „папирологијом“. За разлику од 2008. године, ниједан дом здравља није навео као проблем, велики прилив пацијенткиња из других општина.

Према информацијама које смо добили у 34 дома здравља у АП Војводини, „кол-центри“ постоје у појединим амбулантама домова здравља у Новом Саду, Сремској Митровици, Вршцу и Темерину.

Посредством „кол-центра“ грађани/ке могу добити информације о службама, о дежурним објектима и амбулантама, о допунском раду, услугама и ценовнику, информације у вези са заштитником права пацијената/киња, успостављање везе са оператером, а у Новом Саду и Вршцу може се заказати преглед (у Новом Саду и отказати). Прегледи се заказују највише на седам дана.

У домовима здравља који немају „кол-центре“ прегледи се углавном заказују телефонски код изабраног лекара и/или телефоном преко централе дома здравља. Заказивања нема у домовима здравља у Беоцину, Србобрану и Алибунару.

ЗАПОШЉАВАЊЕ ЖЕНА И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ТРЖИШТУ РАДА

Дискриминација на подручју рада и запошљавања је присутна и све је више притужби на послодавце. Најчешћи појавни облици дискриминације су узнемиравање на радном месту и дискриминација приликом запошљавања. Ипак, још се ретко пријављује из страха за радно место, због могућег погоршања услова на послу, али и непознавања могућности заштите, па и очекивања да ће неко други уместо дискриминисане/ог покренути механизме заштите. Као и у претходним годинама, највећи број притужби жена се односио на повреду права из радног односа и узнемиравање на радном месту. Покрајински омбудсман се у случају притужби о кршењу одредби Закона о раду, обраћа инспекцији рада са предлогом да спроведе надзор, а од како је почела примена Закона о забрани злостављања на раду, странке бивају подучене да покрену прописани поступак, а послодавци упознати са одредбама Закона.

Као и у претходном извештајном раздобљу и у овом је било притужби које су се односиле на повреду права на заштиту материнства. Уочава се да послодавци најчешће крше права запослених жена тако што им не нуде нове уговоре о раду на одређено време кад сазнају за њихову трудноћу, незаконито отказују уговоре о раду на неодређено време и уопште, дискриминаторски поступају према запосленим женама које се после родитељског одсуства враћају на посао.

Дискриминација на основу пола почиње већ при запошљавању, односно при самом оглашавању слободних радних места, тако што се пол наводи као један од услова за добијање посла или се у огласима не наводи да се за радно место могу јавити особе оба пола, а оглас упућује да ће предност имати један пол.³⁹ Нажалост, лист „Послови“ које издаје Национална служба за запошљавање објављује огласе у којима се само поједина радна места оглашавају у женском роду (васпитачице, чистачице...) а има притужби да се послодавцима омогућује да бирају пол кандидата, чиме ова служба ствара услове за дискриминацију незапослених на основу пола.

Пракса показује да законодавни систем са уграђеним механизмима заштите није довољно снажан у превенцији, као ни у спречавању и заустављању дискриминације на подручју рада и запошљавања.

Положај жена на тржишту рада је од кључног значаја за равноправност полова. Познато је да жене теже долазе до посла упркос бољој образовној структури незапослених жена у односу на мушкарце. Већ неколико година стање на тржишту рада је непромењено, па се проценат незапослених жена креће око 52%, међу којима преовлађују (готово 60%) дугорочно незапослене.⁴⁰ Нажалост,

³⁹ Резултати истраживања оглашавања слободних радних места у Годишњем извештају Покрајинског омбудсмана за 2008. г. Видети: www.ombudsmanapv.org

⁴⁰ Стопа запослености жена у Србији је 44 одсто, а мушкараца 63 одсто. Само 2,3 одсто жена припада слоју функционера, менаџера или руководиоца, два пута мање него мушкарци, иако су жене у просеку стручније. У слој стручњака убраја се 10,1 одсто жена, а 8,1 одсто мушкараца.

незапосленима се у већем проценту (око 68%) нуде послови на одређено време, женама нешто више у односу на мушкарце. Због тога је у *Националној стратегији за запошљавање* подстицање запошљавања жена један од приоритета.

У свим програмима запошљавања (пољопривредници, приправници, ново запошљавање, samozapošljavanje и јавни радови) који се спроводе у Војводини у оквиру активне политике запошљавања, примењују се мере којима се предност даје рањивим друштвеним групама, посебно самохраним мајкама, инвалиткињама, Ромкињама и женама старијим од 50 година.

Примери представки

- М.С. је незапослена инжињерка машинске струке која се налазила на евиденцији Националне службе за запошљавање и истицала је да се осећа дискриминисано по основу пола од стране ове службе. Током истраге је утврђено да су формулари које је странка навела као дискриминаторске, родно неутралани и претпостављено је да послодавци сами уписују жељени пол кандидата у одређене рубрике. Покрајински омбудсман је заједно са Повереницом за заштиту равноправности упутио Националној служби за запошљавање **Препоруку** у којој је истакнута важност прописа о забрани дискриминације и једнаких могућности за жене и мушкарце, као и обавеза ове службе да законске одредбе доследно поштује у својим програмима, процедурама и усменој комуникацији са незапосленима и послодавцима. Такође, препоручено је да је приликом оглашавања слободних радних места у листу „Послови“ који издаје Национална служба за запошљавање потребно поштовати забрану дискриминације по основу пола и изричито наводити да су сви послови доступни и мушкарцима и женама. У одговору, НСЗ је нагласила своју саветодавну улогу и настојање да, као посредник између оних који траже и оних који нуде посао, пружи што квалитетнију услугу послодавцима и незапосленима. Служба је истакла да ће настојати да правовремено обавештава незапослене и послодавце у области за коју је надлежна, што је и обавеза предвиђена Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености.
- М.Б. је запослена у предшколској установи на радном месту спремачице и у току радног односа се додатно образовала и завршила Високу струковну школу за образовање васпитача. Послодавцу је доставила доказе о завршеној школи како би била распоређена на радно место васпитачице, али јој је усмено одговорено да установа нема могућности за то. Покрајински омбудсман је од послодавца затражио информацију о могућности распоређивања М.Б. на радно место васпитачице и добио обавештење да ће странка ипак бити распоређена на то радно место у другом објекту када се формира нова група деце, тако да је током истраге дошло до промене у погледу могућности напредовања у каријери.
- Више васпитачица једне предшколске установе су изнеле притужбе на рад општинских органа и однос директорке и управног одбора установе према запосленима, навеле да је дошло до смањења плата и број часова рада

Жене дуже чекају на посао од мушкараца, а краће се задржавају на послу, чешће су изложене дискриминацији. Свакој шестој жени послодавац приликом запошљавања поставља услов да нема децу, а због бриге за породицу посао напушта око 12 одсто жена и 3,4 одсто мушкараца. *Положај жена на тржишту рада у Србији*, 2006. година

супротно закону, распоређивања у друго место рада без поштовања процедуре. Након спроведене истраге и примљених одговора свих који су укључени у случај и надлежни за поступање, Покрајински омбудсман је заинтересованим странама понудио медијацију коју су они прихватили. **Медијација** представља решавање сукоба између две или више страна уз посредство треће стране, а циљ је да током процеса стране саме пронађу решење које је најприхватљивије за њих. Циљ ове медијације је био да се односи између запослених у установи, директорке, чланова и чланица управног одбора и представника локалне самоуправе поправе и пронађе заједничко решење за настале проблеме. Током медијације је постигнут споразум којим се општинска управа обавезала да ће поштовати законске одредбе у вези са висином зарада, односно бројем часова и у сарадњи са директорком и запосленима у овој установи решавати дневне проблеме, као што је распоред радних група и васпитача у новој школској години, стручно усавршавање, ваннаставне активности и ангажовање у евентуалним пројектима. Обе стране су прихватиле да ће, ради успостављања бољих међуљудских односа, бити одржавани чешћи неформални састанци директорке и свих запослених. Покрајински омбудсман нема сазнања о томе да ли се споразум поштује.

- Лекарка запослена у дому здравља се жалила да трпи злостављање колега и директора установе на радном месту, да се не уважава њено здравствено стање при изради распореда рада и „додељивања“ пацијената, односно приликом заказивања прегледа. Имајући у виду учесталост жалби и дугогодишње нерешавање проблема, предложено је спровођење медијације са циљем изналажења најбољег решења и унапређења комуникације и усклађивања организације рада. **Током медијације** је постигнут споразум којим је дефинисано радно време лекарке, Дом здравља се обавезао да ће помоћно медицинско особље поступати истоветно према свим лекарима, те да ће лекарка примати онолики број пацијената који је потребан да оствари радну норму. Споразум се према нашим сазнањима поштује.

| УЧЕШЋЕ ЖЕНЕ У ОДЛУЧИВАЊУ

Учешће жена у одлучивању је од изузетног значаја, не само за њих, него и целокупно друштво и показује степен његове демократичности, односно степен свести о потребама свих грађана и грађанки да одлучују равноправно о питањима од животне важности за све и добробити које друштво може имати од тога. Отклањање неравноправности жена и мушкараца на местима одлучивања донекле је постигнуто увођењем посебних мера у изборном законодавству (Закон о избору народних посланика, Закон о локалним изборима, Одлука о избору посланика у Скупштину АП Војводине) тачније квота за мање заступљени пол, што у пракси представља начин за отклањање дискриминације жена.

Покрајински омбудсман у свим досадашњим извештајима пратио је промене у учешћу жена у одлучивању, нарочито након парламентарних, покрајинских и локалних избора и упозоравао на то да није учињено довољно да жене буду равномерно заступљене, односно да их на местима одлучивања буде најмање 30 одсто, што показује и мањи проценат посланица (15%) у Скупштини АП Војводине у односу на претходни сазив (21%).

У Информацији о структури покрајинских службеника у органима покрајинске управе, организацијама и службама у 2010. години⁴¹ Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне заједнице констатовано је да нису постигнути значајнији помаци у постизању најповољнијих односа у структури покрајинских службеника/службеница. У погледу полне структуре постоји већа заступљеност жена него мушкараца, тако да начелно нема дискриминације жена. Процентуални однос жена и мушкараца је 51,5% према 48,5%, док је однос покрајинских службеница и службеника 69,3% према 30,7%. Међутим, на руководећим радним местима, жене нису равноправно заступљене и однос је 44,3% (жене) према 55,7% (мушкарци). На руководећим радним местима је 13,7% службеника мушког пола у односу на све службенике, док је службеница руководилица 5,1% у односу на све запослене службенице. Из наведеног се уочава да је и даље веома мала заступљеност жена на руководећим позицијама, те да су функције тешко доступне женама.

ПОКРАЈИНСКА ОДЛУКА О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

Примена принципа равноправности полова у покрајинским органима

У АП Војводини је још 2004. године, доношењем Одлуке о равноправности полова, заокружен систем институционалних механизма за постизање равноправности полова, а истовремено успостављен правни оквир за остваривање родне равноправности на територији АП Војводине у областима које су у надлежности Покрајине. Покрајинска скупштинска одлука о равноправности полова⁴² је усвојена у Скупштини АП Војводине 2004. године као акт којим се уређује остваривање равноправности жена и мушкараца, доношење прописа и предузимање посебних мера за спречавање непосредне и посредне дискриминације засноване на полу и стварање једнаких могућности за остваривање права особа оба пола у покрајинским органима. Одлуком су покрајински органи задужени да поштују и обезбеде равноправност жена и мушкараца. Одлука посебно регулише четири области (образовање и култура, рад и запошљавање, социјална и здравствена заштита, политички и јавни живот) у оквиру којих дефинише обавезе и задатке за органе у зависности од њихових надлежности.

Покрајински омбудсман прати примену ове Одлуке и сваке године прикупља информације од одређених секретаријата о начину њеног спровођења⁴³.

Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој води Базу података научних радника у АП Војводини према којој жена научних радника има 48,75% што је у поређењу са подацима за 2008. годину више за око 2% (односно 295 жена научних радница више). У пројектима које Секретаријат реализује по јавним конкурсима жене учествују у просеку 52% (учешће научно-истраживачких радница на научним скуповима и усавршавањима у иностранству је 56,9%, у пројектима од стратешког значаја за развој Војводине 55,93%, у пројектима од значаја за науку и технолошки развој АПВ 44,06%). У свим пројектима и

⁴¹ www.puma.vojvodina.gov.rs

⁴² „Службени лист АПВ” бр.14/04, 18/09

⁴³ Одговор нису доставили следећи секретаријати: Покрајински секретаријат за архитектуру, урбанизам и градитељство, за привреду, за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу, за образовање, за финансије

програмима је приметан пораст броја жена у односу на 2008. годину, осим у учешћу на научним скуповима и усавршавању у иностранству, где их је за око 1% мање. Међутим, приметно је смањење укупног броја учесника/ца у активностима ове врсте, као и укупан број истраживача/ица у осталим пројектима које суфинансира Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој.

Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне заједнице је израдио Информацију о структури покрајинских службеника у органима покрајинске управе, организацијама и јавним службама у 2010. години са циљем да прикаже структуру покрајинских службеника према следећим критеријумима: врста радног односа, национална припадност, пол, старост, стручна спрема, знање страних језика и језика мањинских националних заједница који су у службеној употреби. У закључку је констатовано да жене нису равноправно распоређене на руководећим позицијама иако их међу покрајинским службеницима/цама има укупно 69,3%. Влада АП Војводине је усвојила наведену Информацију и донела закључке 56. седници од којих је једним препоручено руководиоцима покрајинских органа управе, организација и служби да приликом предлагања покрајинских службеника који се постављају на руководећа радна места воде рачуна о предлагању службеника женског пола.

Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне заједнице је применио **Препоруку** Покрајинског омбудсмана о увођењу родно осетљивог језика у службену употребу. Одредба којом је одређено да све именице које се користе у мушком роду истовремено обухватају именице у женском роду, а именице које означавају службене позиције и функције у органима Аутономне Покрајине Војводине користе се у облику који изражава пол лица које је њихов носилац, унета је у Покрајинску скупштинску одлуку о покрајинској управи. Покрајински омбудсман похваљује однос овог Секретаријата према питањима родне равноправности и напоре у стварању претпоставки за постизање равноправности полова и једнаких могућности у покрајинским прописима.

Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу је закључио да је у последње две године повећано учешће жена у делегацијама које представљају Војводину, као и учешће на међународним скуповима и раду на пројектима који се тичу положаја жена у друштву. Према подацима Секретаријата жене су биле чланице 27 делегација Владе АП Војводине упућене на службена путовања у иностранство. Информација о међурегионалној сарадњи АП Војводине у 2010. години, која ће обухватити и податке о учешћу жена, је у припреми и биће упућена Влади АП Војводине у мају 2011. године.

Покрајински секретаријат за демографију и социјалну политику је путем јавног конкурса доделио средства за пројекте у области заштите од насиља у породици и за реализацију пројеката у којима су циљна група биле самохране мајке, а у складу са Покрајинском уредбом о посебним облицима социјалне заштите у АП Војводини. Секретаријат је утврдио да центри за социјални рад не пружају судовима одговарајућу помоћ у поступцима за заштиту од насиља у породици, а мишљења о сврсисходности мера заштите најчешће не садрже стручну процену, што за последицу има одуговлачење поступка. Секретаријат у овим, као и осталим случајевима, када процени да одређени центар за социјални рад не поступа у складу са прописима, користи своје надлежности и усклађеним радом развија интегрални систем породичне заштите.

Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова ради на усклађивању активности на праћењу примене Закона о равноправности полова са Управном за родну равноправност Републике Србије након чега ће бити

прикупљени подаци и обављен надзор над применом Закона на нивоу АП Војводине. Такође, Секретаријат прикупља податке о положају жена на тржишту рада према којима је у 2010. години у Војводини од укупног броја запослених 44,39% жена, док је од укупног броја регистрованих незапослених особа 51,41% жена. Међу незапосленим женама значајан је број оних које су већ биле у радном односу (63,38%) као и оних које на запослење чекају дуже од годину дана (62,39%).

У оквиру спровођења Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља је спроведено истраживање о распрострањености и карактеристикама насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини, а резултати су објављени у публикацији “Насиље у породици у Војводини”⁴⁴. Значајан део активности се односио на подизање капацитета садашњих и будућих професионалаца/ки, те је током прошле године одржано укупно 103 обуке у 26 општина, које је похађало око 600-700 особа. Успостављање јединственог софтверског система за прикупљање података о родно заснованом насиљу је у поступку тестирања, а треба да допринесе редовном праћењу и процени мера за сузбијање родно заснованог насиља у Војводини. Веома важан део активности у оквиру Стратегије је подизање нивоа информисаности и разумевања јавности о доступним мерама за превенцију и подршку жртвама путем телевизијских и радио спотова, интернета, штампаних материјала, рада са младима итд.

Пројекат “Ка политици родног буџетирања” је ушао у другу фазу у оквиру које су анализирани програми Покрајинског секретаријата за демографију и социјалну политику и Покрајинског секретаријата за образовање чиме је настављен рад на Стратегији о увођењу принципа родне равноправности у активности и политике покрајинских органа.

Покрајински секретаријат за спорт и омладину је подржао пројекат НВО „Центар за подршку женама“ који је у сарадњи са Ресором за спорт Општине Кикинда спровео истраживање са циљем стварања слике стања о положају жена у спорту и могућностима за унапређење. Према резултатима жене су значајно мање заступљене од мушкараца у активном чланству спортских клубова, као стручни сарадници, те као чланови градских/општинских већа. Процент женских клубова се креће од 3 до 17%, а мушки клубови добијају и знатно више буџетских дотација. Такође, мушкарцима је на располагању већи избор спортова. Ово истраживање је веома значајно и представља корак ка стварању делотворних подстицајних мера у области спорта које ће омогућити подједнаке услове за бављење спортом и за жене и за мушкарце.

АКТИВНОСТИ НА ПОДСТИЦАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

Чланом 16 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману прописано је да заменик/заменица омбудсмана за равноправност полова прати примену међународних стандарда о равноправности полова и закона о забрани дискриминације/закон о равноправности полова, прикупља информације о примени закона и других прописа, надгледа праксу и континуирано прати остваривање принципа равноправности полова у различитим областима

⁴⁴ Насиље у породици у Војводини, уредница Весна Николић-Ристановић, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Нови Сад, 2010

друштвеног живота. Између осталог, саветује надлежне органе у вези са доношењем, изменама и допунама прописа који се односе на равноправност полова и у вези са њиховом применом, саставља годишњи извештај, обавештава надлежне органе и ширу јавност о кршењу равноправности полова, прима и испитује представке које се односе на непосредну и посредну дискриминацију с обзиром на пол, посредује у мирном решавању спорова у вези са дискриминацијом и др. Велик део надлежности односи се на организовање и учествовање у различитим видовима образовања, обукама и кампањама о остваривању и поштовању равноправности полова. У складу са тим и ове године је реализовано више пројеката и семинара, а заменица за равноправност полова учествовала је у раду више десетина скупова у својству учеснице или предавачице.

ПРОЈЕКАТ „Родно заснована дискриминација на радном месту у органима управе на покрајинском и локалном нивоу“

На позив и уз подршку УНИФЕМ-а (Развојни фонд УН за жене, а од 01.01.2011. UN Women) и током 2010. године је реализован пројекат чији је носилац Покрајински омбудсман, у сарадњи са Заштитником грађана Републике Србије, којим се пружа подршка заменицама за равноправност полова и уопште, заштитницима грађана (омбудсманима) у Србији у њиховом оснаживању у односу на родну равноправност и дискриминацију на основу пола. Пројекат представља наставак активности у 2009. години које су биле усмерене на оснаживање локалних омбудсмана у спровођењу политике родне равноправности и препознавања случајева дискриминације, као и њиховом активном учешћу у промоцији ових принципа. Циљ овогодишњег пројекта је био да се у локалним самоуправама у којима постоје градски/општински заштитници грађана повећа осетљивост и знање о родној равноправности, женским људским правима и дискриминацији, као и да се подстакне доношење Кодекса понашања запослених и функционера, уколико они не постоје, односно њихова измене у правцу увођења антидискриминативних одредби. Јавни скупови су одржани у пет општина/градова (Бачка Топола, Бечеј, Зрењанин, Врачар и Суботица) у којима су учествовали одборници, представници градских/општинских управа, невладиних организација и медија са циљем подстицања спровођења политике једнаких могућности на локалном нивоу и усвајања Кодекса понашања функционера и запослених. Заштитник грађана у Крагујевцу је такође учествовао у пројекту и у том граду су усвојене измене и допуне Кодекса понашања функционера у смислу увођења антидискриминативних одредби, као и у Суботици.

Током спровођења пројекта успостављена је и развијена сарадња са Сталном конференцијом градова и општина (СКГО) као важним партнером на увођењу промена у локалним самоуправама. Представници/це СКГО су на неким од наведених јавних скупова представљали свој рад и активности у области родне равноправности. Такође, на семинару за локалне омбудсмани је представљено истраживање о односу грађана и запослених у локалној управи према родној равноправности, као и модел одлуке о локалном омбудсману, при чему су учесници/це семинара предочили своје виђење документа и дали предлоге за унапређење ове одлуке.

Семинар за локалне омбудсмани је организован ради размене искустава у раду локалних омбудсмана и њиховог оснаживања за рад на представкама које се тичу дискриминације по основу пола и обухватао је теме нормативног оквира

родне равноправности и примене на локалном нивоу, искуства СКГО, као и искуства и праксу Правобранитељице за равноправност сполова Републике Хрватске.

У оквиру пројекта је организована регионална конференција ради јачања капацитета омбудсмана и размене искустава земаља у региону, посебно у области родне равноправности, кршења уставних и законских одредби о једнакости жена и мушкараца од стране органа јавне власти, као и о економским и социјалним правима жена. Неки од закључака конференције су:

- Независност и самосталност институције омбудсмана представља један од темељних принципа њеног деловања.
- Поштовање уставних и законских одредби о родној равноправности у великој мери зависи од статуса родне равноправности у оквиру институција омбудсмана, а успостављање посебних/специјализованих институција омбудсмана за родну равноправност или формално појачавање приступа остваривању људских права жена успостављањем функције заменика/це или сектора за родну равноправност допринео би бољем третману питања родне равноправности.
- Потребно је усаглашавати уставне и законске одредбе које се односе на родну равноправност.
- Потребно је успостављање сарадње и размене практичних искустава између институција омбудсмана.

Положај жена запослених у јавном сектору - истраживање о дискриминацији на основу пола и година живота

Дискриминација по основу пола, као и други видови дискриминације, забрањени су Уставом Републике Србије, Законом о забрани дискриминације, Законом о равноправности полова, Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, као и другим законима (рад, запошљавање, образовање, здравствена заштита...). Према Закону о равноправности полова, дискриминација по основу пола је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) које има за циљ или последицу да лицу или групи отежа, угрози, онемогући или негира признање, уживање или остваривање људских права и слобода у политичкој, економској, друштвеној, културној, грађанској, породичној и другој области. Како би се адекватно лобирало за стварање недискриминаторног окружења у органима управе и јавним предузећима (као институцијама над којима Покрајински омбудсман има надлежност) показала се потреба за подацима о постојању дискриминације по основу пола и година живота, положају жена у јавном сектору, могућностима професионалног развоја и напредовања итд. Покрајински омбудсман је спровео истраживање⁴⁵ о овој теми у сарадњи са Филозофским факултетом Универзитета у Новом Саду, одсек за социологију, на узорку од 300 испитаница запослених у органима управе и јавним предузећима у 16 општина/градава. **Према резултатима истраживања 40,3% испитаница**

⁴⁵ Истраживање о дискриминацији у покрајинским и локалним органима управе и јавним предузећима и установама на територији АПВ. Види сајт www.ombudsmanapv.org

сматра да пол утиче на запошљавање у нашем друштву, док њих 59,7% сматра да пол није од значаја за запошљавање у њиховим организацијама. Чак 43% испитаница сматра да мушкарци имају веће изгледе да се запосле на радно место које одговара њиховим образовању и стручности, али је занимљиво да 28% њих сматра да веће шансе имају млађе жене. Са овим је у вези и став према напредовању, па 18% испитаница мисли да лакше напредују мушкарци, а 12,3% да предност имају млађе жене, док 17,3% мисли да мушкарци имају веће изгледе да зараде већу плату. Више од једне трећине испитаница сматра да веће изгледе за напредовање у њиховим организацијама имају мушкарци када су им руководиоци мушкарци. Резултати показују да је једнак број оних које су се усавршавале у задњих пет година и оних које нису, али је двоструко више испитаница које су се усавршавале задовољно статусом у организацији. Значајан је и број испитаница које имају амбиције да руководе и има их два пута више од оних које су на некој руководећој функцији, а међу онима које већ обављају неку руководећу функцију двоструко је више оних које су се стручно усавршавале. Дакле, приметан је утицај, како пола, тако и година живота и као посебно привилеговане групе се појављују мушкарци и млађе жене, тако да се може закључити да ови ставови указују на то да је **дискриминација присутна, не само у приватном сектору рада, него и у органима управе и јавном сектору рада.**

“Активни парламент против дискриминације”

Покрајински омбудсман (заменица за равноправност полова) је са Скупштином Аутономне Покрајине Војводине и уз подршку Мисије ОЕБС у Србији током 2010. године реализовао пројекат „Активизам покрајинских посланика/ца на промовисању антидискриминаторног поступања“. Циљ пројекта је био повећање свести посланика/ца о потреби промовисања антидискриминаторског поступања и активност у погледу афирмације друштвених вредности, забране дискриминације по било ком основу, као и активно учествовање у јавном животу. Такође, намера је била да се подстакне успостављање непосредног сусрета посланика/ца са грађанима/кама, како би грађани лакше могли да препознају свог/своју изабраног/изабрану представника/цу у војвођанском парламенту и да се активно укључе у осмишљавање политика на локалном и покрајинском нивоу.

У оквиру пројекта одржане су трибине у четири општине (Алибунар, Беочин, Бачка Топола и Нова Црња) на којима је разговарано о дискриминацији са освртом на рањиве друштвене групе и активно деловање у локалним заједницама са практичним примерима, као и о спровођењу конкретних активности од значаја за локалну заједницу. Општине су одабране на основу степена развијености и по територијалном принципу, поштујући равномерну заступљеност свих делова Војводине и узимајући у обзир близину већих градова и густину насељености. На свакој трибини је присуствовао посланик/ца изабран по већинском систему у тој општини, као и неколико других посланика Скупштине АП Војводине који су имали задатак да се представе учесницима/цама и изнесу своја искуства у раду, посебно у вези са дискриминацијом, те одговарају на питања учесника трибина.

У склопу овог пројекта спроведено је истраживање о дискриминацији и институционалној заштити на локалном нивоу у ове четири општине. Истраживањем су обухваћени грађани, невладине организације, јавне установе и институције локалне самоуправе. Неки од закључака истраживања:

- Приметна је слаба информисаност грађана/ки и смањено учешће у раду локалне самоуправе и доношењу одлука.
- Институционални механизми нису довољни како би се постигла одговарајућа заштита, пре свега, због недостатка људских ресурса и зависности од локалне управе и политике.
- Лоше спровођење прописа.
- Медији не извештавају о случајевима дискриминације, нити о начинима заштите.
- Грађани/ке очекују да посланици/це побољшају њихову економску ситуацију.
- Приметан је низак ниво знања о надлежностима и овлашћењима покрајинских посланика/ца и других покрајинских институција.

Током 2011. године ће бити организован завршни скуп „Заједно против дискриминације“ на коме ће бити представљени резултати пројекта и предложене активности на отклањању утврђених недостатака.

Родно осетљив језик

Покрајински омбудсман је и 2010. године наставио да промовише родно осетљив језик и његово увођење у јавну и службену комуникацију. Два једнодневна семинара одржана су у фебруару за представнике/це Радио-телевизије Војводине, а учествовали су новинари/ке и уредници/це информативног и забавног програма. Разлог одржавања ових обука је промовисање недискриминаторног, родно осетљивог извештавања и увођења принципа родне равноправности у свакодневни рад новинара/ки. Медији снажно одражавају, представљају и стварају обрасце родних улога и јавну сферу приказују као поље мушкараца, док се женама додељују улоге у приватној сфери и забави. Имајући у виду да преовлађујуће представе о роду (раси, етничитету...) снажно зависе од медија и да им приликом представљања тема, догађаја, ситуација, особа и група медији приписују одређено значење, неопходна је њихова сензибилизација. Законом о равноправности полова је прописано да информације путем средстава јавног информисања, укључујући рекламе и пропагандни материјал, не смеју садржавати, нити подстицати дискриминацију засновану на полу. Такође, средства јавног информисања дужна су да кроз своје програме развијају свест о равноправности заснованој на полу, као и да предузимају одговарајуће мере ради измене друштвених и културних образаца, обичаја и сваке друге праксе, који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију утемељену на идеји о подређености, односно надређености одређеног пола. Употреба родно неосетљивог језика је дискриминација и доприноси обнављању стереотипа о пожељним и непожељним занимањима за жене, односно мушкарце, о њиховим улогама у приватној/породичној и јавној сфери, а самим тим се постављају и препреке за једнако учешће жена и мушкараца у свим областима живота и рада, а које се заснивају на стереотипима и предрасудама у вези са припадношћу одређеном полу, односно родним улогама.

Трибина „Мобинг у академском окружењу“

Покрајински омбудсман је у сарадњи са Универзитетом у Новом Саду организовао трибину о заштитним механизмима и остваривању људских права у академском окружењу, о забрани злостављања на раду и Етичком кодексу Универзитета у Новом Саду. Смисао трибине био је да се размотре појмови узнемиравања, злостављања и мобинга у академском окружењу, као и механизми и надлежности које Универзитет, студентски и Покрајински омбудсман имају како у овој, тако и у области спречавања дискриминације.

На трибини је констатовано да је проблем узнемиравања, па и злостављања студената од стране професора, као и мобинга међу професорима, наставним и другим особљем, стално присутна појава о којој на Универзитету постоји свест али и спремност да се њоме у сваком тренутку активно позабави, о чему сведочи доношење Кодекса и увођење антидискриминаторних одредби које треба да унапреде односе и успоставе климу поверења, међусобног уважавања, толеранције и мирног решавања конфликта.

Кампања „16 дана активизма против насиља у породици“

Јавно слушање у Народној скупштини Републике Србије поводом Међународног дана борбе против насиља над женама, 25. новембра, у организацији Одбора за равноправност полова, о теми Улога медија у борби против насиља над женама

Искуство институције Покрајинског омбудсмана потврђује да у борби против насиља над женама и у породици има пуно посла за све институције због одговорности коју имају у спровођењу закона, рекла је, између осталог, заменица за равноправност полова и додала да су, пре само пет година, оне деловале појединачно, од случаја до случаја, а нажалост, понекад и данас тако раде, док се утврђене процедуре у поступању још не примењују. Покрајински омбудсман је, као својеврсни медијатор, покренуо кампању за формирање мреже "Живот без насиља" и обједињавање деловања свих институција које се баве насиљем у породици у Војводини, са крајњим циљем да се побољша приступ и оствари "нулта толеранција" према насиљу у породици.

Покрајински омбудсман је подстицао рад Мреже, тако да је размена искуства и заједничка едукација постала уобичајена, као и прикупљање података о насиљу од свих институција - полиције, судова, тужилаштва и центара за социјални рад. У све активности укључују се надлежни покрајински органи, комисије за равноправност полова и организације цивилног друштва. Успостављено је партнерство институција, међусобно поверење и значајан степен обједињеног деловања и тимског рада на локалном нивоу, као и различити облици заједничких активности и кампања, а нарочито након што је Скупштина АП Војводине у 2008. години усвојила Стратегију против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља. Међутим, још није постигнут жељени ниво сарадње са медијима, иако су они са великом пажњом пратили све активности институција у заштити од насиља у породици и активности Мреже "Живот без насиља". То је свакако допринело повећању свести најшире јавности о насиљу над женама и у породици, али и повећању ефикасности у заштити жена од насиља, како у породици, тако и у јавном простору. Нажалост, медији не виде жену као жртву, него као „голу“ чињеницу, најчешће, као ону која је бар делимично одговорна за то што трпи насиље. Новински наслови и текстови често сугеришу

да постоји подељена одговорност између жртве и починиоца, а откривају и идентитет деце - жртва насиља и тако их додатно виктимизују. Нема довољно истраживачких текстова у којима би се поставило питање одговорности за споро процесуирање и релативно благо кажњавање, па се стиче утисак да су починиоци насиља недодирљиви. Институције, механизми за постизање родне равноправности и Покрајински омбудсман могу да помогну медијима у оснаживању њихове улоге у подизању свести јавности, а посредно оснаживању жена и њиховом охрабривању да пријављују насиље и траже заштиту, рекла је, између осталог заменица за равноправност полова на јавној седници Одбора Народне скупштине РС за равноправност полова.

Састанак мреже „Живот без насиља“

Покрајински омбудсман је, као координатор мреже „Живот без насиља“, организовао састанак Мреже који се протеклих неколико година одржава редовно и у оквиру кампање „16 дана активизма против насиља над женама“. Мрежа „Живот без насиља“ окупља институције које се баве насиљем у породици, а настала је на иницијативу Покрајинског омбудсмана који усклађује и настоји да одржава комуникацију и подстиче унапређивање рада институција и општинских тимова (има их 27) кроз организовање састанака за размену искуства и едукацију.

Овогодишња конференција је као главну тему имала искуства институција, чланица Мреже (центри за социјални рад, судови, тужилаштва, полиција, здравствене установе и покрајинске институције) у спровођењу мера заштите од насиља у породици због тога што се појавила потреба за расправом у стручној и широј јавности о томе које мере заштите и како се оне примењују. На конференцији су размењена искустава, изнети примери и препреке у примени прописа који се односе на заштитне мере, али и проблеми у раду уопште када је реч о насиљу над женама и у породици.

Сарадња са Заводом за равноправност полова

Кампања под називом "16 дана активизма против насиља над женама" је глобална и обележава је 1700 организација у више од 100 држава света. Кампања почиње 25. новембра на Међународни дан борбе против насиља над женама и завршава се 10. децембра, Даном људских права.

Однос друштва, пре свега надлежних институција, према насиљу над женама и у породици се у протеклих неколико година значајно променио. Ипак, сматрамо да има простора за побољшања, како би одговор институција и друштва уопште, али пре свега, заштита оних који су претрпели насиље у породици, били благовремени и ефикасни.

Покрајински омбудсман и Завод за равноправност полова спроводе активности усмерене на укључивање студентске популације у ширењу идеје о негативним последицама насиља у породици. Циљна група су студенти/студенткиње Одсека за журналистику Филозофског факултета и Департамента ликовних уметности Академије уметности са којима је разговарано о насиљу над женама и у породици. Након једнодневних радионица и дискусија студенти су позвани да се укључе у активности, тако што ће израдити радијску емисију, односно, плакат посвећен борби против насиља над женама и поднети га на конкурс који је расписао Завод за равноправност полова. Радови студената биће приказани на посебној изложби у 2011. години, а најбољи ће бити награђени.

Студентска популација није до сада учествовала у активностима које су у АП Војводини спровођене, а њихове стваралачке могућности ће допринети да

насиље над женама и у породици буде препознато као појава против које треба да делују сви друштвени актери.

ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА У 2010. ГОДИНИ

Датум	Назив	Организатор	Својство
30. јануар	Покрајински омбудсман и родна равноправност, Нови Сад	Центар за интердисциплинарне родне студије, Универзитет у Новом Саду	Предавачица
9. фебруар	Радио Телевизија Војводине – Закон о равноправности полова, родно осетљив језик	Покрајински омбудсман	Предавачица
10. и 11. фебруар	Национални савети и родна равноправност, Нови Сад и Суботица	Мисија ОЕБС у Србији	Предавачица
12. фебруар	Покрајински омбудсман и медији, Нови Сад	Катедра за журналистику, Филозофски факултет	Предавачица
16. фебруар	Закон о равноправности полова и обавезе локалне самоуправе, Зрењанин	Покрајински омбудсман	Предавачица
23. фебруар	Радио Телевизија Војводине – Закон о равноправности полова, родно осетљив језик, Нови Сад	Покрајински омбудсман	Предавачица
4. март	Оснаживање жена са инвалидитетом кроз уметност, Нови Сад	НВО „Из круга“	Предавачица
8. март	Конференција „Десет година женског активизма“ Нови Сад	Завод за равноправност полова	Предавачица
9. март	Родна равноправност у пракси локалних омбудсмана, Нови Сад	Заштитник грађана РС и Покрајински омбудсман	Предавачица
17. март	Унапређење женских економских и социјалних права, Београд	УНИФЕМ	Учесница
22-24. март	Конференција „Положај жена у региону југоисточне Европе“, Загреб	Радна група Пакта за стабилност југоисточне Европе за равноправност полова	Учесница
1. април	Састанак партнера „Економска и социјална права жена“, Београд	УНИФЕМ	Учесница
7-8. април	Семинар „Родна равноправност“ Нови Сад	Скупштина АПВ	Предавачица
16. април	Панел дискусија „Женски активизам и НВО“ Кикинда	Завод за равноправност полова	Учесница
19. април	Конференција Војвођанске женске лоби групе, Нови Сад	Потпредседница Скупштине АПВ	Предавачица
20. април	Округли сто „Родна равноправност – улога	Заштитник грађана РС	Предавачица

Датум	Назив	Организатор	Својство
	институција“ Београд		
21. април	Национална конференција „Борба против сексуалног и родно заснованог насиља“ Београд	Управа за родну равноправност	Учесница
27. април	Семинар „Пружање унапређених услуга на локалном нивоу“ Нови Сад	Министарство здравља	Предавачица
29. април	Округли сто „Умрежавање у циљу сузбијања насиља и дискриминације над особама са инвалидитетом“, Београд	Заштитник грађана РС	Предавачица
21. мај	„Положај жена у друштву у односу на питања безбедности, Нови Сад	Центар за цивилно-војне односе	Предавачица
24. мај	Округли сто поводом јавне расправе о нацрту Закона о медијацији, Нови Сад	Министарство правде РС	Учесница
25. мај	Конференција „Нови законски оквир – изазови и могућности за родну равноправност на локалном нивоу“ Нови Сад	СКГО, УНДП, СИДА	Учесница
1. јун	Консултативни састанак поводом предлога Националне стратегије против сексуалног и родно заснованог насиља, Нови Сад	Покрајински омбудсман	Уводничарка
6. јун	Састанак „Борба против дискриминације као подршка новоуспостављеном поверенику за заштиту равноправности	УНДП	Учесница
10. јун	Закон о равноправности полова и обавезе локалне самоуправе, Панчево	Комисија за равноправност полова Града Панчева	Предавачица
10. септембар	Стратешки састанак партнера о пројекту „Економска и социјална прва жена“ Београд	УНИФЕМ	Учесница
16. септембар	Алтернативно решавање спорова у Србији, Београд	УНДП	Учесница
20. септембар	Јавна седница Одбора Скупштине РС за равноправност полова о теми „Положај жена на селу“ Житиште	Одбор Скупштине РС за равноправност полова	Учесница
22. септембар	Трибина „Родна равноправност на локалном нивоу и одредбе кодекса функционера и запослених против дискриминације“, Бечеј	Покрајински Омбудсман и Заштитник грађана Општине Бечеј	Предавачица
28. септембар	Трибина „Родна равноправност на локалном нивоу“ Београд	Заштитник грађана Општине Врачар	Предавачица
1. октобар	Локални планови акције за	Мрежа женских ромских	Учесница

Датум	Назив	Организатор	Својство
	Ромкиње, Нови Сад	НВО	
5-8. октобар	Семинар за локалне омбудсмани и Регионална конференција омбудсмана, Норцев	Заштитник грађана РС и Покрајински омбудсман	Уводничарка
14. октобар	Трибина „Родна равноправност на локалном нивоу и одредбе кодекса функционера и запослених против дискриминације“ Зрењанин	Покрајински омбудсман и Заштитник грађана Града Зрењанина	Предавачица
15. октобар	Дан сеоских жена, Сомбор	Покрајински завод за равноправност полова	Учесница
18. октобар	Предавање проф. др Мариане Хестер, УК „Насиље у породици“ Београд	Аутономни женски центар	Учесница
20. октобар	Панел „Жене и универзитет“, Нови Сад	Покрајински завод за равноправност полова	Учесница
4. новембар	Родна равноправност у образовним плановима и програмима, Нови Сад	Завод за равноправност полова	Учесница
8-10. новембар	Студијска посета Омбудсману Бугарске и Комисији за заштиту равноправности, Софија	УНДП	Учесница
13. новембар	Покрајински омбудсман и равноправност полова, Нови Сад	Национални савет русинске националне мањине	Предавачица
16. новембар	Округли сто „Положај предузетница-породиља“ Нови Сад	Покрајински омбудсман	Уводничарка
18. новембар	Конференција „Антидискриминација у Србији: пресек и перспективе“, Београд	Министарство рада и социјалне политике и УНДП	Учесница
23. новембар	Заједно против дискриминације, Нова Црња	Скупштина АПВ и Покрајински омбудсман	Уводничарка
25. новембар	Јавна седница Одбора за равноправност полова поводом Дана борбе против насиља над женама, Београд	Народна Скупштина РС	Учесница са излагањем
26. новембар	Истраживање о ЛГБТ правима – искуства Покрајинског омбудсмана – фокус група, Нови Сад	НДНВ	Учесница у разговору
30. новембар	Трибина „Родна равноправност на локалном нивоу и одредбе кодекса функционера и запослених против дискриминације“ Суботица	Покрајински омбудсман и Заштитник грађана Града Суботица	Предавачица
1. децембар	Заштитници грађана и ЛГБТ права, Београд	ЛАБРИС	Учесница
2. децембар	Насиље над женама и извештавање медија, Нови Сад	Покрајински омбудсман, Завод за равноправност полова и Филозофски	Предавачица

Датум	Назив	Организатор	Својство
		факултет – одсек журналистика	
3. децембар	Покрајински омбудсман, родна равноправност и дискриминација жена, Нови Сад	Факултет за пословно правне студије	Предавачица
6. децембар	Родна равноправност на локалном нивоу – локални механизми, Нови Сад	Завод за равноправност полова	Предавачица
7. децембар	Заједно против дискриминације, Алибунар	Скупштина АПВ и Покрајински омбудсман	Уводничарка
10. децембар	Узнемиравање и мобинг на Универзитету, Нови Сад	Покрајински омбудсман и Универзитет у Новом Саду	Уводничарка
13. децембар	Заједно против дискриминације, Бачка Топола	Скупштина АПВ и Покрајински омбудсман	Уводничарка
14. децембар	Родна равноправност на локалном нивоу, Нови Сад	Потпредседница Скупштина АПВ	Учесница
15. децембар	Састанак војвођанске мреже „Живот без насиља“ о породично.правној заштити од насиља у породици, Нови Сад	Покрајински омбудсман и Скупштина АПВ	Уводничарка
16. децембар	Коментари Закона о родној равноправности, Нови Сад	Скупштина АПВ	Учесница
17. децембар	Уставни оквир родне равноправности, Београд	Потпредседница Народне Скупштине АПВ	Учесница
21. децембар	Насиље над женама и извештавање медија, Нови Сад	Покрајински омбудсман, Завод за равноправност полова и Академија уметности	Предавачица
30. децембар	Панел о насиљу над женама	Радио 021/радио кафе	Панелисткиња

ПРАВА ДЕТЕТА

МАРИЈА КОРДИЋ

УВОД

У извештајној години је, нажалост, настављен пад животног стандарда становништва, условљен економском кризом, али и пораст сиромаштва у односу на претходну годину. Међу најсиромашнијима су и даље деца до 14 година живота. Њих је у Србији 9,7 одсто, сиромашне деце од 14 до 18 година живота је 8,1 одсто, док свако четврто дете прима дечји додатак. Најчешће су то деца која живе на селу, ромска деца, деца самохраних родитеља, деца са сметњама у развоју, деца избеглих или интерно расељених особа.

О повећању броја сиромашних говоре и подаци Црвеног крста Војводине, према којима услуге 20 постојећих народних кухиња користи око 1400 деце. Међу неразвијеним општинама у Србији⁴⁶ су и три војвођанске: Планиште, Житиште и Нова Црња. Сиромашни окрузи сеобом становништва и кадрова постају још сиромашнији, јер млади људи одлазе у веће центре што доводи до депопулације, не само села, него и општина и градова.⁴⁷

Влада Војводине је у сарадњи са локалним самоуправама, настојала да превазиђе проблеме у финансирању надлежности локалне самоуправе, нарочито у области образовања, здравства и социјалне политике и социјалну искљученост предупреди већим издвајањем за намене у овим областима.

Законодавна активност у претходној години од посебног значаја за децу се огледа у донетом Закону о предшколском образовању и васпитања, Закону о ученичком и студентском стандарду, Закону о потврђивању Конвенције Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, Закона о заштити становништва од дуванског дима, те Закона о социјалној заштити чије се усвајање очекује у 2011. години⁴⁸.

ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ

Годину је обележио почетак примене Закона о основама система образовања и васпитања⁴⁹, који уводи инклузивно образовање. Покрајинском омбудсману се пред почетак школске године телефоном обратио велики број родитеља због недоумица у вези са поласком деце у први разред. Чинило се да ће бити значајних проблема на релацији дете-родитељ, школа, предшколска

⁴⁶ Степен развијености испод 50 одсто републичког просека по званичним подацима Републичког завода за статистику

⁴⁷ Према статистичким проценама у Војводини се повећао број становника само у Јужнобачком округу за 7,8% и Сремском за 6,7% у односу на 2008. годину.

⁴⁸ Закон другачије дефинише материјално обезбеђење породица чиме ће се за 39 одсто повећати број оних који ће имати право на социјалну помоћ, али и износ који ће примати (5.500 - 14.100 динара).

⁴⁹ „Службени гласник РС“ број 72/2009

установа. Међутим, према подацима Школских управа, показало се да је проблема било занемарљиво мало, а Покрајински омбудсман је званично имао само две представке те врсте.⁵⁰

У складу са Законом о уџбеницима, штампани су и први уџбеници који су бесплатно подељени ученицима/ученицама првог и другог разреда. Стручна јавност замера што ученици морају да враћају уџбенике на крају године, што их добијају бесплатно и они који могу да их плате и на крају, што се губи могућност вертикалног учења и повезивања градива.

На основу података добијених од **Школских управа**⁵¹ са седиштем у Новом Саду, Зрењанину и Сомбору, Покрајински омбудсман је дошао до следећих сазнања:

На подручју Школске управе **Нови Сад**, упис деце у први разред реализован је у складу са упутством Министарства просвете. Захтеви за одлагање поласка деце у први разред најчешће су били: неинформисаност родитеља о обавези уписа у школу календарски стасале деце, или непохађање припремног предшколског програма, док се здравствени разлог појављује у веома малом броју.

Са стручним тимовима за инклузивно образовање у основним школама, одржани су састанци у општинама Стара Пазова, Инђија, Темерин и Бачки Петровац ради формирања локалних инклузивних тимова. Специјалне школе су се укључиле у систем образовања деце смештене у установе затвореног типа.

Лекарска комисија радила је за потребе ученика са здравственим тешкоћама за упис у први разред средње школе, а за ученике којима је то било потребно, организована је индивидуална подршка на самом квалификационом, односно пријемном испиту, прилагођавањем времена и метода за израду тестова. На основу предвиђене процедуре уписивани су ученици ромске националне припадности.

У 11 основних школа и 8 предшколских установа ангажовано је 19 педагошких асистената за рад са децом из маргинализованих група, претежно ромском. Асистенти су изабрани на конкурс и похађали су основну обуку у оквиру пројекта Министарства просвете "Образовање за све – повећање доступности квалитета образовања за децу из маргинализованих група" у сарадњи са Делегацијом Европске уније у нашој земљи. Рад асистената прате просветни саветници и координатори пројекта, кроз састанке и стручно усавршавање.

У циљу унапређења инклузивног образовања спроводи се континуирано стручно усавршавање у оквиру DILS пројекта. Ова Школска управа је реализовала 34 семинара за инклузивно образовање, израду индивидуалног образовног плана (ИОП) за чланове стручног тима за инклузивно образовање и директоре свих основних школа и за по једног представника средњих школа, затим два семинара за стручне тимове за инклузивно образовање средњих школа и седам семинара за тимове за инклузивно образовање за основне школе. На конкурс DILS пројекта "Оснаживање школа за инклузивно образовање" пријавило се 80 основних школа и 40 гимназија, док су се на конкурс под називом Оснаживање специјалних школа за инклузивно образовање укључиле три специјалне школе и једна предшколска установа.

Само један родитељ је поднео пријаву за СПН, са захтевом да се уради ИОП, на основу којег је реализован СПН⁵². На захтев родитеља/стараоца,

⁵⁰ Покрајински омбудсман је ради сагледавања искустава у примени инклузије проследио упитник школама на територији Војводине и резултати ће бити презентовани у посебном извештају.

⁵¹ Школске управе су организационе јединице Министарства просвете РС подручју АП Војводине.

обављено је више од 30 саветодавних активности са школским и предшколским стручним тимовима.

Просветни саветници су обавили 262 стручна надзора, најчешће, појединачни надзор. Било је 165 надзора наставе и учења, 45 - планирање и програмирање, као и 3 надзора подршке ученицима применом посебног протокола за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања. У 38 случаја поступали су по представкама, најчешће родитеља, затим ученика и наставника, а односиле су се на неуједначеност критеријума приликом оцењивања и на однос наставника према ученику.

Према извештају Школске управе **Зрењанин** у први разред основних школа са овог подручја уписано је 195 деце са једном или више сметњи у развоју и из осетљивих група. Није било пријава за одлагање поласка у школу, али су оне уследиле након упутства Министарства просвете, за децу са тежим здравственим проблемима и ону која нису похађала припремни предшколски програм.

Општине су формирале (не каже се када) интересорне комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику.

Предшколске установе и школе су укључиле у рад 15 педагошких асистената, који углавном раде са децом ромске националности. Школе нису исказивале посебне потребе за одређеним образовним профилима, јер, како наводи Управа, све школе имају Стручне тимове за инклузивно образовање.

Уз дводневни семинар о инклузији и индивидуалним образовним плановима, већина школа је имала додатне обуке и укључила се у пројекте Министарства просвете за оснаживање и примену инклузивне образовне праксе. У 10 случајева било је усмених интервенција Управе на захтев родитеља и стручних сарадника, али писмених пријава није било.

Школска управа **Сомбор** наводи да на територији управе није уписано ни једно дете са инвалидитетом, нити је било проблема при упису у први разред, а малобројне недоумице су отклоњене додатним, благовременим објашњењем Министра просвете. Управи је поднета једна пријава за одлагање поласка детета у први разред и захтеву је удовољено на основу лекарске потврде.

Од седам локалних самоуправа на територији ШУ, шест је формирало интересорну комисију, за које је Министарство тек током јануара 2011. организовало обуку. У школској 2010./2011. у школама је организована обука ромских, али не и педагошких асистената.

Предшколске установе, основне и средње школе имају најмање једног запосленог стручног радника педагога или психолога, а другог сарадника су запослили у складу са бројем одељења, у одобреном проценту.

Дводневни семинар о инклузији је процењен као изузетно квалитетан, као и степен остваривања инклузије.

Управа је поступала по 14 притужби (6 родитеља, 5 наставника и 3 синдиката: у случајевима радноправног статуса, избора директора, уписа у први разред средње школе, верске и изборне наставе, признавања дипломе, заштите права ученика, безбедности ученика, оцењивања, а обављено је и 114 стручно педагошких надзора.

Подаци школских управа показују да је остваривање инклузије различито и да је потребно сачинити посебан извештај о степену и показатељима успешности почетка примене инклузивног образовања. Покрајински омбудсман је крајем

⁵² Стручно педагошки надзор

2010. године започео истраживање о инклузији у образовању чији прелиминарни резултати показују да је у спровођењу инклузије евидентно мноштво проблема.

Према подацима **Покрајинског секретаријата за образовање**, део послова који су законом поверени овом Секретаријату у области предшколског васпитања, као што су давање сагласности на именовање директора, верификација установа, промене назива и статусне промене, инспекцијски надзор, одвијају се без тешкоћа. Проблеми се јављају у тумачењу стручности васпитача и стручних сарадника, с обзиром на то да Министарство просвете још није донело нове правилнике који би били усаглашени са Законом о предшколском васпитању и образовању о врсти стручне спреме оних који раде у предшколским установама.

Од укупног броја деце која су обухваћена предшколским програмом 869 деце (4,37%) је са сметњама у развоју. У односу на прошлу годину највише се смањио број деце са тешкоћама у учењу за 59,86% (88) и сметњама у понашању за 40% (за 26) а повећао број деце са аутизмом за 94,11% (16). Број деце са менталним и телесним сметњама, оштећењима слуха и вида није се битно мењао у односу на прошлу годину. Индивидуални образовни план за ученике са сметњама у развоју организује се за 489 ученика/ученица првог разреда, а типичним основним образовањем обухваћено је 2358 ученика/ученица.

Покрајински просветни инспектори, обављајући надзор над законитошћу рада установа на територији АП Војводине, непосредно над установама у општини где тај надзор општина није организовала, давали су упутства општини/граду за обављање инспекцијског надзора и вршили непосредан надзор над радом општинске инспекције, решавајући жалбе против првостепеног решења општинске или градске управе. Обављали су и контролу: остваривања заштите права детета и ученика, остваривање права и обавезе ученика, обезбеђивање заштите детета и ученика од дискриминације, насиља, злостављања, занемаривања и страначког организовања и деловања у установи. Секретаријат је поступао по захтевима за заштиту права деце, у предшколским установама један (основан) захтев, у основним школама 22 захтева за заштиту права ученика (од тога: 4 неоснована захтева и 10 основаних захтева, пријаве/жалбе/приговор на оцене - 4 основана и 4 неоснована захтева) и у 44 случаја по захтевима за заштиту права ученика средњих школа.

На захтев Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања, Покрајински секретаријат за образовање је у сарадњи са Педагошким заводом Војводине и националним саветима националних мањина и скупштинским одборима за образовање, укључен у припрему мале матуре, у делу формирања комисија за израду збирки задатака за завршни испит из матерњег језика и математике сваког од националних савета и доставља податке о предложеним члановима комисија.

Стручни тим Педагошког завода Војводине и ове године је давао стручно мишљење на предлоге наставних планова и програма по захтеву Покрајинског секретаријата за образовање.

Рационализација мреже школа није урађена. Сагласност на мрежу основних школа даје Покрајински секретаријат за образовање, а Одлуку о мрежи средњих школа доноси Скупштина АП Војводине и њихов број се није мењао. У наставку следе подаци Покрајинског секретаријата за образовање о претходној школској години:

Предшколско образовање се остварује у 44 предшколских установа (као претходне године) а припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу још и у 52 основне школе, а остварује га 1394 васпитача.

Овим програмом је обухваћено 19.870 деце, распоређених у 1104 васпитних група. У односу на претходну школску годину, број деце је мањи за 790 или 3,82 %, а за 55 је смањен је и број васпитних група. Програм се остварује на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском, док се двојезично остварује у национално мешовитим срединама⁵³.

Основно образовање и васпитање се остварује у свих 45 јединица локалне самоуправе, у 346 државних основних школа (као и претходне године) и у 2 приватне школе (једна мање у односу на 2009.г.).⁵⁴ Настава се реализује на шест језика: на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику, двојезично и тројезично. У први разред је уписано 20.532 ученика (785 више него у претходној години). Од тога 19.808 или 96.473% је распоређено у 911 некомбинованих одељења – којих је у односу на прошлу школску годину више за 24, док је 724 или 3.53% ученика укључено у 151 комбинованих одељења - којих је за 18 више у односу на прошлу школску годину. Настава за децу са сметњама у развоју се остварује и у 13 *посебних школа (са 7 издвојених одељења)* у 12 локалних самоуправа и посебним одељењима при 18 *редовних основних школа*, регистрованих у 15 локалних самоуправа. У ове школе се уписало 161 првака, 77 мање него прошле године, што се може тумачити почетком примене инклузивног образовања у типичним школама.

Средње образовање се остварује у 131 државној средњој школи (у први разред је уписано 20.934 ученика, а чак њих 78,46% наставило да се школује на матерњем језику). Чини их 24 гимназија (опште и специјализоване) 75 стручних школа, 12 мешовитих школа, 10 уметничких школа и 10 средњих школа за ученике са сметњама у развоју. Стручне и мешовите школе обављају делатност средњег образовања и васпитања у трогодишњем и четворогодишњем трајању, у које се, и поред мање планираног броја места, поново определило још мање ученика. Средње школе за ученике са сметњама у развоју обављају делатност средњег образовања и васпитања у трајању од једне, две и три године. Средње образовање се реализује и у 17 приватних средњих школа (само 179 уписаних ученика). Настава у средњој школи се реализује на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику, са мање уписане деце, осим на српском (0,6%) и словачком за 5%, а уписано је и 10 ученика ромске националности више.

Право на образовање и ученички стандард (извештај о обиласку средњошколских домова ученика на територији АПВ)

Важну улогу у образовању, односно доступности и приступачности образовању, свакако има и могућност да деца која живе на селу или ван седишта општине где постоји изабрана средња школа, станују у ученичком дому. У претходној години је донет Закон о ученичком и студентском стандарду,⁵⁵ а почела је и примена новог Правилника о смештају и исхрани ученика и студената.

⁵³ Подаци Покрајинског секретаријата за образовање, следи и за остале нивое образовања.

⁵⁴ Нове државне школе су: „Марија Трандафил” у Ветернику код Новог Сада и „Симеон Аранички” у Старој Пазови. Поред ОШ „Владислав Петковић Дис” нове приватне школе су: „Мирослав Мика Антић”, „Свети Кирило и Методије” и „Јуниор”, све из Новог Сада. Једино у ОШ „Јуниор” не постоји ниједан ученик првог разреда основне школе.

⁵⁵ („Службени гласник РС”, број 36/2010)

Покрајински омбудсман је обишао ученичке домове у Новом Саду, Зрењанину, Суботици, Сремској Митровици, Вршцу, Сомбору и Кикинди (од 4. до 18. марта 2010.) а средње школе са домом ученика у Футогу, Апатину, Руском Крстуру, Бачком Петровцу и Сенти (од 15. до 29. априла 2010. године).

Услуге средњошколских домова је користило 2449 ученика/ученица. Пре ступања на функцију сви директори домова претходно су радили као васпитачи, а ово искуство им је омогућило да квалитетније обављају посао. У свим домовима заступљена је национална структура ученика/ца која одговара националној структури становништва Војводине и не само да нису уочени проблеми, него напротив, поједини домови имају искуство да ученици између себе уче језик већине и језик националне мањине.

Сви домови имају ученички, односно домски парламент, али ово тело у различитом обиму учествује у животу дома. Тако у Дому ученика средњих школа у Вршцу представници/е ученичког парламента учествују на педагошким већима (и сами бирају састанке којима ће присуствовати). У Дому ученика у Сремској Митровици представници ученичког парламента учествују у осмишљавању јеловника заједно са шефом кухиње и педагогом (у оквиру прописаних норми) а у Новом Саду, у Средњошколском дому ученика "Бранково коло" представници ученика присуствују педагошком већу и седницама управног одбора (ученички парламент добија месечно 25.000 динара за унапређење живота и рада у дому).

Питање безбедности је најчешће решено дежурством васпитача и портира, путем камера, видео надзора, плаћеног обезбеђења (специфичност новосадског Николајевог дома, јединог женског дома, да су и у обезбеђењу жене). Кућни ред, а посебно време закључавања установа је различито (од 21,30 до 23,00 часа). Уколико ученик жели да остане дуже, најчешће мора унапред да обавести свог васпитача, који процењује оправданост захтева. У Дому ученика у Кикинди малолетни ученици могу продужити излазак уз одобрење родитеља, а пунолетни, уз договор са васпитачем.

Исхрана у домовима је у складу са нормативима које је прописало Министарство просвете у сарадњи са Министарством здравља, али у већини домова ученици/е могу да конзумирају и посну храну, као и да учествују у осмишљавању јеловника.

Ниједан дом није приступачан ученицима/ама са инвалидитетом, иако у половини домова има ученика/ца са инвалидитетом.

Из године у годину повећава се број оних који не могу да добију место, због ограничених капацитета (за 2449 места конкурисало 3043, 4% више него прошле године). Повећано интересовање ученика и њихових родитеља за овакав облик смештаја и исхране упућује на потребу повећања капацитета, утолико пре што су одбијени ученици који испуњавају услове за смештај. Са друге стране недовољно је интересовање за дом у Апатину и Руском Крстуру, али је исказана потреба у Панчеву, као једином граду у Војводини који нема дом ученика. Смештајни капацитети у Футогу су недовољни, у Руском Крстуру приметно је осипање ученика, а у Кикинди је изграђен нови објекат, али није технички примљен.

У домовима су смештени ученици из свих крајева Војводине и Србије, као и суседних земаља, Републике Српске и Црне Горе. Велики број ученика налази се у лошој материјалној ситуацији и долазе из сиромашних породица.

Запослени се непрекидно професионално усавршавају, а са ученицима се ради у секцијама и радионицама, кроз организовање обуке, предавања, приредби и слично. Пример добре праксе је у Гимназији „Петро Кузмјак“ у којој прате шта

се дешава са бившим ученицима (уписи на факултет, ток студирања, запошљавање и др.)

Састанак са директорима средњошколских домова и школа са домом ученика

Након обиласка домова ученика, организован је састанак са директорима⁵⁶ на којем су представници Покрајинског омбудсмана изнели утиске о специфичностима рада ових установа, а представљени су резултати истраживања "Правда по мери детета" и смернице Савета Европе за заштиту деце у правосудном систему.

Указано је на тешкоће у раду установа и положају ученика/ца у дому:

- **Бодовање при упису** - у средњошколски дом (када је ученицима/ама смештај најпотребнији) свршени основци се бодују на основу средње оцене од петог до осмог разреда, а старији средњошколци тако што се на средњу оцену из претходног разреда (који се множи истим коефицијентом) додаје три бода. Будући да се кандидати/киње рангирају према укупном броју бодова - *овакав начин израчунавања може да представља дискриминацију ученика/ца првог разреда у обезбеђивању једнаких услова за смештај у дом.*
- **Смештај ученика/ца из осетљивих друштвених група** - пошто ученички домови углавном немају довољно стручног кадра и услове за континуирани рад са децом која, осим развојних проблема одрастања, специфичности смештаја у домским условима, имају и друге проблеме у вези са породичним приликама. *Ученичким домовима недостају одговарајући кадровски и смештајни услови за пружање подршке деци која живе у тешким животним околностима (са једним родитељем, у нарочито материјално угроженим породицама, ученици/це без родитељског старања и сл.) као и детаљнији увид у општу стратегију развоја ученичког стандарда.*
- У случајевима сумње на насиље у породици према ученику/ци, домовима проблем представља **(не)сарадња са центрима за социјални рад**, нарочито у погледу благовременог и адекватног поступања, утврђивања надлежности и пружања стручне психолошке подршке ученицима у овој ситуацији (*упућени да се обрате Покрајинском омбудсману*)
- **Ученици/це, припадници националних заједница** имају тешкоћу да прилагоде знање матерњег језика нивоу који се очекује у средњим школама (књижевни језик) због чега имају додатни проблем у праћењу наставе и изради школских задатака. При томе, у домовима недостаје стручни кадар који познаје језик националних заједница, па васпитачи/це не могу да им помогну. Нормативи који регулишу запошљавање нових

⁵⁶ Присуствовали директори: Средњошколски дом Сремска Митровица, Дом ученика Сомбор, Дом ученика "Ангелина Којић" Зрењанин, Дом ученика, Вршац, Дом ученика (у Николајевској улици) Нови Сад, Пољопривредна школа Футог, Гимназија „Јан Колар” са домом ученика, Бачки Петровац, Дом ученика средњих школа "Никола Војводић" Кикинда.

васпитача (Правилник Министарства просвете) заснивају се само на броју ученика (један васпитач на 25 ученика) без специфичних критеријума

- Присутан је и **проблем у сарадњи са родитељима**, јер се дешава да након измирења трошкова боравка у дому, родитељи "забораве" на дете током школске године (дете не одлази кући, родитељи не долазе у посету, не одазивају се на позиве и сл).
- **Преоптерећеност директора менаџерским и административно-правним пословима** (тендери, јавне набавке) а од њих се очекује да у установи унапређују услове за смештај туриста, нарочито у летњем периоду када већина домова постају хостели. Потребно је подстаћи улогу секретара у вођењу ових послова.
- **Проблем у радно-правним односима запослених** – директори немају могућност да траже редовнију лекарску контролу запослених (упућивање на лекарски преглед доживљава се најчешће као мобинг).
- **Запошљавање кадрова који не поседују педагошко-психолошка знања** у раду са ученицима овог узраста (и специфичностима домског смештаја) јер то није услов за запошљавање васпитача.
- За ученике је **важно обезбедити свеобухватнију подршку у различитим аспектима живота**, а не само у учењу, ангажовањем стручних лица или коришћење њихових услуга у планирању здраве исхране, очувању здравља, психолошко индивидуалне подршке, безбедности и сл.).
- Указано је и на проблем **инклузије ученика са сметњама у развоју**. Највећи изазов је припрема и обука васпитача за рад са децом са сметњама у развоју.

ЗАКЉУЧЕНО је да је неопходно:

- Утврдити критеријум који обезбеђује једнаке услове за бодовање и рангирање кандидата/киња при упису
- Код пријаве појединачних случајева насиља и-или кршења права ученика, пружити подршку и помоћ директорима установа у сарадњи и покретању поступака надлежног центара за социјални рад
- Формулисати јасније смернице за стратегију развоја ученичког стандарда са којом би били упознати сви домови ученика и утицати на брже доношење подзаконских аката који уређују ову област
- Размотрити могућност проширења капацитета мреже за смештај ученика/ца у ученичке домове у АПВ
- Прецизирати уговорне обавезе родитеља и ученика/ца на смештају у дому
- Унапредити нормативе који се односе на услове заснивања-престанка радног односа и финансирања рада васпитача/ица.
- Предвидети могућност ангажовања, запошљавања или финансирања стручних лица, посебно у области:

- правних, административно-техничких и економско-инвестиционих питања
- запошљавања васпитача/ица који познају језик националне заједнице
- додатне психолошко-педагошке подршке (педагози/шкиње, психолози/шкиње, социјални/е радници/е, дефектолози/шкиње)
- обезбеђивања здравствене неге (медицинске сестре/брата или лекара/ке у дому)
- конципирања здраве исхране (нутрициониста/киња)
- безбедности (дежурног стручног лица): финансирањем ноћног или прековременог рада запослених у овим установама
- увести обавезну лиценцу за васпитаче/ице у ученичким домовима и
- обавезу, редовније лекарске контроле запослених (предлог је на 5 година)

Наведени закључци јесу препоруке, у првом реду Покрајинском секретаријату за образовање, да преко надлежног скупштинског одбора захтева измену постојећег Закона, односно, доношење недостајућих подзаконских аката, упућујући их овлашћеном предлагачу и Министарству просвете РС. Препоручује се Секретаријату за образовање да формира радну групу, која ће указивати на проблеме у спровођењу Закона на нивоу актива директора ових установа.

| ПРАВО НА КУЛТУРУ

У Војводини постоје три професионална позоришта за децу: Дечије позориште – Дечије казалиште – Gyermekszínház у Суботици, Народно позориште “Тоша Јовановић” - Луткарска сцена у Зрењанину и Позориште младих - Луткарска сцена у Новом Саду. Покрајински секретаријат за културу у 2010. години суфинансирао је, између осталог, Циклус луткарских радионица за децу “Оживимо ликове бојама” у извођењу Културног центра “Лаза Костић” у Сомбору, Дечије позориште – Дечије казалиште – Gyermekszínház у Суботици, затим, гостовање позоришта, “Заједница професионалних позоришта Војводине” у Новом Саду, као и гостовање професионалних глумаца у мањим местима у Војводини са представама за децу “Ђацима првацима и њиховим друговима на поклон” Отворени универзитет у Суботици, “17 Међународни фестивал позоришта за децу”, “53 Змајеве дечије игре” у Новом Саду и “Децембарски змајевдани” у Новом Саду.

Покрајински омбудсман/заменица за заштиту права детета препоручују Покрајинским секретаријатима за образовање и за културу да размотре и одобре средства за организовање позоришних представа ван матичних позоришних кућа, или за организовани превоз деце предшколског и нижешколског узраста на представе у матичним позоришним кућама, како би питање културне искључености било мање изражено, а право на културу допуњавало право на образовање.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ЗАШТИТА ДЕЦЕ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

Област социјалне заштите, правне заштите породице и старатељства, као и друштвене бриге о деци, преузео је и обавља Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију у складу са Законом о утврђивању надлежности АП Војводине.⁵⁷

Управо у овој области има највише обраћања Покрајинском омбудсману, а исте странке се често истовремено обраћају и Покрајинском секретаријату, који је током 2010. решавао по жалбама на првостепена решења о старатељској и привременој старатељској заштити (9) хранитељству (4) о усвојењу (2) и по један предмет о промени личног имена-презимена детета, располагању имовином малолетног детета и превентивног/корективног надзора над вршењем родитељског права.

Секретаријат је утврдио да су центри за социјални рад поступали у складу са Породичним законом и другим прописима, а у случајевима надзора благовремено поступали по мерама које су им наложене и отклањали пропусте. Међутим, из случајева у којима је постојала притужба на одређени центар за социјални рад и Покрајински секретаријат, извели смо супротан закључак у погледу ажурности, јер је Покрајински омбудсман у већини случајева првенствено морао да ургира решавање у складу са законским роковима.

Као најчешћи проблеми у примени прописа уочен је и наводи се, недостатак институционалних смештајних капацитета за збрињавање деце и омладине са мешовитим поремећајима понашања и емоција (Дом у Белој Цркви већ две године нема решење за два случаја) али и примена члана 270 Породичног закона, када суд у поступцима заштите права детета, вршењу или лишењу родитељског права захтева од органа старатељства стручно мишљење. Пошто оно, обично, не садржи предлог у формално процесном смислу, него само процену овог органа о најбољем интересу детета и начину на који ће он бити заштићен, то доводи до одуговлачења и незадовољства страна у поступку, што је најчешће на штету детета. Слична ситуација је и у погледу примене члана 286 истог Закона у поступцима за заштиту од насиља у породици, када се орган старатељства на захтев суда, изјашњава о сврсисходности изрицања мере или прикупљања доказа за покретање поступка, а када изостаје одговарајућа помоћ судовима, односно, мишљење о мери не садржи стручну процену, па се поступак одуговлачи. У случајевима лишења родитељског права и одлуке о старатељству, уочена је неблаговремено и неадекватно реаговање органа старатељства у превенцији и санкционисању неодговарајућег понашања родитеља према деци и обезбеђивања старатељске заштите. Ови проблеми су све чешћи, а Секретаријат за социјалну заштиту и демографију је током године обавио 83 инспекцијска надзора (8 са Покрајинским заводом за социјалну заштиту, 1 у Дому за децу и омладину “Мирослав Антић Мика“ у Сомбору) и наложио 56 мера.

Посебан допринос овог Секретаријата се огледа у демографској политици у виду подстицајних мера. У прошлој години је месечно 6323 детета, као треће/четврто по рођењу, било предвиђено за ослобађење дела трошкова боравка у предшколској установи, 14 породица у којима су се родиле тројке је остварило новчану помоћ од 600.000 динара, 269 породица у којима су се родили близанци је остварило новчану помоћ од 400.000 динара, а родитељски додатак за прво дете

⁵⁷ „Службени гласник РС“ број 99/09, чланови 53-61.

од 30.000 динара, њих 8997. Финансирани су и пројекти којима се остварују посебне услуге социјалне заштите у домовима СОС Дечје село “Др Милорад Павловић” у Сремској Каменици, “Споменаk” у Панчеву, “Вера Радивојевић” Бела Црква, али и Центри за социјални рад Србобран, Нова Црња, Ковачица, Кањижа и Сента⁵⁸, а обезбеђена су и материјална средства за адаптацију објекта и игралишта.

Запажена је и улога Секретаријата у подстицању развоја мреже Саветовалишта за младе, којих је 21 на територији покрајине. Подршка се огледа у обуци тимова за рад у саветовалиштима и организована је у сарадњи са републичким Центром за развој породице и Институтом за здравствену заштиту мајке и детета у Новом Саду. Главна активност је праћење и унапређење репродуктивног здравља младих, узраста од 10 до 19 година (ученика основних и средњих школа).

У складу са реформом система социјалне заштите и Одлуке о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника,⁵⁹ чији је оснивач Влада Србије/Влада АП Војводине, настављено је усклађивање делатности установа и њихових капацитета. Од 27 установа социјалне заштите за смештај корисника, четири институције су за децу без родитељског старања и две за смештај деце са сметњама у развоју.⁶⁰ Током 2010. године смањен је број деце на смештају у односу на претходну годину (579 у односу на 608) у Панчеву са 42 на 37-оро, у Сремској Каменици са 138 на 137, у Белој Цркви са 63 на 61 и у Сомбору са 42 на 40 деце. У Ветернику је сада њих 123 (прошле године 147) до 18 година, а у суботичком Дому за децу ометену у развоју “Колевка” поново је повећан број деце на смештају са 179 на 181, углавном теже и тешко МНР⁶¹. Међутим, иако је дошло до смањења броја деце и готово без новог пријема у установама, променила се структура корисника, који су све чешће са развојним тешкоћама. Речено говори о потреби рада на едуковању и припремању тзв. специјалних хранитеља⁶² али и оснаживању и подршци биолошким родитељима.⁶³ Развој породичног смештаја деце без одговарајућег родитељског старања и повећање броја хранитељских породица, довео је до смањења искоришћености смештајних капацитета, али и промене карактеристика и потреба деце на смештају. Све је више деце старије од 16 година, а повећава се број деце и младих са дијагностикованим поремећајем понашања и емоција. Ове промене нужно захтевају прилагођавање постојећег броја и структуре запослених који раде непосредно са децом, али и њихово додатно стручно усавршавање.

Према преовлађујућем разлогу смештаја, највише је деце чији су родитељи спречени да врше родитељско право, деца чији су родитељи потпуно лишени родитељског права и деца чији су родитељи умрли. Све установе за смештај деце и омладине су унапредиле сарадњу са центрима за социјални рад, посебно у

⁵⁸ Преглед пројеката Секретаријата доступан на адреси www.demograf.vojvodina.gov

⁵⁹ Службени гласник РС 51/08), ступила на снагу 21.05.2008. године.

⁶⁰ Дом за децу и омладину без родитељског старања „Споменаk” Панчево, СОС Дечје село „Др Милорад Павловић” у Сремској Каменици, Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић” Бела Црква, Дома за децу и омладину ометену у развоју Ветерник, Дом за децу и омладину „Колевка” Суботица, Дом за децу и омладину „Мирослав Антић-Мика” Сомбор.

⁶¹ ментално недовољно развијено

⁶² Види Информацију Покрајинског секретаријата за социјалну политику и демографију

⁶³ Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић” у Белој Цркви током 2010 године је напустило седморо деце, једно дете је премештено у другу установу, једно је оспособљено за самосталан живот и изашло, а у сродничку породицу отишло је четворо деце. Седморо деце је примљено (четворо деце је дошло из биолошке, а једно дете из хранитељске породице).

погледу планирања рада, ревизије смештаја, израде планова отпуста и контаката са родитељима, а видљива је промена и у погледу формално-правног статуса детета. Међутим, уочено је да се након прекида породичног смештаја деце у решавању њиховог статуса, неоправдано дуго одлучује о облику заштите, због чега су она принуђена да чекајући на одлуку, дуго бораве у прихватним станицама. Центрима за социјални рад се замера неефикасно реаговање на обавештења установа о потреби промене облика заштите деце код којих је примећено да, осим поремећаја у понашању, имају и психијатријску дијагнозу, јер за то не постоје одговарајуће установе. Нажалост, ажурност у обезбеђивању права деци зависи од материјалних могућности локалних самоуправа из којих су деца.

Центри за социјални рад и све институције социјалне заштите ишчекују доношење Закона о социјалној заштити и припремају се за нове стандарде и нормативе за запослене. Иако је све мање средстава на располагању, а све више нових услуга на локалном нивоу у складу са децентрализацијом, војвођански центри учествују у многобројним пројектима социјалних иновација у чему су значајну подршку имали од ресорног секретаријата.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ДЕЦЕ

У складу са преузетим надлежностима у области здравствене заштите, Влада АП Војводине је оснивач 35 здравствених установа које на подручју Војводине обављају болничку, специјалистичку и високо специјалистичку здравствену заштиту. Примарна здравствена заштита деце се остварује у 44 домова здравља у Војводини⁶⁴, на секундарном нивоу у 9 општинских болница које су равномерно распоређене и у оквиру којих су организоване педијатријске службе, а високо специјалистичка здравствена заштита у Институту за здравствену заштиту деце и омладине Војводине⁶⁵.

Током 2010. године, ради унапређења здравствене заштите деце, финансиран је Програм превенције за превремено рођену децу “Скрининг конгенитални хипо-тиреодизам и фенилкетонурија на територији Војводине” Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине, “Скрининг на муковицидозу”, набавка инкубатора и других апарата.

Обавезна имунизација деце спроведена је у складу са Правилником о имунизацији и начину заштите лековима⁶⁶ и то према подацима Института за јавно здравље Војводине, високим обухватом (од 92 до 97,9%) свим вакцинама и ревакцинама за децу одређеног узраста.⁶⁷

Према подацима Института за јавно здравље Војводине, у војвођанским окружним у целини, има довољно педијатара у примарној здравственој заштити (1 лекар на 850 деце старости до 6 година)⁶⁸ али не и у појединим домовима здравља, тако да је у Житишту један лекар за 1105 деце, у Новом Бечеју на 1627,

⁶⁴ У складу са Уредбом о Плану мреже здравствених установа („Службени гласник Републике Србије“ број 42/2006, 119/2007, 84/2008 71/2009, 85/2009 и 24/2010)

⁶⁵ члан 19. Закона о здравственој заштити („Службени гласник Републике Србије“ број 107/2005, 72/2009, 88/2010 и 99/2010) којим се обезбеђује начело приступачности здравствене заштите.

⁶⁶ „Службени гласник Републике Србије“ број 11/2006

⁶⁷ ДТП (дифтерија, тетанус и велики кашаљ), ДТ и дТ (дифтерије и тетануса), полио вакцина (дечеје парализе), ММР (малих богиња, заушак и рубеоле), ХБ (хепатитиса Б), БЦГ (туберкулозе) и ХиБ (обољења изазваних бактеријом хемофилус инфлуенце тип Б).

⁶⁸ Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности („Службени гласник Републике Србије“ број 43/2006)

у Бачу на 942, у Бачкој Паланци 989, у Бачком Петровцу 908, у Бечеју 1372, у Темерину 1033, у Тителу 1057 и у Шиду један педијатар за 1051 дете. Правилником је дозвољено да за децу преко седам услуге обезбеђује и лекар опште медицине, тако да Војводини недостаје 94 педијатра. Превентивним прегледом је обухваћено 87,9% одојчади, 91,6% мале и предшколске деце, али систематским прегледом само 79% ученика основне и 76,1% ученика средње школе.

Покрајински омбудсман је у претходној години поступао по обраћању родитеља деце која се лече од рака у Дечјој болници у Новом Саду. Иницијатива се односила на могућност уступања на коришћење куће из поступка одузимања нелегално стечене имовине на територији Новог Сада. Покрајински омбудсман је у складу са надлежностима, подржао иницијативу родитеља да се тзв “родитељски дом“ обезбеди и деци са територије Војводине, па је Покрајинском секретаријату за здравство упућен захтев да се размотри могућност удовољавања потребама деце и родитеља, на начин који би био у њиховом најбољем интересу (хуманији, ван болничких услова у суживоту са родитељима). Са истим предлогом Секретаријат се обратио Влади Војводине која га је усвојила у децембру, а непосредно пре подношења овог извештаја отворен је родитељски дом.

У време кризе исхрана и здравствено стање је најлошије управо у породицама са више деце, тако да су и представке родитеља указивале на тешкоће у прехранивању деце и пружању основне здравствене заштите, посебно деце на селу, самохраних родитеља, избегличке и ромске популације.

Родитељи (у партнерским сукобима) су нам поново често указивали на немарност једног од родитеља у остваривању правилне заштите, али и на недостатак дечјих психијатара у пружања услуга деци и родитељима у постконфликтним разводима, али је уочено одсуство стручне педагошко-психолошке подршке деци која су била жртве породичног насиља.

Због забрињавајућег пораста злоупотребе алкохола, дувана и других опијата међу децом, неопходно је да инспекцијски органи стриктно примењују Закон о забрани продаје дувана и алкохола малолетницима.

ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ

У претходној години је уочено мање представки који се односе на школе, а најчешћи разлози жалби су насиље, остваривање инклузивног образовања, оцењивање, дискриминација, недоступност образовања због недостатка превозног средства до школе. Уочава се да је у ситуацији насиља према једном ученику, након поступања школе, непримерено реаговање родитеља друге деце, да је нетолеранција и самих родитеља све већа, као и да се у већем броју случајева у односу на претходну годину, притужитељи све чешће обраћају и Покрајинском омбудсману и Заштитнику грађана РС поводом истог проблема. Запажено је и то да родитељи често нису задовољни дисциплинском казном коју школа изрекне наставнику, те су се након исцрпљених средстава у школи и инспекцији, обраћали и суду.

- Покрајинском омбудсману се представком обратила Д. Б. у име неколико родитеља ученика 3д одељења Гимназије у С.П. Њом је указано на непедагошки однос и понашање које према великом броју ученика, а посебно према четири ученице, има наставница енглеског језика, која је и

њихов разредни старешина. Родитељи су се обратили истовремено и просветној инспекцији.

Непосредни повод за обраћање, уследио је након што је наставница поднела пријаву полицијској станици да јој је НН лице ишарало и оштетило аутомобил, а за то на часу окривила четири ученице и припретила им последицама, због чега су се ученице жалиле директору. Договорено је заказивање заједничког родитељског састанка, до којег није дошло што су осудили и други родитељи, па су се сви придружили захтеву да наставница овом одељењу више не буде ни предметни наставник, ни разредни старешина. Након нашег обраћања и школи и инспекцији (инспекторка је утврдила дискриминацију у смислу члана 44 Закона о основама система образовања и васпитања, у вези са чланом 19 Закона о забрани дискриминације) извештени смо да је школа прво донела одлуку само о одузимању старешинства, а тек накнадно и протеклом остављеног рока, након наше ургенције поступила по препоруци, да ученицима одреди другог предметног наставника. Школи је предложено да убудуће сличне проблеме решава брже, уз бољу сарадњу са психолошко-педагошком службом, без додатног укључивања инспекције.

- Представком се обратила ОШ “М. Ц.” из Ж због проблема у начину остваривања наставног програма за ученицу 7. разреда те школе, која због своје болести, у посебним ситуацијама, испољава агресију према себи, али и према особи која јој пружа помоћ. Школа је, због угрожене безбедности саме ученице, других ученика, наставника и запослених у школи, на основу процене ризика Тима за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања, уз подршку школске управе, донела одлуку да сваки предметни наставник направи индивидуални план рада. На основу тог плана, ученица би до краја школске године долазила на саветодавне часове предметних наставника и полагањем разредног испита завршила седми разред. Недоумица школе и саветника у школској управи је била у томе да ли ће спровођењем индивидуалног плана за дете и полагањем разредног испита, ученица, иако је мајка дала сагласност, бити изолована и на тај начин дискриминисана.

Покрајински омбудсман је затражио укључивање надлежног центра за социјални рад који је био у обавези да ради са породицом (због постојања и других породичних проблема) као и Института за здравствену заштиту деце и омладине. Заједнички се дошло до одлуке да се примењује план мера и услуга породици (саветодавни рад и обилазак породице два пута месечно) односно, да предметни наставници са девојчицом раде индивидуално саветовање како би завршила основну школу. Покрајински омбудсман је подржао школу у напорима да се оствари право детета на образовање, као и сарадњу институција.

- Странка се обратила притужбом због тога што је предшколска установа у Б. одбила захтев да њено дете понови похађање припремног предшколског програма., који је према наводима предшколске установе син притужитељице похађао 64,2%, а будући да је 1. септембра 2010. године имао више од шест и по година, није постојао законски основ⁶⁹ због којег би му био обновљен упис у ову установу. Наводе у допису Министарства

⁶⁹ Закон о основама система образовања и васпитања (Службени гласник РС 72/2009)

просвете потврдио је и Покрајински секретаријат за образовање, те закључио да би дете требало да похађа први разред основне школе у школској 2010/2011. години, а да на основу мишљења психолога, само школа може препоручити одлагање поласка у школу за годину дана. На обавезу уписа и контакта са основном школом мајка је упућена у јуну и поново у септембру, али школа није уписала дете, па је оно остало код куће. Будући да је локална самоуправа у Б. на основу мишљења општинске Комисије за преглед деце ометене у развоју, донела решење о одлагању дететовог поласка у школу, на основу неважећег Закона о основама система образовања и васпитања, да је решавао орган који по новом Закону није надлежан, те да је тиме родитељ доведен у заблуду, а предшколска установа без основа одобрила поновни упис, препоручено је локалној самоуправи да, као оснивач предшколске установе финансира детету још једну годину ППП (претходну годину је финансирало Министарство). Овакво решење је правично и у најбољем интересу детета, имајући у виду протек времена.

- Странка се као стручно лице (дефектолог) у школи за основно и средње образовање из Б. обратила указивањем на проблеме родитеља близнакиња које су ученице те школе, а категорисане су као УМНР⁷⁰. Родитељи су досад водили бригу о девојчицама, али су оне уласком у пубертет (рођене 1997.) осим што су хиперактивне, постале и агресивне. Такво понашање родитељи више нису могли да контролишу, а отац је због психичке исцрпљености претио убиством деце и самоубиством. Сарадњом Центра за социјални рад И., Покрајинског секретаријата за социјалну политику и демографију, Министарства рада и социјалне политике и више ургенција Покрајинског омбудсмана, девојчице су ипак, од 9. јуна 2010. смештене у Дом за децу и лица ометена у развоју “др Никола Шуменковић” у Стамници. Залагање свих релевантних институција у међусобној сарадњи, иако је социјална политика усмерена ка деинституционализовању, дао је резултат који је у најбољем интересу И. и Н, јер остатак у биолошкој породици или специјално хранитељство то више нису.
- Странка се обратила притужбом на рад Центра за социјални рад Н.С. због недостављања Основном суду у Н С Синтетизованог извештаја о злостављању ћерке (који је сачинио Стручни тим за заштиту деце од злостављања, злоупотребе и занемаривања и проследио Полицијској управи Н.С., Одељењу криминалистичке полиције) односно, стручног мишљења о начину уређивања модела виђања са оцем, током бракоразводног поступка (поступка органа старатељства о родитељској подобности за вршење родитељског права и одржавању личних односа детета са другим родитељем). Током истраге, упоређујући наводе у притужби са изјашњењем и писменима која је Центар за социјални рад у међувремену доставио и суду, Покрајински омбудсман је утврдио да је центар поступао неажурно, уз накнадне усмене захтеве поступајућег судије и недовољну сарадњу његова два тима. Због тога је Центру препоручена боља интерна сарадња и међусобно извештавање о различитим поступцима који се односе на исте странке, односно дете, те је у међувремену поступио

⁷⁰ Умерено ментално недовољно развијене

по препоруци и отклонио пропуст накнадним достављањем траженог суду. Са друге стране, због тога што је изостао договор родитеља (мајка је инсистирала да се виђање оца и детета одвија искључиво у њеном присуству и домаћинству, а отац да дете виђа без њеног присуства и ван куће њених родитеља) орган старатељства није био у могућности да одреди начин одржавања личних односа са дететом, те ће коначну одлуку о томе донети суд. Након саветодавног посредовања центра, родитељи су постигли договор о вршењу родитељског права и о виђању оца и детета до окончања судског поступка.

- Представком се обратио отац детета притужбом на водитеља случаја у Центру за социјални рад С.П. јер је упркос одлуке суда и закљученог споразума о заједничком вршењу родитељског права, он у томе ускраћен незаконитим и неодговорним радом надлежног центра. Дете живи са мајком, рођен је као дете са сметњама у развоју, уписан је у вртић у месту где живи, али га не похађа, при чему је изостала сарадња и подршка сарадника у центру. Током истраге утврђено је да се судска одлука о виђању детета спроводи уз међусобне несугласице оба родитеља, да је притужилац био физички насилан према бившој супрузи, због чега је она поднела тужбу за насиље у породици и кривичну пријаву због физичког насиља и покренула поступак за измену одлуке о виђању оца и детета, као и о вршењу родитељског права. Саветодавни рад у превазилажењу постразводне кризе није дао резултате, а отац није подносио тужбу за самостално вршење родитељског права, иако наводи да мајка за то нема компетенције. Питање похађања предшколске установе је још отворено, иако постоји препорука психолога и лекара специјалисте за укључивање детета у вршњачку групу. Центар је упутио предлог за пријем у вртић, а мајка је показала интерес да дете укључи у предшколску установу, али је дете још не похађа због несагласности родитеља о језику на којем би дечак похађао активности у групи. Наиме, отац инсистира да дете буде укључено у групу у којој се рад одвија на словачком језику, а мајка у групу у којој се рад одвија на српском језику, како би се препоручени здравствени третман лакше реализовао. Због тога је Центру препоручено да поново успостави контакт међу родитељима и помогне им да нађу решење које ће омогућити детету да похађа предшколску установу на начин који ће задовољити његово право на социјализацију, образовање и право на очување националног идентитета, а да нас о предузетом извести.
- Мајка детета са сметњама у развоју нам се обратила у два наврата. У првом случају због организационих проблема боравка њеног детета и друге деце у Центру за дневни боравак лица са сметњама у развоју (за децу и одрасле) у К. Наиме, она се суочила са проблемом боравка њеног детета у време када се за запослене организује семинар, а будући да ради код приватника није могла да узме слободан дан. Проблем је решен медијацијом са директорком школе, која је организовала прерасподелу запослених (стручне замене). Другим обраћањем нам је указано на проблем деце испод 18 година, корисника истог центра за дневни боравак лица са сметњама у развоју, којима је ускраћена услуга организованог превоза, зато што возило користе само они старији од 18 година. Мајка је указала на дискриминаторски однос локалне самоуправе, будући да је од директора школе добила одговор да је о забрани одлучила општина. Покрајински омбудсман је

локалној самоуправи препоручио да нађе решење и да деци омогући превоз било овим возилом, било куповином другог возила, јер би то био саставни део нове услуге социјалне заштите, коју финансира општина. Локална самоуправа К. је поступила по препоруци, а Скупштина општине је у буџету за 2011. годину определила део средстава за овај центар, како би сви корисници објекта могли да користе превоз комби возилом у власништву општине, од места становања до објекта и обрнуто. Такође, ОШ је као пружалац услуга, задужена да организује превоз и за време ове активности пропише мере, начин и поступак заштите и безбедности деце до 18 година и одраслих.

- Странка се обратила притужбом на рад Центра за социјални рад С. Због како је навела, повреде њених мајчинских права и права детета, при чему јој је незаконито одузео млдб. дете. У овом случају се претходне године, у име странке, истим поводом, Покрајинском омбудсману већ обратио њен пуномоћник. Тада је у истрази утврђено да је Центар спровео и предузео све радње ради заштите најбољег интереса детета, да је дете збринуто, прво у прихватној станици, а потом у хранитељској породици. Истовремено је, због запуштања и занемаривања детета, покренут поступак за лишење родитељског права оба родитеља, о чему је пуномоћник извештен. Имајући у виду протек времена, Центар нас је известио да започети судски поступци за лишење родитељског права, због насиља у породици и старатељства нису правоснажно окончани, односно, да ни у једном од предмета није донета ни првостепена одлука. Посебно забрињава то што је притужитељица родила још једно дете. Постоји сумња да и ово дете занемарује, а да је суд прихватио њен предлог за ново вештачење о подобности да се стара о детету, те је и даље неизвесна одлука о породичноправној заштити оба детета. Оно што посебно брине је висока накнада за вештачење, која пада на терет центра, која често буде разлог за непокретање поступака за лишење родитељског права.
- У случају породичноправне заштите брата и сестре, добили смо две представке, оца деце и тетке, потенцијалне хранитељице. Родитељи ове деце су потпуно лишени родитељског права, разведени су, а води се и поступак због насиља у породици, јер постоји сумња да је нови мајчин партнер, сексулано злостављао девојчицу. За то време деца су смештена у хранитељску породицу ван места боравка родитеља, а тетка је поднела захтев да буде хранитељица. Она је процењена као подобна за хранитељство (општа подобност) али је надлежни центар за социјални рад нашао да она није подобна да буде хранитељица братовој деци, јер то није у њиховом интересу. Ту одлуку је по жалби потврдио Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију, са истим образложењем да тетка нема довољно снаге да оствари улогу хранитељице, јер неће моћи да заштити децу од оца који живи у близини. Обоје су се жалили на рад Центра за социјални рад З. и Покрајинском омбудсману и Секретаријату, од којег смо тражили обједињено решавање, благовремену одлуку у хитном поступку, јер се ради о интересима деце. Тражено је и доношење мера за рад са породицом у целини. Секретаријат је након ургенције Покрајинског омбудсмана потврдио да је жалба одбијена, а странка је поучена да може покренути управни спор. У погледу других захтева, а посебно потребе да се оцу и тетци омогући виђање са децом,

Секретаријат је директору Центра, као одговорном за законитост рада, координацију и поштовање стандарда рада и контролу рада запослених, наложио мере, чије ће остваривање пратити. Наложено је да се за децу дефинишу планови услуга и појединачне активности јасно ороче, да се оцу и тетки омогуће контакти са децом, као и да се ради са њима и децом на успостављању породичних односа, а преваходно у најбољем интересу деце.

ПРАВДА ПО МЕРИ ДЕТЕТА ИЗВЕШТАЈ О РЕЗУЛТАТИМА ИСТРАЖИВАЊА

Група стручњака за правду по мери детета при Савету Европе је донела смернице у циљу заштите деце у правосудном и административном систему. Са жељом да деца и млади учествују у осмишљавању тих смерница за њих је осмишљен упитник, а сарадња у реализацији истраживања међу децом и младима у Европи, пре свега у виду прикупљања податка, понуђена је релевантним институцијама свих земаља чланица Савета Европе. С обзиром на то да је учесницима истраживања омогућен слободан избор циљне групе коју ће испитивати, Покрајински омбудсман се определио да истраживање спроведе у средњошколским домовима на територији АП Војводине.

При избору смо се руководили специфичностима у начину живота, одрастања и образовања деце далеко од куће, уз претпоставку да такве околности младим људима намећу изазове у виду потреба за променама навика, али и за независније и самосталније доношење одлука и прихватања одговорности за своје понашање у већој мери у односу на вршњаке који живе у својим породицама. Добијени резултати се у великој мери подударају са резултатима које је објавио Савет Европе и свакако указују на то шта млади узраста од 14 до 18 година сматрају важним за осећај правде по њиховој мери. Требало би, међутим, имати у виду да је коначан узорак истраживања Савета Европе чинило 3721 испитаника/ца у 25 земаља, а да су чак 23 одсто узорка чинили испитаници/е из Србије (Заштитник грађана Републике Србије је спровео испитивање на нивоу Републике на узорку од 650 испитаника/ца, а већи део упитника поделио у школама и локалним заједницама, док су мањим делом обухваћене специфичне групе, на пример, они који су били у сукобу са законом, у притвору и слично).

Истраживање је Покрајински омбудсман обавио приликом посета ученичким домовима, а упитнике су попуњавали ученици/ученице који су у били присутни, слободни и вољни да учествују. Испитивање је спроведено у два наврата, у периоду од 4. до 18. марта 2010. године у осам средњошколских домова и други, у периоду од 15. до 29. априла у пет средњих школа са домовима ученика на територији АП Војводине. Узорак је чинило 216 испитаника узраста између 14 и 18 година, а њиме је обухваћено 86 дечака и 130 девојчица.

Резултати су показали да је више младих који су учествовали у истраживању било у прилици да посети неке од службених зграда државних институција (административног и правосудног система). Пре свега, реч је о полицијским станицама где су, најчешће, одлазили да израде прве личне документе и судовима где су документе оверавали. Међу испитаницима/ама била је неколицина оних који су у овим институцијама били због почињеног прекршаја или у својству сведока/иња. Чак 71% младих изјавило је да би волели да су том приликом добили више информација о својим правима. Осим тога, резултати

остављају општи утисак да је младима правосудни систем непознаница, да су им институције далеке и неприступачне, те да у њих немају поверења и да их се плаше (неки од одговора били су: *Зато што неки од њих нису способни, Зато што он само "затрпава" односе и јако је спор, Немају довољно образовања и искуства да би одлучивали о неким осетљивијим одлукама које се тичу деце и младих, Зато што их се деца плаше и онда плачу, Сматрам да су превише строги у обављању своје дужности према младима и мало се базирају на њихова права и изражавање сопственог личног мишљења, Због страха према тим органима, Правосудни систем зна понекад да "зарђа" па да проблем недовољно добро реши, Омладина и нема поверења у правосудне системе нити их они занимају. Мислим да у решавању проблема младих најбољи утицај имају најближи и саветовалишта па тек касније судови, полиција...).*

Испитаници/е би се за помоћ и подршку радије обратили блиским особама и особама од поверења, него службеним лицима за која осећају и мисле да их не доживљавају озбиљно и да не умеју да комуницирају са њима. Кључне информације, проистекле из резултата истраживања *Правда по мери детета* које су сумиране у Извештају Савета Европе,⁷¹ подударају се са резултатима истраживања Покрајинског омбудсмана:

- Породица је веома важна у животима деце. Родитељи, блиски чланови породице, родбина и пријатељи су најчешћи и најважнији избор када је реч о особама од којих деца желе да добију информације и објашњења и којима желе да се повере.
- Ауторитете у виду формалних и званичних институција и њихових представника – полицију, адвокате и слично деца нису препознала као они у које имају поверења. Напротив, деца су навела да сматрају да их представници ових институција не поштују, не уважавају њихове потребе и не показују саосећање према њима.
- Деци је важно да учествују у доношењу одлука које имају везе са њима. Она желе да буду саслушана и да добију информације које ће им бити разумљиве.

Ови резултати, као и чињеница да активно учешће деце и младих у доношењу одлука, испитаници/е сматрају изузетно важном, говоре у прилог потребе за израдом Смерница за правду по мери детета, односно правосудног система по мери и потребама деце и младих. Оно што у сваком тренутку треба имати у виду јесте то, да децу и младе треба укључивати у процес доношења одлука које имају везе са њима, да их треба питати за мишљење и учинити све да добију потребне информације на начин који ће им бити приступачан и разумљив, односно, прилагођен њиховом узрасту и психофизичким особеностима, те им омогућити у свакој институцији правосудног система окружење у којем ће се осећати заштићено и слободно.

Укратко, мишљења деце помогла су осмишљавању Смерница које, између осталог, садрже и следеће препоруке:

⁷¹http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/CJ-SH%202010_%2014%20rev.%20E%205%20oct.%202010.pdf

- судови треба да поштују право детета да буде саслушано по свим питањима, начин комуникације примерен дечјем разумевању и њиховим индивидуалним способностима, као и околностима самог случаја;
- деци треба пружити повратне информације и посебно нагласити значај који се придаје њиховом мишљењу;
- треба омогућити да деца своје мишљење износе и о подршци која им се пружа пре, за време и након контакта са системом правосуђа, са посебним освртом на улогу родитеља и осталих у које деца имају поверења;
- треба инсистирати на одредбама које се односе на обезбеђивање једнаког права приступа независним и ефикасним механизмима за подношење жалби свим учесницима и нивоима правосудног система и пружање подршке специјализацијама свих стручњака који у оквиру правосуђа долазе у контакт са децом, путем свеобухватне и континуиране обуке;
- омогућити већи степен поверења у стручњаке који се баве децом и настојати да они доследно, тамо где је примерено/дозвољено, у оквиру система правосуђа децу укључе/консултују приликом креирања и измена закона и других прописа који се на њих односе.⁷²

РЕАЛИЗОВАНЕ АКТИВНОСТИ

Активности у области заштите права детета у 2010. години		
Датум	Назив активности	Место дешавања/организатор
04. – 05.02.2010.	26. годишња Дунавска ректорска конференција;	Скупштина АПВ, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
08.02.2010.	Састанак о унапређивању сарадње са Центром за социјални рад Нови Сад	Нови Сад, Центар за социјални рад и Покрајински омбудсман
16.02.2010.	Састанак поводом новог закона о равноправности полова и оснивање нове комисије за родну равноправност Града Зрењанина	Зрењанин, Градска управа Града Зрењанина
17.02.2010.	“Најбољи интереси детета – умрежавање институција у циљу остваривања најбољег интереса детета”	Београд, Заштитник грађана Републике Србије, грчки и холандски омбудсман
25.02.2010.	Позоришна представа “Школа за све”	Нови Сад, Гимназија “Лаза Костић”, пројекат који реализују CARE Србија и НСХЦ уз помоћ фондације CARE USA

⁷² http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/CJ-S_CN%20_2010_%2014%20rev.%20E%205%20oct.%202010.pdf

04.03.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Нови Сад, Средњошколски дом Нови Сад, Дом ученика средњих школа "Бранково коло"
09.03.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Зрењанин, Дом ученика "Ангелина Којић-Гина"
10.03.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Суботица, Дом ученика средњих школа
11.03.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Сремска Митровица, Дом ученика средњих школа
15.03.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Вршац, Дом ученика средњих школа
16.03.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Сомбор, Дом ученика средњих школа
18.03.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Кикинда, Дом ученика средњих школа
15.04.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Футог, Пољопривредна школа са домом ученика
21.04.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Апатин, Техничка школа са домом ученика
26.04.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Руски Крстур, Гимназија "Петро Кузмјак" са домом ученика
27.04.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Бачки Петровац, Гимназија "Јан Колар" са домом ученика
29.04.2010.	Савет Европе, Смернице за правду по мери детета, обиласци средњошколских домова и домова при средњим школама	Сента, Гимназија за талентоване ученике "Бољаи"
11.05.2010.	Заштитник грађана Републике Србије, УНИЦЕФ, консултације о изради Закона о правима детета	Београд, Палата "Србија"
19-21.05.2010.	Омбудсман за дјецу Републике Српске – годишња конференција CRONSEE-а	Бања Лука, хотел "Босна"

28.05.2010.	Образовањем о људским правима до правде, пројекат активног учешћа младих у образовању, промоцији, заштити и развоју људских права Грађанска мрежа Ковин; Савет Европе; Покрајински омбудсман	Нови Сад, Прес сала Владе АПВ
02.06.2010.	Ка инклузивном образовном систему, услови за ефективно спровођење закона о основама образовања и васпитања Едукативни центар Рома Фонд за отворено друштво	Нови Сад, Техничка школа "Милева Марић Ајнштајн"
10.06.2010.	Јавна расправа о Акционом плану политике за младе у АПВ Покрајински секретаријат за спорт и омладину; Центар за омладински рад; Омладинска невладина организација	Нови Сад, Скупштина АПВ
17.06.2010.	Култура и уметност као педагошки метод у раду са омладином, пројекат Certain Cookbook Terraforming. представници из Шведске и Холандије, Шведски институт;	Нови Сад, мала сала Позоришта младих, Покрајински секретаријат за образовање, Покрајински омбудсман..
03.-04.11.2010.	Тематски састанак у оквиру Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи	Бања Лука, Омбудсман за децу Републике Српске
05.11.2010.	Радни састанак поводом реализације пројекта Заштита деце од свих видова експлоатације	Бања Лука, Марија Кордић, заменица за заштиту права детета
18.11.2010.	Инклузија у школама	Нови Сад, Покрајински омбудсман
08.12.2010.	Састанак са директорима средњошколских ученичких домова и домова при средњим школама у АПВ	Нови Сад, Влада АПВ
09.12.2010.	Састанак у вези информационих технологија у школама (увођење електронских дневника)	Нови Сад, Влада АПВ, Покрајински секретаријат за образовање
17.12.2010.	Округли сто "Умрежавање за децу" (успостављање дијалога између државних институција и грађанског друштва)	Нови Сад, Скупштина града
22.12.2010.	"Заштита деце од свих видова експлоатације" Састанак са Save the Children Norway и партнерским организацијама	Нови Сад, Влада АПВ Анико Мушкиња Хајнрих, Марија Кордић, мр Светлана Лазић, Сања Риста Попић, Светлана Нешић

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА У ОБЛАСТИ РАДА, СОЦИЈАЛНЕ И ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ И ГРАЂЕВИНСКО-КОМУНАЛНИХ ПОСЛОВА

ДРАГОМИР СЕКУЛИЋ

РАДНИ ОДНОСИ, СОЦИЈАЛНО И ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАЊЕ

Покрајински омбудсман је, поступајући у складу са овлашћењима, имао велики број представки у области рада и социјалне политике, односно заштите права из радног односа и социјалних права. Основни проблем у овој области је, са једне стране то што послодавци не извршавају законске обавезе, тако што не исплаћују зараде, не уплаћују обавезне доприносе по основу уговора о раду, због чега запослени не могу да остваре здравствену заштиту, а с друге стране, запослени којима се крше права, не траже судску заштиту. Контролу обрачунавања и плаћања доприноса обавља Министарство финансија, односно Пореска управа, која спроводи и извршава све акте и радње у складу са прописима који уређују порески поступак и пореску администрацију. Обвезник плаћања доприноса (у овом случају је обвезник послодавац, а не запослени, што додатно отежава положај запослених, јер нису странке у поступку) дужан је да о плаћеним доприносима обавештава Пореску управу, као и надлежне организације обавезног здравственог и социјалног осигурања, сагласно прописима који уређују обавезно здравствено и социјално осигурање. Ситуација је нешто другачија када је реч о осигураницима самосталних делатности и пољопривредницима. У тим случајевима Пореска управа је дужна да надлежним организацијама за обавезно здравствено и социјално осигурање доставља обавештења, као и одређене податке о утврђеним и наплаћеним доприносима у месечним роковима или квартално. Инспекција рада у вршењу инспекцијског надзора, а по пријави запосленог, може само констатовати да одређени доприноси нису уплаћени, а овде је важно нагласити да се запослени веома ретко одлучују на покретање радног спора (разлог је, углавном, недостатак новца за ангажовање адвоката) којим би тражили неисплаћене зараде за одређени период, уплату доприноса по основу рада и запослености. Радни спорови пред судом, дуготрајни су и неизвесни поступци, неефикасни, јер се рокови за доношење судских одлука често не поштују и премашују законске оквире, па је из позиције незапосленог лица, без примања, ова ситуација неприхватљива и непожељна. У овим случајевима се јавља и проблем обавезног здравственог осигурања које особе којима нису уплаћени доприноси немају. Због тога не могу да користе услуге здравствене заштите, чак и кад радни однос није раскинут.

ПРИТУЖБЕ НА ВРАЋАЊЕ ОДУЗЕТОГ ЗЕМЉИШТА

Покрајинском омбудсману се усменим путем и подношењем писмених представки обратило више грађана притужбом на рад комисија за решавање по захтевима за враћање одузетог земљишта на основу Закона о начину и условима

признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа („Службени гласник РС“, бр. 18/91, 20/92 и 42/98). Поступци још нису окончани иако је од подношења захтева прошло скоро 20 година. Важећим законом уређен је поступак, услови и начин враћања земљишта ранијем сопственику, односно његовом правном следбенику, одузетог по основу Закона о пољопривредном земљишном фонду друштвене својине и додељивању земље пољопривредним организацијама⁷³ и земљишта конфискованог због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа по прописима о обавезном откупу.

Према члану 6. став 1. овог Закона, кад комисија нађе да је захтев основан и да су испуњени услови за враћање одузетог земљишта, ранијем сопственику припада право на повраћај одузетог земљишта. Према ставу 3. истог члана кад комисија нађе да је захтев основан, а да нису испуњени услови за враћање одузетог земљишта, ранијем сопственику припада право на накнаду у другом одговарајућем земљишту, уколико организација има такво земљиште или га може обезбедити.

Покрајински омбудсман је утврдио да је до проблема у раду ових комисија и немогућности окончавања поступака дошло због тога што је на донето решење о признавању права подносиоцу захтева на враћање другог одговарајућег земљишта, Републички јавни правобранилац улагао жалбе, које је Министарство финансија РС уважавало, поништавало донета решења и враћало комисијама на поновно одлучивање. При доношењу одлука Министарство се позива на став Врховног суда Србије по коме само фактички одузето земљиште може бити предмет враћања, иако је сада у државној својини, под условом да је на дан подношења захтева за враћање земљишта било у друштвеној својини. Земљиште у државној својини може се враћати само уз претходну сагласност Владе Републике Србије, како је то прописано одредбом члана 8. Закона о средствима у својини Републике Србије.

У време подношења захтева земљиште је било у друштвеној својини, с обзиром на то да је претварање друштвене својине у друге облике својине почело доношењем Закона о претварању друштвене својине на пољопривредном земљишту у друге облике својине⁷⁴, а неки од подносилаца захтева су и у поседу предметног земљишта од 1991.-1992. године. Закон о средствима у својини Републике Србије⁷⁵ је ступио на снагу 1996. године, а попис средстава у државној својини у складу са овим Законом и Уредбом о евиденцији и попису непокретности и других средстава у државној својини⁷⁶ до данас није извршен.

Исход оваквог поступања су управни поступци који трају деценијама и упркос томе што постоје законски услови за њихово окончавање. То представља повреду начела законитости, заштите права грађана и јавног интереса, ефикасности и економичности на основу Закона о општем управном поступку⁷⁷, као и до повреде принципа добре управе, чиме се угрожава правна сигурност грађана и грађанки АП Војводине.

⁷³ „Службени лист ФНРЈ“, број 22/53, „Службени лист СФРЈ“, број 10/65, „Службени гласник СРС“, бр. 51/71 и 52/73 и „Службени лист САПВ“, број 26/72

⁷⁴ „Службени гласник РС“, бр. 49/92, 54/96 и 62/06

⁷⁵ „Службени гласник РС“, бр. 53/95, 3/96, 54/96, 32/97 и 101/05

⁷⁶ „Службени гласник РС“, број 27/96

⁷⁷ „Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10

Србија је једина држава у окружењу која нема уређен поступак, услове и начин враћања имовине која је на њеној територији одузета од бивших власника без правичне накнаде, што је један од важних услова за прикључење Европској унији. Важећи прописи у овој области се не спроводе, а започети поступци не окончавају. Крајњи резултат је грубо кршење основног људског права на имовину загарантованог Уставом Републике Србије и чланом 1 ратификованог Протокола уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, повреда уставног начела владавине права, као и уставних одредби које се односе на забрану повратног дејства закона и других општих правних аката од стране државних органа.

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ГРАЂАНА У ОБЛАСТИ ГРАЂЕВИНСКИХ И КОМУНАЛНИХ ПОСЛОВА

У поступању по представкама грађана, уочено је да надлежни органи локалне самоуправе за инспекцијске послове, првенствено грађевинска инспекција у појединим општинама, не спроводе поступак административног извршења извршних решења донетих у управном поступку. Разлог за неизвршење је недостатак, односно вишегодишње необезбеђивање средстава у буџетима локалних самоуправа за спровођење поступка административног извршења.

Извршење се спроводи по службеној дужности или по захтеву странке. По службеној дужности извршење се спроводи када то налаже јавни интерес, а извршење које је у интересу странке спроводи се по предлогу странке (тражилац извршења). Неизвршавањем решења донетих у управном поступку, са једне стране, вређа се јавни интерес, односно, права и интереси тражиоца извршења, а са друге стране, не окончава се и не постижу циљ и сврха управног поступка. То за последицу има повреду основних начела управног поступка - начела законитости, ефикасности и целисходности, затим, повреду принципа добре управе, те неспровођење Закона о општем управном поступку од стране надлежних органа. Шире посматрано, последице су поспешивање самовоље појединих правних субјеката и ширење бесправне изградње, што доводи до правне несигурности грађана, њиховог неповерења у законитост рада надлежних државних органа, односно до осећаја да сама држава није у стању или не жели да спроводи и поштује законе које донела.

Непланирање средстава у буџету за спровођење поступка административног извршења решења које су у управном поступку донели органи локалне самоуправе, с обзиром на последице до којих доводи, не може и не сме бити оправдање за то што надлежни органи не извршавају сопствена решења. Овакво незаконито поступање органа управе представља повреду људских права и слобода загарантованих Уставом, општеприхваћеним и признатим међународним правилима и конвенцијама. Органи локалне самоуправе су дужни да предузму сва расположива правна средства ради извршења правноснажних управних одлука и да одговарајућим средствима обезбеде њихово извршење чиме би била обезбеђена правилна примена прописа, потпуно остваривање људских права и правна сигурност грађана и грађанки АП Војводине.

Примери представки поводом поништавања решења о враћању одузетог земљишта

А.О. из Ритишева се жали на рад Комисије за вођење поступака и доношење решења по захтевима за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац, јер до дана подношења представке није донето ново решење о враћању земљишта, након што је решење из 1992. године којим је усвојен захтев за враћање земљишта подносиоцу и признато право на друго одговарајуће земљиште, поништено решењем Министарства финансија Републике Србије из 1995. године.

Комисија у одговору наводи да је од 1100 предмета, колико је било 1991. године, преостало да се реши још 114, међу којима је и захтев А.О. У овом предмету више пута је отворана главна расправа ради обнављања списка и доношења решења. Наиме, решења Комисије за враћање земљишта, по жалби Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, поништило је Министарство финансија и вратило на поновно решавање, зато што се разликују правни ставови Комисије и наведених министарстава. Комисија је навела да Министарство финансија непрестано указује на чињеницу да подносиоцима захтева треба вратити одузету земљу, а како то није могуће зато што се та земља, у највећем броју случајева, налази у својини приватних лица, додељује се друго одговарајуће земљиште које је у државној својини, односно својини Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Комисија се у свом раду ослања на Закон о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа⁷⁸, као и на став Врховног суда Србије⁷⁹. Када, након савесне и брижљиве оцене свих доказа, нађе да је захтев подносиоца основан и додели друго одговарајуће земљиште у државној својини, по изјављеној жалби Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, решења поништава Министарство финансија, примењујући Закон о средствима у својини Републике Србије⁸⁰ вршећи тако ретроактивну примену закона. Комисија у свом одговору наводи и став Врховног суда према којем не спречава враћање ранијем сопственику, уколико је у време подношења захтева за повраћај земљишта парцела била у режиму друштвене својине и касније прешла у режим државне својине.

Покрајински омбудсман је, имајући у виду наведено, надлежним органима упутио **Мишљење** да је у случају А.О. због заузимања оваквог става Министарства финансија дошло до кршења људских права, посебно Уставом загарантованог права на имовину, те уставних одредби о забрани повратног дејства закона и других општих правних аката и уставног начела владавине права, с обзиром на то да су странка и други подносиоци захтева о чијим захтевима из истог разлога још није решено, упркос чињеници да су испуњени законски услови за доношење решења о враћању другог одговарајућег земљишта и да су у поседу предметног земљишта још од 1991. односно 1992. године, онемогућени да врше своја имовинска права, посебно имајући у виду чињеницу да се ради о пољопривредном земљишту одузетом од бивших власника без правичне накнаде.

⁷⁸ „Службени гласник РС“, бр. 18/91, 20/92 и 42/98

⁷⁹ У. 1946/02 од 05.02.2003. године

⁸⁰ „Службени гласник РС“, бр. 53/95, 3/96, 54/96 и 32/97

Покрајински омбудсман сматра да, у конкретном случају, то што Комисија за вођење поступака и доношење решења по захтевима за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац годинама није донела ново решење, након што је првостепено решење ове Комисије поништено решењем Министарства финансија, представља повреду принципа добре управе, без обзира на разлоге за недоношење.

Одлагање окончања предметних поступака представља додатну дискриминацију већ оштећених странака. У циљу заштите и унапређења људских права, посебно права на имовину загарантованог Уставом и чланом 1. ратификованог Протокола уз Конвенцију о људским правима и основним слободама, полазећи од принципа правичности и владавине права, Покрајински омбудсман сматра да је неопходно што пре окончати поступак на који се ова представка односи, тако и остале поступке пред општинским комисијама за вођење поступака и доношење решења по захтевима за враћање одузетог земљишта, доношењем правноснажних решења о враћању земљишта.

Пример притужбе на рад комисија за враћање одузетог земљишта

В.Ђ. из Футога у својој представци се жали на рад Комисије за вођење поступака и доношење решења по захтеву за враћање земљишта у Општини Кањижа, јер до дана подношења представке Покрајинском омбудсману није решено по његовом предлогу за обнову поступка окончаног решењем ове Комисије 1994. године, а који је поднео 22. маја 2001. године. Странка је навела да је поводом предметне ствари 2009. године одржана једна седница Комисије и марта ове године састанак о којем није вођен записник, али да до данас није донето било какво решење.

Комисија наводи да је у овом предмету одређено вештачење које није завршено, јер идентификација једне парцеле износи 750,00 динара, односно, за наведених 55 парцела то је сума од 41.250,00 динара, а да добијени материјал из историјског архива није довољан да установи ко је власник на одузетим парцелама, јер су и задруге користиле само катастарске парцеле.

Имајући у виду одредбе Закона о општем управном поступку⁸¹, Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа⁸² и Уредбе за спровођење Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа⁸³ Покрајински омбудсман је утврдио да је, у конкретном случају, дошло до повреде људских права и неправилности у раду Комисије за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање земљишта у Општини Кањижа, с обзиром на то да је од подношења предлога подносиоца представке за обнову поступка (мај 2001. године) седница комисије одржана осам година касније (јун 2009.) на којој је одређено вештачење у овом предмету, а доказ до данас није изведен. Покрајински омбудсман сматра да је Комисија за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање земљишта у Општини Кањижа дужна да у што краћем року

⁸¹ „Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10

⁸² „Службени гласник РС“, бр. 18/91, 20/92 и 42/98

⁸³ „Службени гласник РС“, бр. 41/91, 44/91, 4/92, 8/97 и 103/03

изведе све потребне доказе, односно да предузме све што је потребно за правилно и потпуно утврђивање чињеничног стања и на основу чињеница утврђених у поступку донесе решење у складу са одредбама прописа којима се уређују питања поступка комисије по захтеву за враћање земљишта.

ОСТВАРИВАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У УСТАНОВАМА ЗАТВОРЕНОГ ТИПА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ

СТЕВАН АРАМБАШИЋ

ДОМОВИ ЗА ДУШЕВНО ОБОЛЕЛА ЛИЦА НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ

Покрајински омбудсман је у оквиру својих редовних активности обишао установе социјалне заштите и то: Дом за смештај душевно оболелих лица “Свети Василије Острошки – Чудотворац“ у Новом Бечеју, Дом за душевно оболела лица “1. октобар“ у Старом Лецу и Дом за душевно оболела лица “Чуруг“ у Чуругу. Извршен је увид у стање, односно проблеме са којима се суочавају корисници с обзиром на то да се ради о лицима која захтевају посебну бригу друштва. Један од највећих проблема је неусклађеност потреба са могућностима за смештај у постојеће домове. Процењује се да је на територији АП Војводине на годишњем нивоу потребно сместити 1000 корисника/корисница више него што је то сада могуће у ова три дома.

Дом за смештај душевно оболелих лица “Свети Василије Острошки – Чудотворац“ у Новом Бечеју

Капацитет овог дома је 425 корисника који су распоређени у три организационе јединице, на три локације. Од тога, жена је 386, а мушкарца 39. Старосна структура корисника је у просеку 50-65 година, а најмлађа корисница има 23 године. Пријем корисника је у складу са процедуром коју спроводи центар за социјални рад, тачније комисија која одлучује о пријему корисника, након чега се склапа уговор са приватним лицима. Потребне и захтеви су већи од тренутних капацитета, тако да на листи чекања у овој установи има око 20 захтева који би могли да буду смештени у току целе године. Услови за смештај корисника су задовољавајући, већином у трокреветним и четворокреветним собама, чистим и са дневном светлошћу. Постоји и стационар са 4 осموкреветних соба, болничког типа, у којима има пратећег намештаја (сто, столице, ормани, лични ормарићи) што подржава индивидуалност и приватност корисника. У сва три одељења постоје заједнички тоалетни простори, осим на одељењу у којем су смештени психички очувани корисници, где трећина соба поседује своје тоалете. У оквиру другог и трећег одељења постоје просторије за дневни боравак, радну терапију и за исхрану.

У разговору са управом су истакнути следећи проблеми:

- немогућност пружања здравствене заштите за кориснике који немају пребивалиште у општини Нови Бечеј. Ови корисници немају изабраног лекара због чега не могу да користе услуге дома здравља за редовне контроле, биохемијске анализе, гинеколошке прегледе, добијање рецепата за лекове са листе за које се не плаћа пуна цена, вакцинисање или неке друге, амбулантне терапије. Због тога дом за овакве услуге издваја велика

новчана средства која не може да надокнади од Републичког фонда за здравствено осигурање.

- прибављање личне документације (нових личних карата) због сложене процедуре која подразумева присуство особе и то у месту њеног пребивалишта. У овим случајевима је важна добра координација центра за социјални рад у општини или граду из којег долази корисник и Министарства унутрашњих послова.
- хоспитализација лица смештених у дому због тога што у зрењанинској болници нема разумевања за ову врсту корисника социјалне услуге и због бојазни медицинског особља да је о њима тешко бринути,
- финансирање неопходних лекова са листе оних који се не наплаћују, а користе се у редовној терапији, због тога што је изабрани лекар у месту пребивалишта корисника,
- немогућност санитетског превоза корисника,
- непостојање помагала за фиксирање (везивање) корисника у складу са Протоколом о фиксацији корисника, нити посебних соба за фиксирање због чега се то чини тамо где су корисници смештени.

Дом за душевно оболела лица „1. октобар“ у Старом Лецу

Капацитет дома је 550 корисника, пунолетних особа најчешће са дијагнозом психозе. У тренутку посете било је 211 жена и 379 мушкараца. Смештено је 40 корисника више од капацитета, али овај дом нема тзв. листу чекања. Карактеристично је да је у 2009. години било укупно 223 захтева за пријем, а у току 2010. године 130 захтева, од чега је смештено 44 корисника. Дом има шест (6) објеката, а у једном од њих је стационар у који може да се смести 84 корисника/корисница. У четири (4) објекта су двокреветне и четворокреветне собе, са заједничким мокрим чвором на сваком спрату, а један објекат је кућа новије градње у коју су смештени корисници који могу да се сами старају о себи. Дом има кантину где корисници могу сами да купују потрештине од џепарца који добијају. У овом дому је оформљена здравствена служба коју чине: 1 психијатар, 2 лекара опште праксе и 26 медицинских сестара, тако да не постоји проблем здравствене заштите у амбулантним условима. Истакнута је добра сарадња са Домом здравља у Алибунару који пружа и услуге лабораторије и са Специјалном болницом за болести туберкулозе у Белој Цркви, где корисници бивају збринуте у складу са потребама њиховог здравственог стања.

У разговору са управом истакнути су следећи проблеми:

- пренасељеност, особито у стационару где није могуће физички прићи корисницима
- дотрајалост мокрих чворова које је потребно обновити и прилагодити условима заједничког коришћења, осим у делу који је намењен корисницима који могу да се брину о себи
- недостатак стручног особља, посебно социјалних радника (има их само 5) и медицинских техничара

- тешкоће у прибављању личних докумената за избеглице или прогнанике (28 корисника) и немогућност остваривања права на џепарац, због нерешеног питања држављанства и личних докумената, а који други корисници добијају.

Дом за душевно оболеле особе “Чуруг“ у Чуругу

Капацитет Дома је 200 постеља, али је у тренутку посете било смештено 206 корисника, (очекиван пријем још 2 корисника) од којих су 101 мушкарци и 105 жене. Просечна старост корисника је између 27-49 година. Према важећим стандардима нису испуњени услови смештаја ни за 200 постеља, а на листи чекања је 30 потенцијалних корисника. Корисници су пунолетне душевно оболеле особе, а примљене су у установу по захтеву центра за социјални рад, а по процедури стручног тима који одлучује о пријему, промени и отпусту корисника. Објекти су у веома лошем стању, а корисници су смештени у вишекреветне собе. Мокри чворови су оронули и предвиђени за већи број корисника. У постојећем стационару су смештени корисници који нису у могућности да се крећу, а постоји и неколико соба за изолацију корисника. У овом дому могуће је обавити неке специјалистичке прегледе и лабораторијске анализе, а за наставак специјалистичког лечења корисници се упућују у Нови Сад. Сви корисници имају здравствену заштиту и лична документа. Дом има одличну сарадњу са центрима за социјални рад који помажу у изради личних докумената.

У разговору са управом истакнути су следећи проблеми:

- смештај и рад у дому су отежани због лоших услова у објектима, њихове оронулости, посебно лошег стања мокрих чворова и заједничких купатила, лоших санитарних услова и електричне инсталације која угрожава сигурност корисника. Неопходна је и реконструкција, преуређење, опремање и привођење намени дневног боравка који се због лошег стања не користи
- немогућност запошљавања стручног кадра, у складу са постојећим нормативима (у дому је запослена само једна социјална радница) тако да је то један од горућих проблема ове установе.
- проблем представља и набавка неопходних лекова за кориснике

Препоруке и закључци

Најважнији закључак је да у постојећим домовима за душевно оболела лица треба обезбедити неопходна финансијска средства ради обезбеђивања бољих и квалитетнијих услова за збрињавање корисника којима су ове услуге неопходне и то:

- обезбеђивањем стварно потребних капацитета за смештај лица на територији АПВ,
- повећањем броја запослених социјалних радника у односу на број корисника,
- повећањем броја запослених лекара опште праксе и специјалиста у односу на број корисника,

- повећањем броја запосленог медицинског особља у односу на број корисника,
- обезбеђивањем бољих смештајних услова у постојећим објектима, у смислу њихове адаптације, санације и реконструкције, као и изградњом нових објеката, у складу са важећим европским стандардима за смештај душевно оболелих лица,
- доношењем подзаконских аката којима се конкретније и прецизније уређују питања везивања - фиксације ове категорије корисника.

ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА СТАРИЈИХ ОСОБА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ

Према подацима Уједињених нација 2000. године у свету је било 600 милиона старијих особа, а према проценама демографа њихов број ће 2050. године, због опадајућег наталитета и повећања дуговечности, бити око две милијарде. Пораст броја старијих особа биће највиши и најбржи у земљама у развоју, у којима ће се током наредних 40 година њихов број утростручити, те ће у тим земљама живети више од 80 одсто светске популације старијих особа. Подаци пописа из 2002. године показују да старије особе чине 15,7 одсто становништва Србије, што нашу земљу чини четвртом у свету по броју старијих од 65 година. У Војводини живи око 300 хиљада старијих особа, што значи да је у просеку сваки шести суграђанин/ка старији од 65 година, а већина их припада најсиромашнијим слојевима друштва,

Старији грађани/ке ретко се обраћају заштитницима грађана, због чега су представници институције Покрајинског омбудсмана, у периоду од јуна до октобра 2010. године, обишли дванаест геронтолошких центара и домова за старе у Војводини, а у септембру је одржан и састанак са невладиним организацијама које реализују највеће пројекте усмерене ка остваривању људских права старијих особа. Осим тога, Покрајински омбудсман је 1. октобра обележио Међународни дан старијих особа, тако што су заменици опште надлежности са сарадницима/ама примали грађане/ке у Геронтолошком центру и Клубу старих у Панчеву и у Дому за старе у Футогу, затим у Суботици, у оквиру манифестације “Заједно у заштити старих“ коју су заједнички организовали тамошњи Геронтолошки центар, Црвени крст, Удружење пензионера и невладина организација “Каритас“ сарадници Покрајинског омбудсмана су се придружили догађају, док су у Геронтолошком центру у Руми присуствовали приредби коју је Центар организовао.

Геронтолошки центри и домови за старије особе у Војводини раде под отежаним условима, првенствено због недостатка финансијских средстава, закључено је током радних посета овим установама. Иако је попуњеност капацитета у њима изнад 90 процената, хигијена у објектима је беспрекорна, особље је врло посвећено и професионално у раду, а корисници/е, свесни услова под којима раде, највећим делом задовољни условима смештаја и неге у домовима.

Тешкоће у раду изазива учестало одбијање болница да, на захтев лекара у геронтолошким центрима и домовима, сместе старије особе, због тога што сматрају да у геронтолошким центрима имају сву неопходну негу, иако је најчешће запослен само један лекар опште праксе, а недовољни су и други капацитети да би се могло сматрати да корисници/е којима је потребно болничко

лечење овде добијају неопходну здравствену заштиту. Велик проблем на који су указали у свим геронтолошким центрима јесте укидање надокнаде за туђу негу и помоћ корисницима/ама домова за време боравка у њима. Иако у складу са Законом о пензијском и инвалидском осигурању, ова ситуација неретко доводи до тога да се грађани/ке чији се трошкови не финансирају из државног буџета одлучују за смештај у нерегистроване и потенцијално неусловне приватне домове како би задржали ову врсту прихода.

Проблема има и због тога што је право на бесплатне пелене за одрасле од 2006. године по Правилнику⁸⁴ Републичког фонда за здравствено осигурање одређено само за неколико дијагноза, тако да је велик број одраслих и старијих грађана/ки којима су потребне, принуђено да их купује. У већини случајева геронтолошки центри за кориснике/це с овом потребом издвајају новац из сопствених средстава за куповину пелена.

Геронтолошки центри и домови за старије особе у овом тренутку делом функционишу у складу са првобитном наменом, као установе социјалне заштите намењене старијим грађанима/кама који због болести, старости или из других разлога не могу да живе у свом дому. Већина домова намењена је старијим грађанима/кама са физичким тешкоћама, али са психичком очуваностју. Последњих година, међутим, центри примају све већи број захтева за смештај особа са деменцијом и Алцхајмеровом болешћу, а све је више корисника/ца услуга млађих од 65 година са менталним или душевним тешкоћама које немају други одговарајући смештај. Центри за социјални рад, услед неразвијености или недостатка капацитета прихватилишта и прихватних станица, неретко покушавају овај проблем да реше тако што грађане/ке којима је овакав вид услуге потребан, смештају у геронтолошке центре. Ови подаци указују на то да постојећи систем институционалних и ванинституционалних облика социјалне заштите не задовољава актуелне и реалне потребе друштва. Упркос томе што су последњих година усвојени прописи којима се уређују питања људских права старијих особа⁸⁵ изгледа да у пракси предвиђене промене теку знатно спорије. Очекује се да ће нови закон о социјалној заштити, који је требало да буде усвојен 2010. године, донети неопходне промене у области социјалне заштите.

Геронтолошки центар у Новом Саду

Домови за старе на територији Града Новог Сада тренутно имају 868 корисника/ца (капацитет је 903 постеље, а годишње ову услугу користи између 1200 и 1300 особа) а у дому на Новом насељу око 50% капацитета намењено је тешко покретним и непокретним корисницима/ама. Поред основне делатности смештаја старијих особа, овај центар обавља и поверене послове које финансира Град као што су: помоћ и нега у кући (годишње ову услугу прими око 450 корисника/ца) клубови пензионера/ки (14 клубова у граду и приградским насељима кроз које годишње прође око 3200 корисника/ца) дневни центар и

⁸⁴ Правилник о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања – пречишћен текст „Службени гласник РС“ бр. 22/08.

⁸⁵ Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана из 1991. године (последње измене претрпео је 2001. године), Породични закон из 2005. године, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом усвојен 2006. године, Закон о дискриминацији из 2009. године, затим Стратегија развоја социјалне заштите усвојена 2005. године, Стратегија за смањење сиромаштва из 2002. године, Национална стратегија о старењу (2006-2015).

прихватилиште (у Футогу, годишње ове услуге користи око 200 особа) прихватна станица (у Гагариновој улици у Новом Саду кроз коју дневно прође 18 до 20 особа, углавном особе које живе на улици). у дому на Новом насељу је као пилот пројекат 2008. године отворен дневни боравак с капацитетом за 20 особа који сада функционише као облик отворене заштите. Геронтолошки центар објављује и часопис који излази тромесечно и у чијој изради учествују и корисници/е. Просечна старосна доб корисника/ца је 80-81 година, а 70% чине жене. Разлози доласка у дом у око 60% случајева су проблеми у здравственом стању корисника/ца. Управо због тога што већина корисника/ца има здравствене проблеме, центар има и лекаре који 12 сати раде у две смене. Лекаре и медицинско особље чине медицинске сестре, стоматолог, физијатар, неуролог, специјалисти опште медицине и психијатри, а једном недељно у центру се могу обавити лабораторијске претраге, када долазе лаборанти. Основи принцип којим се центар руководи у раду јесте интерес корисника/ца, па се посебна пажња посвећује заштити њиховог достојанства, односно обезбеђивању права да се самостално одреде и сагласе са принципима смештаја у дом, што је и услов да постану његови корисници/е. Центар за социјални рад је надлежан да прикупи потребну документацију и да обезбеди пристанак корисника/ца за смештај у дом. Геронтолошки центар не улазе у то на који начин је сагласност постигнута, али се сумња да је сагласност понекад изнуђена, по наговору особа из окружења. Последњих година је повећан број захтева за смештај корисника/ца са деменцијом. Управа Геронтолошког центра, као деликатно и значајно из угла остваривања људских права, поставља питање о томе како омогућити подједнаку заштиту права свима у ситуацији када, на пример, смештај деле особа са и без деменције (особе са деменцијом користе кревет других корисника/ца, њихову храну и ометају их на друге начине). Услови у домовима нису прилагођени овим ситуацијама, а новосадски геронтолошки центар, као један од кључних чинилаца за стварање тих услова, истиче потребу утврђивања норматива за повећање неопходног кадра. Овај центар доста улаже у усавршавање и обуку свих запослених што доприноси квалитетнијем пружању услуге корисницима/ама. Један од акредитованих програма овог центра је програм обуке запослених у установама социјалне заштите у вези са ефикасном комуникацијом са старима и особама са инвалидитетом.

Геронтолошки центар у Суботици

Геронтолошки центар у Суботици имао је 530 корисника/ца смештених у три објекта и 125 корисника/ца у згради заштићеног становања. При центру функционише и служба помоћи и неге у кући коју финансира локална самоуправа и обухвата око 5000 корисника/ца. Попуњеност капацитета установе је 95% на годишњем нивоу. Један од проблема у раду овог центра је то што је 1997. године зграда заштићеног становања изузета из система социјалне заштите, па је то утицало на формирање цене смештаја у том објекту, будући да се утврђује на основу бодова Министарства за заштиту животне средине и просторно планирање. Управа и запослени у центру сматрају да би заштићено становање требало вратити у систем социјалне заштите. Стално повећање броја и измењена структура корисника/ца одражава се на квалитет рада запослених који су преоптерећени и административним пословима. Број запослених у центру је повећан, али због ограничења која произилазе из Закона о социјалној заштити, зараде новозапослених финансирају се из сопствених средстава, као и разлика у

зарадама медицинског особља запосленог у центру. Геронтолошки центар је тужио Републички завод за здравствено осигурање због непризнавања ноћног и прековременог рада запосленима и добио спор у првом степену.

Велики проблем представља и то што упућивањем у овакав тип установа, центри за социјални рад аутоматски доносе решење о привременом прекиду додељивања туђе неге и помоћи. Због укидања тог материјалног извора (износи између 12 и 20 хиљада динара) корисници/е се одлучују за смештај у приватне домове, јер им се у том случају не укида право на туђу негу и помоћ. Приватни домови су, у највећем броју случајева, нерегистровани, немају капацитет (кадровски, технички) за пружање нивоа услуга корисницима/а који им је омогућен у установама социјалне заштите. Осим тога, овакви домови су ван домашаја инспекција и нико не контролише услове смештаја и однос особља према корисницима/цама. Већи број корисника/ца су припадници мањинских националних заједница (највише је Мађара и Рома) а од четири социјалне раднице само једна говори мађарски језик, због чега је отежана комуникација запослених и корисника/ца, па се предлаже обука социјалних радника за коришћење језика националних заједница у службеној употреби у АП Војводини.

Комбиновани тип установе допушта и смештај корисника/ца са менталним и душевним тешкоћама. Највише корисника/ца је старосне доби између 70 и 80 година, мада се повећава број млађих особа са различитим облицима инвалидитета и/или тежег здравственог стања који се у свакодневним активностима ослањају на друге особе. Корисница је знатно више него корисника, а само око 10% њих самостално обавља свакодневне активности, док је раније више од половине корисника/ца било независно. Психичке тешкоће имају 173 корисника/це, а неки од њих су лишени пословне способности. Приликом пријема, у разговору са корисником/цом, запослени у центру проверавају да ли су добровољно дали сагласност за смештај у центар. Уколико неко жели да напусти установу, он/она то и може да учини јер центар никог не задржава присилно, а било је случајева напуштања дома због тешкоћа у прилагођавању. Центар је закључио уговор са неколико лекара у Дому здравља у Суботици (психијатар, гинеколог, два лекара опште праксе и физијатар) и задовољни су том сарадњом. Проблем представља то што се специјалистички прегледи за кориснике/це од 80 година заказују на шест месеци, а то свакако умањује квалитет лечења и отежава остваривање права на здравствену заштиту старијих особа. Проблем у сарадњи са Центром за социјални рад огледа се у томе што “приморава“ Геронтолошки центар да на смештај прима кориснике/це којима је потребан смештај у прихватилиште или прихватну станицу. Сарадња са органима унутрашњих послова и матичном службом је одлична.

Дом за старе и пензионере у Кули

У Дому је смештено 105 корисника/ца у два објекта, од којих је један у Руском Крстуру (смештено 30 корисника/ца). Нова зграда у Кули је власништво Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, а њена адаптација средствима Министарства рада и социјалне политике завршена је пре три године. Локална самоуправа је део тог простора издала удружењу *Коло српских сестара*, а проблем постоји и због тога што клуб пензионера посећују и корисници/е дома где имају прилику да конзумирају алкохол, што у дому није дозвољено. Од 2008. године при дому функционише отворени облик социјалне заштите као што је помоћ и нега у кући (четири геронтодомаћице пружају услуге за 100 корисника/ца

на терену) али локална самоуправа није решила питање финансирања ове врсте услуга. У дому је запослено 43 особе што је мало, према мишљењу управе, с обзиром на то да се дом састоји из два, међусобно удаљена објекта што захтева прераспodelу посла и особља. Проблем је и то што се путни трошкови и ноћни и прекоревени рад запослених исплаћују из средстава дома.

Корисници/е дома у просеку имају око 73 године, а од укупног броја, њих 75% су жене. Просечна доб корисника/ца се смањује и све је већи број млађих (неколико корисника/ца је 50-о и 60-о годиште, а најмлађи корисник је био '89. годиште, мештанин оболео од рака, без алтернативе за смештај). Међу корисницима/ама нема оних који су лишени пословне способности. Дом има капацитет за смештај корисника/ца са и без тешкоћа у кретању, а као и у другима и овде је повећан број захтева за смештај корисника/ца са деменцијом. Дом није прихватио потписивање протокола који је центар за социјални рад покренуо како би омогућио смештај корисника/ца којима је потребно прихватилиште или прихватна станица. Остварена је добра сарадња са домовима здравља у Сомбору и Врбасу, а лекари ових установа посећују кориснике/це који нису у могућности да се самостално крећу. Корисници/це имају предност приликом заказивања код лекара у домовима здравља и нема дугомесечних чекања на прегледе. Проблем постоји у болничком лечењу, будући да кориснике/це којима је овакав облик лечења неопходан често враћају из болнице с образложењем да и у дому могу добити одговарајуће лечење. Међутим, у дому нема запослених лекара, него се они ангажују по уговору и по потреби (лекар опште праксе, физијатар и психијатар). Сарадња са другим институцијама је добра, а Дом за старе у Кули је успео да реши проблем избегличког статуса свих корисника/ца којима је то било потребно.

Геронтолошки центар Врбасу

Геронтолошки центар има 95 корисника/ца на смештају у Врбасу и 30 корисника/ца у Куцури. При центру функционише и служба помоћи и неге у кући у којој је ангажовано 5 геронтодомаћица средствима Владе АП Војводине, а 3 су преузете од Центра за социјални рад у Врбасу. Захтева за пријем особа са деменцијом и корисника/ца са тешкоћама у кретању је све више, а управа дома истиче да су недовољни капацитети за смештај корисника/ца са деменцијом која се, неретко установи тек по пријему корисника/ца, а да се претходно из лекарског налаза то није могло утврдити. Међу корисницима/ама је око 60% њих са тешкоћама у кретању, а има и алкохоличара. Најмлађи корисници имају по 30 година, обојица са блажим менталним оштећењем. Дешава се да понекад буду примљени на смештај и кориснике/це којима је потребно прихватилиште, односно прихватна станица. Проблем који је посебно истакнут јесте број корисника пелена због чега се из средстава центра издваја новац за ове намене. Проблема у комуникацији између запослених и корисника/ца нема, а међу запосленима има оних који говоре језике мањинских националних заједница. О здравственој заштити корисника/ца брине један лекар опште праксе који ради по уговору. Сарадња са домом здравља је добра, али постоје проблеми у сарадњи са болницама које често враћају кориснике/це образлажући да им је потребна нега доступна и у центру. Сарадња са органима унутрашњих послова је добра, а статус избеглих лица је углавном решен.

Геронтолошки центар у Панчеву

Овај центар је од јула 2010. године у власништву АП Војводине. Капацитет установе чини 200 постеља, од чега 12 за особе са деменцијом, док попуњеност капацитета последње две године износи око 95%. Ванинституционална заштита обухвата: клубове за одрасла и старија лица, службу за помоћ и негу у кући и народну кухињу. Центар је установа социјално-здравствене заштите, а предвиђено је да пружа услуге смештаја за особе без тешкоћа у кретању и без менталних и душевних тешкоћа. Чињеница је, међутим, да 80% корисника/ца чине особе са тешкоћама у кретању, односно тешкоћама у самосталном обављању активности и задовољавању својих потреба. Неколицини корисника/ца је одузета пословна способност. Последњих година готово сваки други захтев за пријем корисника/ца односи се на особу са деменцијом. Највећи број корисника/ца је старосне доби између 70 и 90 година, а међу њима преовлађују жене. Запослено је 114 особа, 109 на неодређено, а 5 на одређено време. Из буџета Републике Србије издвајају се средства за петоро запослених, док 25 запослених финансира Град. Међу запосленима је и један лекар опште праксе и 13 медицинских сестара. Центар планира да отвори одељење за палијативну негу, јер сматра да постоји потреба за тим (у периоду од новембра 2009. до јануара 2010. године умрло је 30 корисника/ца Центра). Влада АП Војводине одобрила је средства за отварање прихватног центра и прихватилишта за 12 особа. Проблеми које је Управа панчевачког центра навела су истоветним онима које наводе остали центри – укидање туђе неге и помоћи корисницима/ама приликом упућивања на смештај у дом и немогућност обезбеђивања пелена које већина корисника/ца сама набавља.

Геронтолошки центар у Руми

Капацитет овог центра је за 285 корисника/ца смештених у три објекта. Попуњеност капацитета износи око 98%, а међу корисницима/ама преовлађују жене. Најстарији објекат у функцији је од 1976. године, нижег је стандарда и намењен је свим корисницима/ама без обзира на њихову покретљивост. У оквиру тог објекта налази се болнички део и стационар. У једном од објеката смештени су корисници/е који имају делимичну способност или немају способност да се самостално брину о својим потребама. У овом центру је и објекат високог стандарда са двокреветним и једнокреветним гарсоњерама и апартманским смештајем. Половину укупног броја чине корисници/е који не могу самостално да обављају свакодневне активности и да задовољавају сопствене потребе, а око 30% корисника/ца делимично је самостално. Две особе су лишене пословне способности, од којих је једна са менталним тешкоћама. Све је више захтева за смештај старијих особа са деменцијом и оболелих од Алцхајмерове болести, због чега је припремљен елаборат за изградњу објекта који би испуњавао све стандарде за особе са деменцијом. Добровољност је нужан услов за пријем корисника/ца на смештај. До повлачења сагласности долази ретко, а тада запослени саветују родбини да не раскидају уговор, пошто се корисници/це након неког времена одлуче на повратак у дом. Највећи број корисника/ца има између 70 и 90 година, а најмлађи 32 године (особа са телесним инвалидитетом, смештена у дом до изналажења трајног смештаја – то траје 6 година). Центар нема прихватилиште, али је 2009. године утицао на то да се у Стратегију развоја општине угради обавеза формирања општинске установе за грађане/ке у виду дневног центра, службе за помоћ и негу у кући и слично. Међу корисницима/а

других националности највише је Рома/киња и Мађара/ица, али нема проблема у комуникацији између њих и особља. Укупан број запослених је 97, а међу запосленим здравственим радницима два су лекара опште праксе, два физиотерапеута и 18 медицинских техничара/ки. Плата медицинског особља изједначена је са платама у здравству. Центар има своје санитетско возило и пружа лабораторијске услуге. Специјалисти психијатрије, стоматологије и интерне медицине, запослени у околним здравственим установама, повремено долазе у центар где обављају прегледе корисника/ца. Укидање туђе неге и помоћи, као и немогућност добијања пелена за кориснике за које нису установљене одређене дијагнозе и у центру у Руми виде као велике проблеме. Сарадња са другим институцијама је добра. Документација особа које су избегле или расељене је у потпуности регулисана, а проблем представља поступак израде нових личних карти отежан у случајевима корисника/ца који имају тешкоће са кретањем или су неписмени.

Геронтолошки центар Зрењанину

Центар обезбеђује смештај за 300 корисника/ца. У оквиру институционалне заштите при центру постоје клуб за одрасла и старија лица и прихватна станица са 5 места (углавном за особе које се нађу у стању социјалне потребе, најчешће са душевним сметњама). Центар реализује и ванинституционалну услугу помоћи у кући за 450 корисника/ца. Капацитет установе је четири и по године био попуњен у целости, а од августа 2009. године остаје упражњено око 15 до 20 места. У Геронтолошком центру смештај налазе одрасле особе без психичких тешкоћа и одрасле особе са инвалидитетом, којих има 30-40, а готово 80% укупног броја корисника/ца нема способност да се самостално стара о својим потребама. Просечна старосна доб корисника/ца је око 70 година, а највише је оних који имају између 70 и 90 година. Корисника/ца млађих од 50 година има око 30, а најмлађа корисница је 80-о годиште. Однос међу половима је 60:40 у корист корисница. Пет особа је лишено пословне способности (под старатељством су центра за социјални рад). Иако није предвиђено да у дому бораве особе са деменцијом, све је више таквих захтева, али и таквих корисника/ца. Осим тога, све је више корисника/ца који су теже болесни и које отпуштају из болнице тако да се повећао број смртности међу корисницима/ама. Оваква ситуација намеће потребу за развијањем стационарног смештаја. Запослених је 138, од којих је 123 у радном односу на неодређено време. Из буџета Града Зрењанина издвајају се финансијска средства за 6 извршилаца у сталном радном односу и 8 геронтодомаћица. Међу особљем има припадника/ца мађарске, румунске и словачке националне заједнице тако да нема проблема у комуникацији са корисницима/ама који не говоре српски језик. Запослена су и два лекара опште праксе, по један физиотерапеут и физиотерапеут-техничар, као и 24 медицинска техничара/сестре. Сарадња се остварује са још 6 лекара консултаната (лекари специјалисти међу којима је и логопед). Болнице не желе да примају старије особе јер сматрају да геронтолошки центри имају капацитет да брину о таквим пацијентима. Постоје и проблеми у вези са здравственим осигурањем, у случајевима страног осигурања или осигураника/ца са територије другог града/општине (не зна се да ли рачун треба слати у центар или у пријављено место боравка). Добровољна сагласност корисника/ца је услов за пријем у дом, мада је долазило до повлачења сагласности (у 12 случајева) пре свега због проблема прилагођавања или финансијских разлога. Сарадња са

локалним институцијама је добра, а нарочито са јавним тужилаштвом у вези са алтернативним облицима кажњавања кривичних дела која се огледа у томе да, углавном починиоци насиља у породици (око 10 годишње) и мањи број починилаца саобраћајних прекршаја, у центру извршавају меру друштвено корисног рада (у просеку три недеље по пет сати дневно). Статус избеглица и расељених лица је у највећој мери решен. Центар нема имовинских проблема, али постоји технички проблем у виду нерешене укњижбе објеката који су накнадно изграђени. Управа и запослени су се придружили ставу који је присутан у свим геронтолошким центрима да је укидање туђе неге и помоћи велики проблем за кориснике/це.

Геронтолошки центар у Кикинди

Капацитет је 180 постеља, од којих 120 у објекту старог и 60 у објекту новог дома. За особе са деменцијом обезбеђено је 25 лежајева. Центар обезбеђује и помоћ у кући за 108 корисника/ца и два клуба за старије и особе са инвалидитетом, као облике ванинституционалне социјалне заштите. У оквиру старог дома од јануара 2010. године постоји прихватна станица, основана одлуком Скупштине општине Кикинда. Предвиђено је да се корисници у прихvatној станици задржавају највише седам дана, али остају знатно дуже. Проблем је у томе што Центар за социјални рад често не доставља у предвиђеном року податке о лицима која користе овај облик социјалне заштите, тако да не буду ни идентификовани као корисници/е Геронтолошког центра. У току је рад на припреми дневног центра за особе са деменцијом, а у сарадњи са Општином планира се дневни центар за особе са инвалидитетом и старије особе (био би им обезбеђен ручак, здравствена заштита, терапија и слично). Попуњеност капацитета је 98%, а већина корисника/ца (65%) немају способност да самостално обављају активности и воде рачуна о својим потребама, делимично очуване ове способности има 20% њих, а 15% корисника/ца је потпуно самостално. Значајно је повећан број захтева за смештај корисника/ца са деменцијом због чега је у плану спровођење радне терапије у оквиру дневног центра, искључиво за ову групу корисника/ца. Највише корисника има између 70 и 90 година, а најмлађи корисник је '52-го годиште. Више има корисница него корисника. Укупан број запослених је 73, од којих је у радном односу на неодређено време њих 67, а на одређено 6 запослених. Особље је појачано радницима/цама ангажованим на пројектима (11 особа у 2009. години) а раније и војницима на цивилном служењу војног рока. Трећину запослених чине особе мађарске националне припадности које говоре мађарски језик, тако да нема проблема у комуникацији са корисницима/ама (међу припадницима/ама мањинских националних заједница искључиво су Мађари/ице и мањи број Рома/киња). У Центру је запослен лекар опште праксе, физиотерапеут и 10 медицинских сестара. Неуропсихијатар и интерниста су годину дана имали уговором са центром, али је Министарство здравља забранило допунски рад лекарима, тако да ови лекари више не долазе. Као и у другим општинама/градовима, болница “не прихвата“ пацијенте дома, а на лечење се чека и по четири месеца. Дешава се да здраве особе након лечења у болници остају тамо на одељењима геријатрије јер у том случају задржавају право на туђу негу и помоћ. Продужено лечење може да траје до шест месеци, али се дешава да у болницама прекидају лечење на неколико дана и примају исте пацијенте поново, чиме продужавају њихов боравак. Центар има своје санитетско возило. Хитна помоћ је раније каснила, али је сарадња унапређена, а добра је и са

другим локалним институцијама. Власник Геронтолошког центра је Фонд за пензијско и инвалидско осигурање, што превасходно отежава улагања у установу.

Геронтолошки центар у Бечеју

Смештајни капацитет Центра је 198 корисника/ца, али је попуњеност мања од 70%, због чега нема листе чекања за смештај у дому, који се састоји из објекта у центру општине Бечеј и објекта у Бачком Петровом селу, а који је искључиво намењен корисницима без психофизичких тешкоћа. Уз подршку локалне самоуправе, центар реализује неке од облика ванинституционалне социјалне заштите као што су: помоћ и нега у кући (у просеку 70 посета месечно) храна на точковима (за 70 до 80 корисника/ца) клуб за пензионере и народна кухиња (450 obroka за целу општину). При центру функционише и прихватна станица коју је основала и финансира локална самоуправа, а чији капацитет од осам лежачева је увек попуњен. Дом прима пуно захтева за смештај особа са деменцијом, али нема капацитет којим би одговорио на потребе ових корисника/ца. У центру је смештен велик број особа са тежим болестима, а тренутно је на смештају 144 корисника/ца који немају способност да самостално обављају активности и брину о себи. Лишено пословне способности је 12 особа. Најмлађи корисник је седамдесеттреће годиште, а у дому је већ 15 година. Полна структура корисника/ца је уједначена. Повлачења сагласности корисника готово нема, али они којима се здравствено стање побољша, а имају где да оду, напуштају дом (6 до 7 особа на годишњем нивоу). Корисници/це свакодневно имају радну терапију, а једном недељно се одржавају групни састанци и разматрају различите теме и актуелни проблеми, од поштовања кућног реда до упознавања нових корисника/ца. Већина особља говори мађарски језик тако да значајнијих проблема у комуникацији са корисницима/а нема (већина припадника мањинских заједница су Мађари/це). Свештеник посећује центар уторком (православна служба) и петком (миса). При центру постоји капела коју користе сви корисници, без обзира на вероисповест. Запослен је лекар опште праксе, а сам дом је опремљен основним медицинским апаратима. Сарадња са домом здравља и болницама у Врбасу, Новом Саду и Сенти одвија се без већих проблема. Тешкоћу представљају високи путни трошкови до болнице (око 6000 динара до Врбаса и Новог Сада). Центар повремено за те потребе ангажује приватне превознике будући да наплаћују упола мање. Проблем у вези са пеленама настоје да реше на тај начин што 600 пелена финансира здравство, 600 пелена купује центар сопственим средствима, а по један пакет купују сами корисници/е од свог џепарца. Постоје и проблеми у вези са израдом личних карти корисницима/а, јер полиција одбија да израђује карте онима који пре доласка у центар нису живели на територији општине. У дому има корисника/ца који су избегли или расељени, а међу њима има и оних којима статус још није решен будући да некима недостаје потребна документација.

Геронтолошки центар у Кањижи

Капацитет центра је за 80 корисника/ца који је у целости попуњен, а потребе за смештајем корисника/ца су знатно веће (на чекању буде 6 до 7 особа). Центар је тражио од Покрајинског секретаријата за социјалну заштиту и демографију да повећа број за још 15 корисника/ца који немају способност да се самостално брину о себи. Од два стационара у оквиру центра, један је завршен пре четири и по године и задовољава највише стандарде. Неко време је при

центру функционисала прихватна станица, али се то показало нерентабилним, тако да се корисници/е којима је потребан овај вид социјалне заштите шаљу у Бечеј. Центар нуди и услуге достављања хране, као вид ванинституционалне социјалне заштите, за сиромашније грађане/ке (ручак кошта око 200 до 240 динара).

Корисници/е долазе из целе Војводине, тренутно их је било 80, а од тог броја 37 корисника/ца није било способно да се самостално брине о себи и својим потребама. За разлику од свих других геронтолошких центара у овом је однос полова међу корисницима/ама уједначен. Старосна доб корисника је углавном између 70 и 90 година, али је на смештају и један број млађих људи (углавном је реч о бившим алкохоличарима). Међу корисницима/а има једна или две особе лишене пословне способности. Запослени говоре и мађарски и српски језик тако да се комуникација са корисницима/ама одвија без проблема. Међу медицинским особљем је запослен специјалиста гинеколог и 10 медицинских сестара и неговатељица. Постоји проблем у ситуацијама када корисници/е који нису из Кањиже треба да се превезу у болницу, јер се накнадно наплаћује превоз хитне помоћи, а често су присутни проблеми у вези са административним обавезама због којих читав процес јако дуго траје. Центар поседује и салаш, а корисници/е сами производе поврће у башти центра. Корисници/е се консултују о јеловнику, а за време поста и других значајних датума кухиња се прилагођава потребама корисника/ца. Осим проблема који се односи на укидање туђе неге и помоћи корисницима/ама центра, проблем обезбеђивања пелена за све кориснике којима су потребне, центар настоји да реши обезбеђивања средстава за те намене. У општини Кањижа има пуно салаша на којима живе старији и сиромашнији грађани/ки које нема ко да обилази и да им пружи помоћ и подршку. Не постоје социјалне карте и не зна се ко су и где живе грађани/ке којима је таква врста помоћи неопходна.

Дом за старе у Мољу

Капацитет Дома је 220 лежаја, а попуњеност смештаја око 93%. Последњих година се смањује попуњеност капацитета, а као могући разлог наводе појаву приватних домова за старије особе. Корисници/е су углавном особе са психичким и геријатријским тешкоћама, а међу њима има 15-так млађих особа (најмлађи корисник има 44 године). Лишено пословне способности је 30 особа (старатељи/ке су у 90% случајева сродници/е) а још 30 има додељеног привременог старатеља/ку. Средином деведесетих година прошлог века дом је почео да прима особе са деменцијом, а број захтева за смештај ових корисника/ца порастао је за чак 70 процената у односу на ранији период, па се ради на пројекту изградње зграде само за кориснике/це са деменцијом. Дом је отвореног типа, али се кретање контролише пријављивањем, односно одобравањем излазака о чему се води и евиденција. Понекад се не одобрава захтев за излазак (најчешће је реч о особама које имају проблема са конзумирањем алкохола). За непоштовање кућног реда предвиђене су санкције (претходно упозорење, а онда и забрана излазака). Због великог броја алкохоличара међу корисницима/ама (око 25% од укупног броја) дом је 2004. године покренуо групу за помоћ алкохоличарима и њиховим породицама. Организација Плави крст из Немачке обучила је запослене, а социјални радници/е једном недељно раде са корисницима, што доприноси да они који дођу с проблемом алкохолизма, престају да пију или то раде ретко. Кориснике/це једном недељно обилазе свештена лица (православни свештеник

понедељком држи службу, а католички свештеник уторком држи мису). Понедељком се корисници/е окупљају и под стручним вођством особља износе своје проблеме и настоје да реше међусобне сукобе. Заједница станара је подељена у две групе према месту смештаја и једном недељно се окупља ради давања предлога и решавања проблема. Међу запосленима је довољно радних терапеута који раде са корисницима/ама без психичких и других тешкоћа, али недостају терапеути за рад са корисницима који имају геријатријске тешкоће, што је дом преко пројеката јавних радова настојао да реши. У дому ради лекар специјалиста опште медицине, а неуропсихијатар, као консултант прати стања и терапије корисника/ца. Дом има добру сарадњу са психијатријском болницом у Новом Кнежевцу и са болницом у Кикинди. Пелене за кориснике у дому у Мољу најчешће набавља родбина корисника/ца.

Геронтолошки центар у Апатину

Капацитет је 180 места и у целости је попуњен. Зграда је на доброј локацији и има велики спољни простор и парк, а састоји се од два објекта заштићеног становања. Према званичној категоризацији центар је намењен корисницима без психичких и са физичким тешкоћама, али тренутно услуге, у највећем броју случајева, користе особе са душевним тешкоћама. Од 180 корисника/ца њих 70 су млађи од 65 година, а више је жена него мушкараца. Мањи број корисника/ца је лишено пословне способности. У центру је запослено око 60 особа. Међу медицинским особљем има 5 лекара различитих специјалности (физијатрије, психијатрије, неурологије, стоматологије и опште праксе) а свакога дана ради лекар друге струке. Републички фонд за здравствено осигурање уплаћује дому финансијска средства за рад лекара. Сарадња са здравственим установама је добра, а изузетно добра са болницом у Сомбору. Осим укидања туђе неге и помоћи корисницима/ама присутан је и проблем обезбеђивања пелена, па се користе оне за вишеструку употребу, а једнократне се чувају за посебне ситуације. Сарадња са Центром за социјални рад је добра. Геронтолошки центар прихвата и оне кориснике/це којима је потребна услуга прихватилишта, као и оне којима је потребан смештај у сигурну кућу. У центру је било доста избеглих и расељених лица, а тренутно има око 50 корисника/ца тог статуса, 30 је решило питање документације и држављанства. Мањи број корисника/ца има биометријски пасош, а службеници органа унутрашњих послова долазе у дом због израде личних докумената.

Препоруке и закључци

Покрајински омбудсман је установио да геронтолошки центри и домови за старије особе у Војводини раде под отежаним условима, првенствено због недостатка финансијских средстава, а капацитети су готово попуњени. Хигијена у њиховим објектима је беспрекорна, особље је врло посвећено и професионално у свом раду, а корисници/е највећим делом задовољни условима смештаја и неге у домовима.

Поједини геронтолошки центри имају проблема због нерешених имовинских питања што додатно отежава њихов рад. У неким установама је указано на потребу да се особље додатно обучи језицима мањинских националних заједница како би комуникација са корисницима/а била несметана и квалитетнија.

Већина домова за старије особе међу особљем има запослене и лекаре и медицинске сестре, али капацитети у вези са здравственом заштитом корисника/ца нису довољни за потребе болничке неге. У већем броју случајева болнице одбијају да задрже пацијенте/киње ових установа којима је болничка нега неопходна, сматрајући да им је нега коју геронтолошки центри могу пружити довољна.

Законска одредба којом се обуставља право на туђу негу и помоћ корисницима/ама који су смештени у установе социјалне заштите за старија лица, на коју су, као на велик проблем указивали у геронтолошким центрима, у међувремену је укинута. Законом о изменама и допунама закона о пензијском и инвалидском осигурању⁸⁶ укинут је члан 244. чиме је омогућено да од првог јануара 2011. године корисници/е смештају у установама социјалне заштите за старије особе задржавају право на коришћење новчаних средстава за туђу негу и помоћ другог лица.

Покрајински омбудсман скреће посебну пажњу на следеће проблеме:

Одредбе Правилника о медицинско-техничким помагалима Републичког завода за здравствено осигурање које третирају медицинске дијагнозе, а не здравствено стање особе су дискриминаторске, јер се у зависности од тога коју дијагнозу имају (или немају) особе са потребом за одређеним помагалом (као што су пелене) различито третирају, па је неопходно изменити ове одредбе како би сви корисници/е здравственог осигурања били равноправни.

Неопходно је искористити сва расположива средства и механизме како би била омогућена потпуна контрола приватних геронтолошких центара и домова за старије особе, а ове установе радиле у законским оквирима.

ПРИХВАТИЛИШТА И ПРИХВАТНЕ СТАНИЦЕ ПРИ ЦЕНТРИМА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД НА ПОДРУЧЈУ АП ВОЈВОДИНЕ

Приликом посета геронтолошким центрима и домовима за старије особе установљено је да већина ових установа има проблем са смештајем корисника/ца којима је потребна услуга прихватилица или прихватне станице. Наиме, центри за социјални рад у недостатку или због недовољног капацитета ове врсте услуга неретко своје кориснике/це покушавају привремено да сместе у геронтолошке центре који, такође, немају капацитет, нити су предвиђени за пружање услуге прихватилица или прихватних станица. Због тога је Покрајински омбудсман од свих центара за социјални рад у Покрајини тражио детаљнија обавештења о смештају корисника/ца у прихватилица и прихватне станице.

Подаци показују да у 80% случајева центри за социјални рад немају основане прихватне станице и прихватилица за одрасле и старије особе. Поједине општине су развиле алтернативне облике заштите одраслих и старијих корисника/ца као што су: социјално становање у заштићеним условима у Темерину, ургентни смештај за децу и одрасле у Врбасу, породични смештај за одрасле (ургентно до реализације трајног облика заштите) у Ковину или ургентно хранитељство за одрасле особе са инвалидитетом и старија лица у Србобрану.

Број корисника/ца, како у прихватним станицама, тако и у прихватилицама варира током године, а најчешће се знатно повећа током зимског периода. Услуге прихватних станица и прихватилица за одрасла и

⁸⁶ „Службени гласник РС“ бр. 101/10

старија лица најчешће користе особе које немају где да живе, о којима нема ко да се стара, особе које се затекну у скитњи, којима је потребна медицинска заштита, као и жртве породичног насиља.

Центри за социјални рад у општинама/градовима у којима нема прихватилишта/прихватних станица, кориснике/це смештају у прихватилишта/прихватне станице других градова/општина. Већина ових центара истиче да би било потребно на територији њихове локалне самоуправе отворити или прихватилиште, или прихватну станицу с обзиром на то да постоји потреба за хитним и неодложним збрињавањима, нарочито викендом и празницима. Због мањка места у постојећим прихватилиштима, често је веома тешко наћи одговарајуће место, а тешкоћу представља и веома обимна документација коју треба обезбедити приликом смештаја корисника у прихватилиште што значајно отежава реаговање у хитним случајевима.

Имајући у виду чињеницу да је број корисника/ца који имају потребу за овом врстом услуга релативно мали, центри најчешће указују на то да је најбоље отворити регионална тј. окружна прихватилишта и прихватне станице и успостављати регионалну сарадњу међу центрима за социјални рад. Дobar пример оваквог организовања је међуопштинско прихватилиште у Старом Лецу где се на основу заједничког Меморандума, смештају корисници/е из Пландишта, Вршца, Беле Цркве и Алибунара.

ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ЉУДСКИХ ПРАВА У ПРИТВОРИМА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ

Притвор представља меру за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка. Ова мера одређује се само када се ова два услова за вођење кривичног поступка на други начин не могу остварити. У притворима се, стога, налазе окривљена, а не осуђена лица. То су особе које се терете за одређена кривична дела, а још нису осуђена правноснажном пресудом и против којих је кривични поступак још у току.

Заменик покрајинског омбудсмана задужен за заштиту људских права затвореника је у периоду од септембра до новембра 2010. године обишао притворске јединице свих завода и окружних затвора на територији АП Војводине. Постоји четири окружна затвора и два казнено-поправна завода са притворским јединицама (Казнено-поправни заводи у Сомбору и у Сремској Митровици, Окружни затвори у Новом Саду, Панчеву, Суботици и у Зрењанину). Од шест поменутих објеката, четири су саграђена пре два века и налазе се у строгом центру Сомбора, Зрењанина, Панчева и Суботице. Будући да су у међувремену измењени начини и сврха кажњавања и лишавања слободе, ови објекти не одговарају савременим стандардима прописаним позитивним правом.

Приликом обиласка притвора обављени су разговори са управником Окружног затвора у Новом Саду, управницом и надзорником за притвор Окружног затвора у Зрењанину, в.ф. председника Вишег суда у Зрењанину, в.ф. председника и судијом Вишег суда у Сремској Митровици, управником и надзорником за притвор у Окружном затвору у Панчеву, управником и надзорником за притвор у Окружном затвору у Суботици, надзорником за притвор Казнено-поправног завода у Сомбору, надзорником за притвор у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Разговарано је и са

притвореницима/цама у присуству затворског особља, а у свим притворским јединицама смо обишли малолетне притворенике.

Извештај који следи прати структуру области у Правилнику за примену мере притвора⁸⁷, те код одређених поглавља обухвата и питања и примере на које су притвореници указали у представкама Покрајинском омбудсману током 2010. године. Закључци и препоруке заменика покрајинског омбудсмана су издвојене у посебан, завршни део извештаја.

Подаци о заводима и окружним затворима:

	ОКРУЖНИ ЗАТВОР У НОВОМ САДУ	КАЗНЕНО- ПОПРАВНИ ЗАВОД У СОМБОРУ	ОКРУЖНИ ЗАТВОР У ЗРЕЊАНИНУ	КАЗНЕНО- ПОПРАВНИ ЗАВОД У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ	ОКРУЖНИ ЗАТВОР У ПАНЧЕВУ	ОКРУЖНИ ЗАТВОР У СУБОТИЦИ
ДАТУМ ПОСЕТЕ	24.09.2010.	25.10.2010.	27.10.2010.	02.11.2010.	03.11.2010.	08.11.2010.
КАПАЦИТЕТ	130	55	40-50	136	40	190 укупан капацитет осуђеника и притвореника
БРОЈ ПРИТВОРЕНИХ ЛИЦА НА ДАН ПОСЕТЕ	243	77	77	204	90	129 притвореника / укупно осуђеника и притвореника 240.
БРОЈ ПРИТВОРЕНИХ ЛИЦА НА ДАН ПОСЕТЕ	243	77	77	204	90	129 притвореника / укупно осуђеника и притвореника 240.
БРОЈ ПРИТВОРЕНИХ ЖЕНА	12	6	3	10	10	3
БРОЈ ПРИТВОРЕНИХ МАЛОЛЕТНИКА		1	1	3	1	

Пријем притвореника

Идентификација притвореника

Идентификација притвореника који приликом пријема у притворску јединицу немају личну карту се врши на основу провере од стране органа унутрашњих послова, тако што се окружном затвору или казнено-поправном заводу у току истог дана достављају тражени лични подаци са фотографијом лица.

⁸⁷ „Службени гласник РС, бр. 35/99“.

Привремено одузимање предмета

Одузети предмети, забрањени Правилником о кућном реду за примену мере притвора забрањени (нпр. каиш) се пакују у пластичне или папирне кесе. О одузимању предмета притворених лица се саставља записник, а притворенику се издаје потврда. Новац који поседују приликом притварања се ставља на динарски депозит, те га притвореници могу трошити у кантини.

Ствари за личну употребу

Притвореник задржава ствари које су дозвољене на основу Правилника.

Лекарски преглед

Лекарски преглед притворених лица се обавља у оквиру поступка пријема. Ако се пријем врши ноћу, лекарски преглед се обавља следеће јутро, а најкасније у року од 24 сата. Међутим, уколико притвореник има повреде, преглед се обавезно обавља одмах.

Купање и дезинфекција

У Зрењанину и у Суботици се притвореници увек окупају у оквиру редовног поступка пријема, док се у осталим притворским јединицама окупају само у случају када су запуштени. Дезинфекција тела се обавља по потреби и по наредби лекара.

Распоређивање притвореника

У свим притворским јединицама је због пренасељености веома тешко расподелити притворенике узимајући у обзир њихова лична својства. У мери у којој то дозвољавају околности, води се рачуна о узрасту притвореника, природи кривичних дела за која се терете, личним својствима и сл. У Суботици и у Зрењанину је истакнуто да се води рачуна о захтевима непушача да буду смештени у собу са непушачима.

У свим притворским јединицама се превасходно води рачуна о томе да саучесници не буду смештени заједно. С обзиром на то да се притвореници, за које се претпоставља да су саучесници у извршењу кривичних дела не могу сусретати ни током шетњи, у значајној мери се сужава могућност разматрања других критеријума за распоређивање.

У Сремској Митровици је истакнуто да код распоређивања притвореника представља проблем то што се не зна ко је од притвореника раније осуђиван, односно, у тренутку распоређивања нема података о повратницима.

За издвајање притвореника који су оболели од заразних болести нема могућности, што представља велику опасност у околностима које владају у притворима. У притворској јединици Казнено-поправног завода у Сремској Митровици је наглашено да, примера ради, о томе да је притвореник оболео од хепатитиса Ц, затворско особље најчешће нема сазнања приликом распоређивања, а Покрајинском омбудсману се из притворске јединице Окружног затвора у Новом Саду обратио притвореник који је затражио тестирање на хепатитис Ц због тога што се налазио у соби са притвореником са дијагнозом ове болести.

У Окружном затвору у Зрењанину притвореници приликом пријема попуњавају упитник који служи за установљавање ризика од самоубиства, али прикупљени подаци помажу и код распоређивања притвореника. Покрајински

омбудсман је мишљења да би ову праксу требало проширити и на притворске јединице осталих казнено-поправних завода и окружних затвора.

Распоређивање малолетника

За издвајање малолетника од пунолетних притвореника не постоје услови ни у једној од пет притворских јединица, али управа затвора и казнено-поправних завода у свим притворским јединицама наводи да се води рачуна о томе да малолетници буду смештени са притвореницима који их неће малтретирати и који на њих не утичу негативно. Издвајање малолетника је немогуће у случају када је само један малолетник у притворској јединици, јер притвореници никада не могу бити сами у соби због опасности од самоубиства и депресије.

У Окружном затвору у Зрењанину се као позитиван пример наводи распоређивање једног малолетника са притвореником средњих година, кога су теретили за кривично дело из области привреде и који је у конкретном случају, својим ставовима веома позитивно деловао на притвореног малолетника. У време посете је у овом Окружном затвору било притворено малолетно лице од 16 година, које није било одвојено од пунолетних притвореника, али се водило рачуна о томе да буде смештен са притвореницима који не би негативно утицали на њега. У соби их је било једанаесторица и сви су били непушачи. У Окружном затвору у Сомбору је малолетник од 17 година у време посете био распоређен са најмлађим пунолетним притвореницима, који по природи кривичних дела за која се терете, не представљају ни негативан пример, нити опасност за малолетника. У соби их је било седморица, од којих је најстарији рођен 1980. године.

Педагошко-психолошка помоћ се по правилу не пружа малолетним притвореницима. У Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици је речено да се она пружа по наредби суда, те да је до сада од стране суда одобрена у случајевима када се показало потребном. Покрајински омбудсман је мишљења да педагошко-психолошка помоћ не би требало да представља изузетак од правила и предлаже да се пракса пружања подршке малолетним притвореним лицима у том правцу измени.

Положај притвореника

Смештај притвореника.

Просторије за смештај притвореника ни у једном случају не испуњавају критеријуме прописане позитивним правом у погледу величине простора која је потребна по сваком притворенику, а то је најмање осам кубних метара. У свим собама је смештено више притвореника него што је предвиђено. У појединим притворским јединицама, нпр. у Новом Саду и у Панчеву, притвореници спавају на поду, док у Сремској Митровици два притвореника, од шесторице смештених у четворокреветну собу, имају кревете на расклапање, које преко дана могу да склопе. Неопходно је имати у виду, да у овим малим просторијама притвореници бораве двадесет и два сата дневно, неретко дуже од годину дана, чекајући правоснажну пресуду.

У притворској јединици Окружног затвора у Новом Саду су затечена и лица која су осуђена правоснажном пресудом, али се и даље налазе у притвору, чиме им се ускраћује остваривање права која би имала у односу на притворена лица, да су одмах по правоснажности пресуде упућена на издржавање казне.

У просторијама у којима су смештени притвореници налази се тоалет и умиваоник, који је у већини притворских јединица зидом ограђен од собе, док је у Зрењанину одвојен само завесом. Купатила у собама постоје само у притворској јединици Казнено-поправног завода у Сремској Митровици, али је топла вода ограничена. У Окружном затвору у Панчеву прозори просторија у којима бораве притвореници се отварају на ходник, због чега у тим просторијама не продире дневна светлост, а проветравање је веома отежано и струјање ваздуха се постиже електричним вентилаторима у прозорским окнима ка унутрашњој страни објекта. У Сомбору је проветравање просторија веома отежано због величине прозора. Прозори се у свим просторијама налазе на горњем делу зида, близу плафона. Величина и количина прозора не омогућавају ни добру осветљеност, нити проветреност просторија. Трпезарија Казнено-поправног завода у Сомбору се налази у подруму, без икакве могућности проветравања, без прозора и природне светлости. У тој просторији је хладније него у осталим просторијама, а влага се осећа у свим просторијама. У преосталим притворским јединицама прозори су већи, доступни притвореницима који сами проветравају простор по потреби. Електричне инсталације у овим објектима су дотрајале, због чега је у Окружном затвору у Суботици већ у неколико наврата спречавано избијање пожара.

Редовна контрола хигијенских услова

Чишћење просторија је увек задатак самих притвореника. У Сремској Митровици притвореници сами процењују када је то потребно, али постоји недостатак средстава за чишћење. У Панчеву се просторије чисте свакодневно, док у Суботици притвореници чисте просторије два пута дневно.

Кречење просторија је у Сомбору завршено непосредно пре посете представника омбудсмана, док је у Панчеву кречење и реновирање купатила било у току. У Суботици је кречено током лета, као и у Зрењанину, где су се у време посете одвијали радови на замени дрвоног, трулог пода керамичким плочицама. У Сремској Митровици није кречено од отварања тог објекта, тј. од 2007. године. Кречење је у свим притворским јединицама финансирано из сопствених средстава, и пре поменутих радова неколико година није кречено. У Окружном затвору у Новом Саду су зидови просторија у којима бораве притвореници влажни, канализационе цеви пропуштају воду, а са плафона капље вода из канализације.

Дезинфекција и дератизација се у притворским јединицама обавља по потреби, док се у Суботици дезинфекција обавља редовно, једанпут месечно, а дератизација периодично.

Право на одело и обућу

Притвореници по правилу носе своју одећу, али се притвореницима који немају своју одећу и обућу у свим притворским јединицама она обезбеђује (из Црвеног крста, из средстава установе, у Сремској Митровици притвореници могу добити осуђеничко одело).

Постељина

Притвореници често доносе своју постељину, а у притворској јединици им се обезбеђују душек, ћебад и јастук. У Сомбору притвореници зими, када је хладније у просторијама, добијају више ћебади од прописаног броја. У Сремској

Митровици се жале на то да притвореници цепају постељину која није њихова, док у Суботици постељину често користе и уместо пешкира и такође је цепају.

Одржавање личне хигијене

Купање је омогућено два пута недељно, а у Зрењанину летњи режим купања подразумева три купања недељно. У Суботици се притвореници купају једном недељно, али више пута током недеље добијају топлу воду у кофи за умивање. Уочи посете представника омбудсмана изгорела је инсталација, тако да купање топлем водом представља озбиљан проблем (бојлер се укључује искључиво ноћу како се електричне инсталације не би преоптеретиле). Имајући у виду да је у Окружном затвору у Суботици до сада три пута избио пожар, припремљен је план евакуације зграде.

Сви притвореници једном месечно добијају хигијенске пакете у којима је сапун за прање веша, сапун за умивање, шампон за косу, четкица и паста за зубе. Притвореницама се по захтеву омогућава чешће коришћење топле воде и туширање. Притворенице у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици су изјавиле да, иако имају купатило у соби, топле воде нема довољно.

Сва одећа и постељина пере се у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, мада притвореници углавном шаљу свој веш кући на прање, док је у Суботици наглашено да се и прашак за прање веша обезбеђује од средства Окружног затвора.

Обезбеђивање прибора за јело

Прибор за јело се обезбеђује свим притвореницима у свим заводима и окружним затворима.

Контрола квалитета хране

Контрола квалитета хране се у неким окружним затворима обавља редовно, што чини референт установе, а уз то се узрокује сваки дан (Казнено-поправни завод у Сомбору, Окружни затвор у Панчеву, Окружни затвор у Суботици). У Окружном затвору у Зрењанину се храна не узрокује. Инспекцијски прегледи се не врше ни у једном од завода и окружних затвора.

Исхрана

Исхрана је разноврсна у мери у којој то дозвољавају финансијска средства. У свим заводима и окружним затворима постоји одређени број притвореника који храну добијају од куће. Пријем прехранбених пакета се врши сваки дан, а о примљеној храни се води евиденција.

Садржај пакета

Пакети се прегледају у присуству притвореника, који се потписује на записник о примљеном пакету.

Боравак изван затворених просторија

Притвореницима је омогућена шетња у складу са могућностима. У Окружном затвору у Сомбору, Зрењанину и у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици притвореници обично сами траже да раније заврше са

шетњом. У Сомбору шетње у просеку трају око 20-30 минута, јер је притвореницима досадно када су дуже напољу. У Окружном затвору у Зрењанину притвореници добијају лопту, имају мини-теретану, а на ваздуху проводе у просеку око сат времена. У притворској јединици Казнено-поправног завода у Сремској Митровици шеталиште је наменски изграђено и притвореници се шетају у круг. У окружним затворима у Панчеву и у Суботици не постоје услови за двосатне шетње. У Панчеву исто шеталиште користе притвореници и осуђеници, а у Суботици је у тренутку посете постојало 30 група за шетње, због чега њихово трајање није могло да буде дуже од 10-15 минута.

Слободно време притвореника

Притвореници могу да се претплате за новине и часописе, а у неким притворским јединицама (у Зрењанину, Суботици и Сремској Митровици) имају телевизоре у собама.

Здравствена заштита

Здравствена заштита се по правилу остварује у затвору, а по потреби се притвореници одводе код лекара ван институције. У Окружном затвору у Сомбору је ангажован психијатар који недељно обилази притворску јединицу. У Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици се једном недељно одражавају редовни лекарски прегледи, док се о хитним случајевима обавештава здравствена служба Казнено-поправног завода. У Окружном затвору у Панчеву не постоји амбуланта, па се лекарски прегледи обављају у ненаменској просторији. У Окружном затвору у Суботици је лекар ангажован по уговору и сваки дан посећује затвор.

Могућност избора лекара

Притвореници у ретким случајевима траже да се лече код лекара по свом избору, те им се то омогућава о њиховом трошку и уз одобрење суда.

Набавка лекова

Лекове прописује лекар, а наруџбина и испорука лекова притвореницима се врши по одобрењу лекара који такође, прегледа лекове које притвореницима шаљу породице.

Одбијање лечења

Одбијање лечења од стране притвореника није било ни у једној од притворских јединица.

Посете притвореницима

Посете притвореницима су организоване једном недељно у већини притворских јединица, док су у Сремској Митровици три дана у недељи одређена за посете. Комуникација током посета се у већини притворских јединица одвија у складу са важећим правилима и без физичких препрека. У Окружном затвору у Панчеву се посете обављају у ненаменској просторији, тачније у ходнику.

Верска култура

Ретки су захтеви за посетама свештеника. У Зрењанину се ове посете углавном обављају у оквиру редовних посета. У Суботици је у време нашег обиласка било троје притвореника које су редовно користили своје право на свештеника.

Дописивање

Највише примедби на дужину достављања писама притвореника породици и спорог процеса одобравања преписке од стране суда упутили су притвореници у Окружном затвору у Новом Саду. Притвореници су истакли да им је ограничено право на писање писама и дописивање, јер се писмена комуникација притвореника са спољним светом одвија преко суда, а тај поступак траје најмање месец дана. У Окружном затвору у Суботици је такође речено да се притвореници жале јер поступак одобравања за достављање писама некада траје и по месец - месец и по дана. У Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, према изјави судије Вишег суда, до застоја у процесу одобравања писама може доћи због тога што судије од реорганизације суда путују оним данима када имају суђења, док другим данима суде у другим местима. Чим стигну у суд, почну са суђењем и дешава се да немају времена да прегледају пошту, па из тих разлога може доћи до кашњења одобравања писама. У Окружном затвору у Сомбору и у Окружном затвору у Панчеву нам је речено да се писма достављају у релативно кратком року, те да процедура траје око десет дана.

Дописивање и разговор са браниоцем

Адвокати дневно посећују притворенике, разговор са њима се обавља без физичких препрека. Физичке препреке у виду стакленог зида су постављене једино у притворској јединици у Окружном затвору у Сомбору, где се комуникација одвија уз помоћ слушалица.

Пријем новчаних пошљици

Новац притвореника се чува на депозиту, а могу га трошити у кантини.

Кантина

У притворским јединицама постоји кантина, у којој притвореници наруче са ценовника робу која им је потребна, а цена артикала се одбија са депозита.

Алкохол, опојна средства и цигарете

Пушење је дозвољено у собама и нема посебне просторије за пушење. У Окружном затвору у Суботици и у Окружном затвору у Зрењанину се води рачуна о томе да приликом расподеле притвореника, непушачи буду смештени у непушачке собе. У другим затворима је то ствар интерног договора притвореника који су у истој соби.

Рад притвореника

Радно ангажованих притвореника нема, јер за то не постоје услови ни у једној од притворских јединица.

Отпуштање притвореника

Лекарски прегледи приликом отпуштања притвореника се не обављају јер се не зна унапред када ће неко бити пуштен из притвора, те је лекарски преглед технички тешко изводљив.

Препоруке и закључци

На основу налаза на терену и представки осуђеника, Покрајински омбудсман издаје следеће препоруке:

- Неопходно је предузети мере на смањењу пренасељености, која представља основни проблем и утиче на недоговарајући третман осуђеника казнено-поправних завода и окружних затвора, те Покрајински омбудсман позива све одговорне органе да, имајући у виду Стратегију за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године⁸⁸ спроводи мере из своје надлежности ради постизања циљева дефинисаних овом Стратегијом.
- Неопходно је свим притвореним лицима обезбедити кревет за спавање и постељину.
- Број особља у казнено-поправним заводима и окружним затворима је недовољан и у несразмери са повећаним бројем притвореника, због чега је потребно да се број запослених у овим установама усклади са реалном ситуацијом и бројем притвореника и осуђеника. Запослени/е су у окружним затворима и казнено-поправним заводима под постојећим условима нарочито подложни “изгарању на послу“. Овај процес је посебно уочљив код особља које ради у обезбеђењу: будући да су притвори пренасељени, запослени у обезбеђењу нису у могућности да користе слободне дане и годишњи одмор јер их је мало.
- Потребно је у притворским јединицама свих казнено-поправних завода и окружних затвора преузети праксу која је уведена у Окружном затвору у Зрењанину, тако што ће се од притвореника, приликом пријема у притворску јединицу, помоћу упитника прикупљати подаци значајни за процену ризика од самоубиства и распоређивање притвореника.
- У притворским јединицама је неопходно водити рачуна о томе да притвореници заражени заразним болестима (нпр. хепатитис Ц) буду одвојени од осталих притвореника и да се спречи ширење заразних болести. То што се у време пријема притвореника недовољно зна о њиховом здравственом стању и што се не врше одговарајуће претраге да би се установило да ли притвореници болују од заразних болести, представља потенцијалну опасност од ширења заразних болести међу затворском популацијом. Још већи проблем представља чињеница што се притвореници, за које постоје позитивни резултати о томе да болују од заразних болести не издвајају, него су и даље распоређени са осталим, здравим притвореницима.

⁸⁸ „Службени гласник РС“, бр. 53/2010.

- Обављање разговора малолетног притвореника са психологом и педагогом потребно је и неминовно у свим случајевима. Наиме, током обилазака притвора установљено је да педагошко-психолошка подршка малолетних притвореника није уобичајена пракса у притворским јединицама. Мишљења смо да би малолетним притвореницима требало обезбедити пуну подршку и помоћ за време док се налазе у притвору.
- Реновирање и поправке на објектима морају се одвијати плански, утврђивањем приоритета и уз унапред предвиђена средства у буџету за те намене, а не *ад хоц*, из средстава установа. Из безбедносних разлога, неопходно је спровести радове на поправци или замени електричних инсталација. Казнено-поправни заводи и окружни затвори немају финансијски оквир који је плански обезбеђен за одржавање објеката – притворских јединица. У свима казнено-поправним заводима и окружним затворима кречење и реновирање се финансира из сопствених средстава и нередовно.
- Притвореници – родитељи који нису лишени родитељског права, имају право да редовно виђају своју децу, те када то оправдавају и најбољи интереси детета, центри за социјални рад су обавезни да такве сусрете омогуће и организују. На основу представки притвореника/ца, као и на основу разговора са социјалним радницима/цама центара за социјални рад смо закључено је да центри нису припремљени за ситуације када се један или пак, оба родитеља малолетне деце налазе у притвору, а деца су смештена у хранитељску породицу.
- Приликом премештаја притвореника неопходно је водити рачуна о интересима притвореника да буде што ближе свом природном окружењу, као и о критеријумима економичности вођења поступака. Наиме, у Окружном затвору у Сомбору имају око 25 притвореника против којих се кривични поступак води ван подручја Вишег суда у Сомбору. У већини случајева то подразумева да су ти притвореници удаљени и од својих пребивалишта и родбине неколико стотина километара. Одвођење тих лица на суђење представља велик проблем, како због тога што је притворенику веома напорно да у затвореном возилу за превоз притвореника, без могућности проветравања и природне светлости путује и по више стотина километара до одредишта – места суђења, тако и због тога што су трошкови таквог одвођења високи и што то подразумева додатно ангажовање затворског особља. Држањем у притвору неколико стотина километара од њихових пребивалишта, притвореник и његова породица се излажу великим трошковима, због слања пакета и посета.
- Неопходно је усклађеним активностима Министарства унутрашњих послова, прекршајних судова и Управе за извршење кривичних санкција превазићи тешкоће у погледу издржавања казни затвора страних држављана осуђених за прекршаје, а чији се идентитет не може са сигурношћу утврдити. У Окружном затвору у Суботици, због близине граничног прелаза, увек има око 60 особа осуђених за прекршај, без докумената, које се веома често не могу идентификовати. Дешава се да се неко више пута затекне у притворској јединици тог затвора и сваки пут се изјашњава као држављанин друге државе (Ирана, Авганистана...). Код

особа чије порекло није са сигурношћу утврђено и које делују неуредно, редовно се врши дезинфекција тела

ПРАВА ОСУЂЕНИХ ЛИЦА У ЗАТВОРИМА НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ

Заменик покрајинског омбудсмана задужен за обилазак затвора на територији АП Војводине и заштиту људских права лица лишених слободе, Стеван Арамбашић, наставио је и у 2010. године рад на представкама лица лишених слободе, разговоре са осуђеним и притвореним лицима.

Осим пријема представки (поштом, телефонским путем или путем кутија које се налазе у затворима, а од којих кључеве има само Покрајински омбудсман) представници институције редовно обилазе затворе на територији Аутономне Покрајине Војводине, разговарају са осуђеним лицима, али и са особљем затворских служби, управом затвора и са Управом за извршење кривичних санкција.

Од укупног број представки упућених канцеларији Покрајинског омбудсмана, 10% представљају притужбе лица лишених слободе, у којима се указује на лоше услове у окружним затворима и казнено-поправним заводима на територији АП Војводине. Наиме, пренасељеност, која у појединима затворима на територији АП Војводине подразумева двоструко већи број осуђеника од смештајних капацитета тих објеката, утиче на немогућности испуњавања прописаних услова и права, како лица лишених слободе, тако и особља – пре свега запослених у обезбеђењу казнено-поправних завода и окружних затвора.

Потребно је имати у виду да, према Европским затворским правилима, недостатак материјалних средстава, пренасељеност затвора и смештај осуђеника не могу служити као оправдање за смештање лица која се налазе на издржавању казне затвора у неадекватне услове, јер то представља кршење њихових људских права. Проблеми на које осуђеници најчешће указују су: лоша исхрана, недовољно времена за обедовање, неадекватна здравствена заштита, недостатак кревета и постељине. Са друге стране, број особља које је запослено у казнено-поправним заводима и окружним затворима, пре свега запослених у обезбеђењу, је недовољан, јер је утврђен према прописаном, а не према стварном броју осуђеника који су на одслужењу казне у тим објектима. Особље је из тих разлога исцрпљено, нарочито подобно “изгарању на послу“, а овакво стање доводи до непрестаног прековременог рада особља и немогућност коришћења слободних дана.

Притужбе затвореника због здравствене заштите

Покрајински омбудсман је примио представке троје осуђених лица на издржавању казне затвора у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици која су се разболела од туберкулозе. Подносиоци представке сматрају да их је заводски лекар несавесно лечио. Имајући у виду да је у питању заразна болест од које се у року од девет месеци у Казнено-поправном заводу разболело троје осуђеника, који су редовно посећивали лекара и жалили се на високе температуре и кашаљ, Покрајински омбудсман је упутио допис Министарству здравља са описом наведених случајеви и предложио обављање стручног надзора од стране здравствене инспекције.

Присуствовање сахрани блиских сродника

Осуђена лица се често обраћају Покрајинском омбудсману због тога што им се не омогућава да присуствују сахрани најближих сродника. Покрајински омбудсман је упутио препоруку Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици да се у будућности омогући већем броју осуђених лица да присуствују сахранама најближих сродника. Управа Казнено-поправног завода је указала на то да се, пре свега, у сваком конкретном случају води рачуна о могућности одсуства осуђеника из угла безбедности. Осим тога, недостатак материјално-техничких услова и недовољан број особља – запослених у односу на број осуђеника отежавају одвођења осуђених лица на сахране, али да ће се у оквиру расположивих капацитета удовољити потребама осуђених лица.

Третман осуђеника страних држављана

Третман осуђеника – страних држављана, тачније, могућност напредовања ка бољем третману за стране држављане је тежа него за држављане Србије у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Наиме, став Казнено-поправног завода је да је држављанство разлог због којег осуђени не може накнадно бити разврстан у третман где би могао да користи ванзаводске погодности. Заменик покрајинског омбудсмана је тим поводом упутио препоруку Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици и указао на одредбе Закона о забрани дискриминације и потребу обезбеђивања истог положаја страним држављанима као и држављанима Србије по питању права лица лишених слободе.

Трансфери (захтеви затворника - страних држављана за издржавање казни затвора у својим матичним државама)

Покрајинском омбудсману је упућено 16 представки осуђених лица - страних држављана који казну затвора служе у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, а који су затражили убрзање поступка трансфера у своје матичне државе у којима би наставили са издржавањем казне затвора. Институција Покрајинског омбудсмана по том питању остварује изузетну сарадњу са Министарством правде, те је седам трансфера, за које су услови били испуњени, извршено у кратком року након обраћања поводом убрзања поступка трансфера. У пет случајева Министарство правде је обавестило да је до застоја дошло у матичним државама, о чему је Покрајински омбудсман известио омбудсмане Црне Горе, Македоније и Босне и Херцеговине, те је захваљујући сарадњи са тим омбудсманима дошло до убрзања поменутих поступака.

Забрана тортуре осуђених лица

Број представки у којима се осуђеници жале на тортуру од стране особља у затворима је мали. Покрајински омбудсман је ове године поднео једну кривичну пријаву полицији на основу представке осуђеника у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Покрајински омбудсман је о представи осуђеника који казну издржава у Окружном затвору у Новом Саду известио Вишег јавног тужиоца у Новом Саду, након чега смо обавештени да је поступак по кривичној пријави тог лица у току.

Институција условног отпуста

Заменик покрајинског омбудсмана је током разговора са осуђеним лицима дошао до сазнања да је институција условног отпуста, регулисана Закоником о кривичном поступку, у пракси у недовољној мери коришћена, те да и у случајевима када суд позитивно реши молбу осуђеника за условни отпуст, због дуготрајности тог поступка казна затвора се незнатно скраћује. Ради убрзања поступка заменик покрајинског омбудсмана је упутио препоруку управи Казнено-поправног завода у Сремској Митровици, да се за осуђена лица која молбу за условни отпуст суду упућују преко управе завода, заједно са том молбом достави и извештај казнено-поправног завода о осуђенику који је неопходан за одлучивање о том питању. То би допринело скраћивању поступка. У супротном случају суд, по пријему молбе, доставља захтев казнено-поправном заводу за достављање извештаја о осуђенику, који тек тада приступа изради тог извештаја, који се затим шаље суду.

Истраживање о људским правима осуђених

Покрајински омбудсман је, у циљу прикупљања свеобухватнијих информација у вези са положајем и условима у којима осуђеници бораве у затворима у АП Војводини, спровео истраживање у овим установама. Резултати указују на то да испитаници највише примедби имају на здравствену заштиту, хигијенске услове у затворима и недостатак информација о могућностима заштите својих права.

Кључна запажања која се могу издвојити након анализе резултата истраживања, иако базирана на малом узорку, подупиру податке прикупљене путем представки и теренских посета Покрајинског омбудсмана. У готово свим сегментима услова и живота у затворима показало се да се људска права осуђеника не остварују у потпуности и приликом даљих истраживања и/или теренских обилазака затвора требало би додатним анализама допунити следеће налазе:

- Евидентно је незадовољство здравственом заштитом (нарочито у Сремској Митровици и Панчеву);
- Основни услови живота у затворима, у виду обезбеђеног кревета, постељине за сваког осуђеника, топле воде за туширање и грејања у ћелијама нису задовољајући (нарочито у Сремској Митровици и Панчеву);
- У исхрани осуђеника често недостаје свеже воће, а кантине нису довољно снабдеване (нешто је боља ситуација у Сремској Митровици и Сомбору него у другим установама);
- Значајан број лица која служе казну затвора нису ни на који начин радно ангажована, а она која јесу, за свој рад добијају симболичну зараду;
- Информисаност о правима осуђеника није на завидном нивоу. Информације и начини њиховог преношења нису прилагођени особама са психофизичким и сензорним оштећењима, као и онима који говоре другачијим језиком;

- Постоје индиције да се особље (нарочито стражари) према осуђеницима опходи према неформалним стандардима у већој мери него што би било очекивано;
- У затворима је присутна појава наркоманије, а купопродаја опојних средстава је доступна.

Истраживање је спроведено више као скица тренутног стања у нашим затворима, а да би били изведени општи закључци и свеобухватнија објашњења за разлоге, узроке и повезаност међу уоченим проблемима у вези са правима осуђеника, истраживање би требало спровести на већем узорку. Осим тога, било би корисно посебним истраживањима детаљније испитати сваки од наведених сегмената људских права осуђеника. Ипак, када је реч о резултатима овог истраживања у контексту других емпиријских података Покрајинског омбудсмана, они у први план стављају претпоставку да велик број проблема у вези са људским правима лица на издржавању казне затвора проистичу или су барем повезани са појавом пренасељености установа за извршење кривичних санкција, неадекватним одговором институционалних механизма на промене у виду континуираног пораста броја осуђеника, те неодговарајућим или потпуно неразвијеним мерама постпеналне подршке.

РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА

Покрајински омбудсман има две подручне канцеларије, у Суботици и у Панчеву. Грађани и грађанке подносе представке углавном у непосредном контакту са запосленима у овим подручним канцеларијама, који понекад самостално решавају, а углавном притужбе прослеђују надлежним заменицима ради добијања инструкција о поступању. Осим тога, запослени у подручним канцеларијама саветују грађане који се обраћају канцеларији и веома често посредују у органима управе, или у јавним предузећима да би се убрзао поступак или ургирају да одговор надлежног органа на који се странке жале, буде бржи и целовитији. Представком се двома подручним канцеларијама обратило око 100 грађана и грађанки. У канцеларији у Панчеву поднета је 51 представка, исто као и 2009. године, док се канцеларији у Суботици обратило 42 грађана/грађанки и у поређењу са 2009. годином дошло је до знатног смањења броја представки у Суботици.⁸⁹

⁸⁹ Активности сарадника подручних канцеларија у Суботици и Панчеву обухваћене су извештајима заменика и заменица Покрајинског омбудсмана.

ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ

ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Покрајинском омбудсману су се у више наврата обраћале особе са оштећењем слуха, указујући на тешкоће са којима се сусрећу у свакодневном животу. Већина притужби се односила на опхођење запослених у здравственим установама према особама са оштећењем слуха. Наиме, особе са оштећењем слуха прозивају када дођу на ред упркос томе што се особљу претходно укаже на то да су глувонеме. Често их не гледају у лице док им говоре, чиме им није омогућено читање са усана, па не могу да објасне свој здравствени проблем и често не разумеју терапију. Покрајински омбудсман је из тих разлога упутио дописе заштитницима пацијентових права Клиничког центра Војводине и Дома здравља Нови Сад, у којима је указано на могућност да поједини запослени у овим установама буду обучени за комуникацију гестовним језиком. Овај предлог није прихваћен, али ће се у наредном периоду са заштитницима пацијентових права и директорима здравствених установа радити на проналажењу решења за овај проблему.

Особа са оштећењем слуха указала је у својој представи на то да јој је повређено право на обавештеност. Наиме, информативни програми јавног сервиса нису пропраћени титловима, нити је обезбеђен превод тих емисија на гестовни језик. Покрајински омбудсман је Радиодифузној установи Војводине упутио препоруку да се у циљу остваривања права на обавештеност особа са оштећењем слуха, употребом одговарајуће технологије, обезбеди приступ информативним емисијама Радио-телевизије Војводине.

ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАЊЕ НЕЗАПОСЛЕНИХ

Покрајинском омбудсману су упућене четири представке у вези са начином утврђивања својства осигураника-пољопривредника. Подносиоци представки су у свим поменутих случајевима били незапослени и пријављени код Националне службе за запошљавање, а право на здравствено осигурање и здравствену књижицу су остварили по основу незапослености. Међутим, током 2009. и 2010. године је Републички завод за здравствено осигурање подносиоцима представке - незапосленима одбио да продужи здравствено осигурање и здравствене књижице по основу незапослености искључиво због тога што су власници пољопривредног земљишта и што су по том основу порески обвезници, сматрајући да је неопходно да, без обзира на висину катастарског прихода и чињеницу што се ни један од подносилаца представки не бави пољопривредом, здравствено осигурање остварују као пољопривредници.

У члану 17. став 1. тачка 21) Закона о здравственом осигурању је утврђено да се пољопривредником сматра лице које је старије од 18 година и које обавља пољопривредну делатност као једино или основно занимање.

Законом о здравственом осигурању је у члану 22. ставу 1. тачки 9) прописано да се осигураницима сматрају и лица која су у категорији социјално угроженог становништва, ако не испуњавају услове за стицање својства

осигураника из члана 17. овог закона, и то: незапослена лица и друге категорије социјално угрожених лица чији су месечни приходи испод прихода утврђених у складу са овим законом. Чланом 22. ставом 2. истог Закона је прописано да месечни износ прихода као цензус за стицање својства осигураног лица из става 1. тачка 9) овог члана споразумно прописују министар надлежан за послове здравља и министар надлежан за послове обезбеђивања социјалне заштите грађана. Тај цензус је утврђен Правилником о месечном износу прихода као цензусу за стицање својстава осигураног лица.⁹⁰

Заједничко за подносиоце представки је што су власници пољопривредног земљишта, чија је површина изузетно мала, недовољна и неподобна за професионално бављење пољопривредом, а нико од њих се не бави пољопривредом, док се износ исказаних годишњих катастарских прихода у свим случајевима креће од 2 до 130 динара, што је знатно испод минимума који је утврђен Правилником о месечном износу прихода као цензусу за стицање својстава осигураног лица .

Покрајински омбудсман је у априлу упутио **Препоруку** испоставама Републичког завода за здравствено осигурање у Темерину и у Кикинди. Указано је на чињеницу да подносиоци представки не остварују катастарски приход који би био изнад цензуса утврђеног поменутиим Правилником. Примера ради, месечни цензус за појединца који живи сам јесте минимална зарада у нето износу утврђене у складу са прописима о раду у месецу подношења пријаве, увећане за 30%.

С обзиром на то да поменуте испоставе нису поступале у складу са Препоруком, о ставу Покрајинског омбудсмана да је **оваква пракса утврђивања основа здравственог осигурања противзаконита и угрожава право на здравствено осигурање најсиромашнијих друштвених слојева**, обавештени су Филијала Републичког завода за здравствено осигурање за Јужнобачки округ, Покрајински завод за здравствено осигурање, као и Дирекција Републичког фонда за здравствено осигурање у Београду.

Одговори поменутих организационих јединица који су достављени идентични су ставу који ћемо цитирати из одговора Дирекције Републичког завода за здравствено осигурање, а то је:

“Величина пољопривредног земљишта и висина катастарског прихода није од значаја да би неко лице било здравствено осигурано као пољопривредник. у складу са чланом 17. став 1. тачка 21. Закона о здравственом осигурању.

Одредбе Правилника о месечном износу прихода као цензусу за стицање својства осигураног лица, које се односе на незапослена лица и друге категорије социјално угрожених лица чији су месечни приходи испод прихода утврђених у складу са овим правилником, могу се применити тек ако лице не испуњава услове да буде здравствено осигурано по сопственом основу из члана 17. Закона (коме припадају и пољопривредници) или као члан породице из члана 24. Закона.

Имајући у виду напред изнето произилази да Д.С. из Темерина, К.Ш. и К.Л. из Сенте на основу чињенице да су према подацима Пореске управе обвезници пореза на катастарски приход и немају други основ за здравствено осигурање (запослени, пензионер, предузетник, оснивач или члан привредних друштава, односно немају друге сопствене приходе) треба да буду здравствено осигурани на основу члана 17. став 1. тачка 21) Закона као осигураници-пољопривредници.“

Управни суд је у поступку одлучивања по захтеву за ванредно преиспитивање судске одлуке у пресуди од 29.04.2010. године преиначио пресуду

⁹⁰ „Сл. гласник РС“ бр. 112/2006, 5/2009.

Окружног суда у Панчеву и поништио решење Републичког завода за здравствено осигурање Нови Сад. У образложењу пресуде је наведено да “чињеница да је подносилац захтева власник 5 хектара пољопривредног земљишта није од утицаја на основ осигурања, већ на оцену испуњености услова за стицање својства осигураника у погледу висине цензуса”.

НЕИЗВРШЕЊЕ РЕШЕЊА ОРГАНА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Представке Покрајинском омбудсману се често подносе због тога што се решења општинских органа, пре свега инспекција (инспекција за заштиту животне средине, грађевинске инспекције) не извршавају.

У јуну 2010. године је Инспекцији за заштиту животне средине, Одељењу за инспекцијске послове Општинске управе Кула упућена је **Препорука да је неопходно да, као орган који је решавао у првом степену, у што краћем року спроведе извршење решења којим је наложио обавезе странци у вези са држањем животиња-папकारа**. Наиме, комшиница подносиоце представке је најмање пет година уназад држала крупну стоку противно Одлуци о условима за држање домаћих животиња на територији општине Кула, што је у два наврата било утврђено коначним и извршним решењима, по којима није поступљено и која нису извршена. Инспекција је поступила по овој препоруци Покрајинског омбудсмана и спорни објекти су премештени у складу са прописима.

НЕИЗВРШЕЊЕ РЕШЕЊА ИНСПЕКЦИЈСКИХ ОРГАНА

Ј.Љ. из Чуруга се жали на рад Општинске управе у Жабљу, Службе за урбанизам, стамбено-комуналне послове и заштиту животне средине, грађевинске инспекције, тачније на изјашњење органа који од 2006. године не извршава своје решење, јер у општинском буџету нема средстава на позицији принудна извршења.

Општинска Служба за урбанизам, заштиту животне средине, имовинске и стамбено-комуналне послове, доставила је обавештење о поступању грађевинског инспектора, као доказ о поступању у спорном предмету. Служба наводи да не може да се спроведе јавна набавка за избор извођача који би извршио радове на извршењу наведеног решења, пошто средства за извршење решења нису обезбеђена, те се тиме управни поступак тренутно не може извршити.

Покрајински омбудсман је, поступајући по представци Ј.Љ. из Чуруга, упутио **Препоруку** према којој су **органи општинске управе у Жабљу дужни да употребе сва расположива правна средства и да обезбеде одговарајућа финансијска средства за извршење правноснажних решења донетих у управном поступку**.

Према Закону о општем управном поступку⁹¹ дужни су да поступају државни органи кад у управним стварима, непосредно примењујући прописе, решавају о правима, обавезама или правним интересима физичког и правног лица или друге странке, као и кад обављају друге послове утврђене овим законом. Органи који воде поступак, односно решавају у управним стварима, дужни су да

⁹¹ „Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник Р“, број 30/10

обезбеде успешно и квалитетно остваривање и заштиту права и правних интереса физичких и правних лица и других странака.

Неизвршавањем правноснажних решења грађевинске инспекције због вишегодишњег необезбеђивања средстава у буџетима локалних самоуправа за спровођење поступка административног извршења доводи се у питање постизање циља и сврхе управног поступка, законитост рада органа управе и поспешује самовоља појединих субјеката. Овакво поступање представља повреду начела управног поступка – законитости, ефикасности и целисходности, повреду принципа добре управе, што све доводи до правне несигурности грађана.

Како органи управе у Жабљу нису поступили у складу са препоруком, Покрајински омбудсман је о свему обавестио Покрајински секретаријат за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу, Владу АП Војводине и Министарство за државну управу и локалну самоуправу.

ПРИМЕР ПРИТУЖБЕ ПОВОДОМ НАКНАДЕ ЗА ОДВОДЊАВАЊЕ

Покрајински омбудсман је, поступајући по представци Асоцијације пољопривредника Војводине због висине, начина утврђивања и наплате накнаде за одводњавање пољопривредног земљишта, упутио Мишљење Јавном водопривредном предузећу “Воде Војводине“. У Мишљењу је указано на то да се **висина накнаде за одводњавање, која по природи представља јавну дажбину, утврђује на основу елемената који су законом дефинисани, као и да се катастарски приход, као основ обрачуна накнаде утврђује на основу Одлуке о утврђивању лествица катастарског прихода.**⁹² Сходно томе, **корекције катастарског прихода наспрам трошкова одводњавања и одржавања система за одводњавање, које се врше приликом обрачунавања накнаде за одводњавање у процентуалном износу већем од 100%, омогућавају арбитрерност у утврђивању висине те накнаде.**

Наиме, накнада за одводњавање има карактер јавне дажбине, односно пореза, а није накнада (или цена) која се плаћа за извршену услугу или обављене радове. Упркос томе што је у Закону о водама⁹³ наведено да се висина накнаде за одводњавање утврђује у зависности од висине трошкова одводњавања и одржавања, функционисања и изградње објеката за одводњавање, она, сходно Мишљењу Покрајинског омбудсмана, не сме изгубити свој основни карактер пореза. С обзиром на то да се порези наплаћују по строгој процедури која се разликује од наплате обичних дугова (по питању рокова, камате, застарелости, принудне наплате) правила утврђивања накнада за одводњавање такође морају да буду веома строга и прецизна. То значи да се сви битни елементи дажбина морају уредити законом. Елементи накнаде за одводњавање су утврђени у Закону о водама, а то су: обвезници накнаде, субјекти који се ослобађају накнаде, критеријуми за утврђивање висине накнаде и основ обрачуна накнаде, што је катастарски приход по јединици површине.

Одлуком о висини накнаде за одводњавање за 2009. годину⁹⁴ висина накнаде се одређује у проценту од око 300% катастарског прихода, у зависности од категорија обвезника накнаде. Упркос томе што су катастарски приходи

⁹² „Службени гласник РС“ бр. 28/94.

⁹³ „Службени гласник РС“, бр. 46/91, 53/93, 54/96, 101/05.

⁹⁴ „Службени лист АПВ“ 3/2009.

исказани у катастру непокретности нереални, јер се нису мењали од 1994. године, сматрамо да утврђивање накнаде у номиналној висини стопе накнаде преко 100% катастарског прихода значи кориговање законом утврђене основе, у циљу достизања одговарајуће висине накнаде за одводњавање.

Јавно водопривредно предузеће “Воде Војводине“ није предузело мере на основу Мишљења Покрајинског омбудсмана. Покрајински омбудсман је, међутим, Уставном суду Републике Србије упутио предлог за оцењивање законитости општег акта, тј. Одлуке о висини накнаде за одводњавање за 2009. годину.

НЕУСКЛАЂИВАЊЕ НАЗИВА НА РАЧУНИМА ЗА ГАС СА ПРОПИСАНИМ АКТИМА

Д. Л. из Руме притужила се на рад Јавног предузећа “Гас – Рума” и изразила незадовољство због тога што јој се утрошена и прочитана количина гаса сваког месеца увећава за одређени број кубика гаса и тако исказује на рачуну. Као пример наводи своју потрошњу у месецу мају, која је износила 146м³, а ЈП “Гас-Рума“ је на рачуну исказао потрошњу од 151м³, иако је исправан и баждарен гасомер показивао мању количину.

Покрајински омбудсман је након добијеног изјашњења и контроле законитости, целисходности и ефикасности поступања овог јавног предузећа закључио да је методологија обрачуна исправна и у складу са прописима и правилима струке, али је утврдио да терминологија коју јавно предузеће употребљава на рачунима својих корисника није одговарајућа, те је ЈП “Гас-Рума” у Руми упутио **Предлог** да у циљу отклањања сумње и изазивања заблуде код корисника коју стварају термини са рачуна, а у погледу поступка свођења измерене на обрачунску запремину природног гаса (ону са којом се гас обрачунава) **усклади изразе са рачуна корисника из групе “енергент“ са изразима који су прописани у Уредби о условима за испоруку природног гаса**⁹⁵ што се, пре свега, односи на израз “испоручено” који би требао да гласи “обрачунска запремина”. Јавно предузеће “Гас-Рум“ обавестило је Покрајинског омбудсмана да је у рачунима корисника ускладило све термине свођења измерене на обрачунску запремину са примењеним терминима у поменутој Уредби.

РАЧУНИ ЗА УСЛУГЕ ЈАВНИХ ПРЕДУЗЕЋА

Р.Б се обратио у име станара стамбене зграде у чијем приземљу се налази пословни простор у власништву општине. Истакнут је проблем у вези са потрошњом, обрачуном и плаћањем потрошене воде, јер се станари зграде задужују за обавезу плаћања утрошене воде у локалу. Странка се обраћала локалној самоуправи са захтевом за одвајање мерног инструмента, али ништа није предузето. Покрајински омбудсман је затражио изјашњење од локалне самоуправе која је, након ургенције, одговорила да је покренут поступак раздвајања линија за снабдевање водом пословног простора и станова чије трошкове сноси локална самоуправа, а станари ће бити ослобођени плаћања разлике у потрошњи.

⁹⁵ Сл. гласник РС», бр. 47/06, 3/10, 48/10

Б.Т. је корисник услуга ЈП “Информатика“ према коме је имао дуговање које је желео да измири. Са предузећем, односно запосленим, је склопио усмени договор којим се обавезао да 6 месеци отплаћује део дуга према упутствима о висини сваке рате које је добијао у служби предузећа, а на основу тога би му камата била отписана. Почетком 2010. године је сазнао да су ранија објашњења и инструкције биле погрешне и да камата и даље постоји. Јавно предузеће је негирало све наводе и износило да странка није поступала у складу са инструкцијама. У току истраге дошло се до сазнања да нико нема овлашћење за склапање усмених споразума у ЈП “Информатика“. Покрајински омбудсман је био **Мишљења да се оваквим поступањем грађани доводе у заблуду, односно, оставља простор за различито тумачење договореног начина плаћања обавеза на основу дуговања за услуге које дају јавна предузећа и да је неопходно јасно одредити шта службеници могу странкама да предлажу, односно, колике су им надлежности код регулисања дуга, а сваки договор службено евидентирати како би се избегли неспоразуми.**

ПОВРЕДА ПРАВА НА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ

Н. П. се у име свог супруга П. П. из Новог Сада жали на поступање Филијале Републичког завода за здравствено осигурање за Јужно-бачки округ. Наводи да лекарска комисија ове јавне организације, одбијањем да да сагласност, односно упуту њеног супруга који је оболео од мултипле склерозе на заказану интервенцију у Центру за радиологију КЦ Ниш, ускраћује његово основно људско право на здравље, односно право на здравствену заштиту. Такође, сматра да је њен супруг дискриминисан у односу на друге осигуранике са истом дијагнозом, пошто се Републички завод за здравствено осигурање сагласио да више осигураника упуту на поменуту интервенцију. С обзиром на то да свако одуговлачење поступка може додатно угрозити живот и здравље супруга подносиоце представке, Покрајински омбудсман је од Републичког завода за здравствено осигурање – Филијале за Јужно-бачки округ затражио хитно изјашњење, а у прилогу дописа је доставио и фотокопије датих оцена сагласности од стране других филијала Републичког завода за здравствено осигурање да се пет осигураника са истом дијагнозом упуте на поменуту интервенцију.

Филијала Републичког завода за здравствено осигурање за Јужно-бачки округ, је обавестила Покрајинског омбудсмана да је осигураник П. П. из Новог Сада остварио право на лечење ван подручја ове Филијале, у складу са Правилником о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања⁹⁶. Првостепена лекарска комисија је на основу мишљења Конзилијума лекара Клиничког центра Војводине, дала сагласност за лечење осигураника П. П. у Клиничком центру у Нишу и оверила путне трошкове.

Подносиоце представке усменим путем потврдила је наводе Филијале Републичког завода за здравствено осигурање за Јужно-бачки, те је Покрајински омбудсман донео одлуку да обустави поступак јер је отклоњена повреда права.

⁹⁶ “Сл. гласник РС“, бр. 10/2010, 18/2010 – испр. и 46/2010

ПРИСТУПАЧНОСТ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ (ЗЛОУПОТРЕБА МОНОПОЛСКОГ ПОЛОЖАЈА ДРЖАВНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ)

В. Ј. из Новог Сада се жали на поступке Завода за хитну медицинску помоћ Нови Сад због тога што су једнострано раскинули уговор о пружању услуга санитетског превоза и хитне медицинске помоћи, закљученог са његовом стоматолошком ординацијом, а у понуди за закључење новог уговора о обезбеђењу санитетског превоза су унели одредбе по којима је, осим плаћања трошкова извршених услуга санитетског превоза, обавезан да плаћа и месечну накнаду на име обезбеђења стално доступног санитетског превоза. Подносилац представке сматра да је Завод неправилно поступао, пошто није пристао на било какав заједнички споразум и остајући при својим условима. На тај начин онемогућио је подносиоца представке да нормално ради, с обзиром на то да је приватна пракса, по закону, обавезна да закључи уговор о обезбеђивању санитетског превоза.

Поступајући по представци, након спроведене истраге, добијених изјашњења подносиоца представке, установе на чије поступање се представка односила, мишљења Министарства здравља, контроле примене одговарајућих правних прописа, контроле законитости, целисходности и ефикасности поступања органа, Покрајински омбудсман је утврдио повреду права, те је имајући пре свега у виду заштиту права пацијената и потпуно остваривање права на здравствену заштиту, упутио **Предлог према којем Уговор о обезбеђивању стално доступног санитетског превоза који је, на основу чл. 63. ст. 1. Закона о здравственој заштити⁹⁷, стоматолошка ординација, као приватна пракса, обавезна да закључи са Заводом за хитну медицинску помоћ Нови Сад, као најближом здравственом установом која може обезбедити санитетски превоз, мора да садржи одредбе којима се јасно регулишу права и обавезе уговорних страна.** Имајући у виду да је предмет уговора обезбеђивање стално доступног санитетског превоза приватној пракси од стране Завода, за који **одговарајућа престација приватне праксе може да буде само месечна надокнада, а да предмет уговора нису трошкови пружања здравствене заштите, који су у целости регулисани законом и подзаконским актима.**

У току истраге Покрајински омбудсман је утврдио да је код прописаног поступка при пружању здравствене заштите, која подразумева санитетски превоз и хитну медицинску помоћ, финансирање трошкова, као и лица која их носе, у потпуности уређено Законом о здравственој заштити, Законом о здравственом осигурању и другим подзаконским актима у овој области, те не могу бити предмет Уговора о обезбеђивању стално доступног санитетског превоза. Иако се притужба подносиоца представке односила на установљавање месечне надокнаде, Покрајински омбудсман је утврдио да је то једина могућа одговарајућа обавеза друге стране, с обзиром на предмет уговора, али да трошкови пружања здравствене заштите морају бити искључени из уговорног односа, јер су регулисани важећим прописима. Покрајински омбудсман је овакав предлог донео како би се омогућило приватној пракси извршење законом установљене обавезе, а тако и њен нормалан рад, истовремено уважавајући потребе Завода за хитну медицинску помоћ за што ефикаснијим радом у условима ограничених кадровских и материјалних могућности, а све у циљу добре међусобне сарадње

⁹⁷ «Службени гласник РС» број 107/2005 и 72/2009-др. закон

државних и приватних здравствених установа и несметаног остваривања права из здравствене заштите. Покрајински омбудсман је о свему обавестио и копију предлога доставио и Министарству здравља, као непосредно вишем органу који надзире рад здравствених установа.

НЕОДГОВАРАЈУЋИ СТАМБЕНИ УСЛОВИ

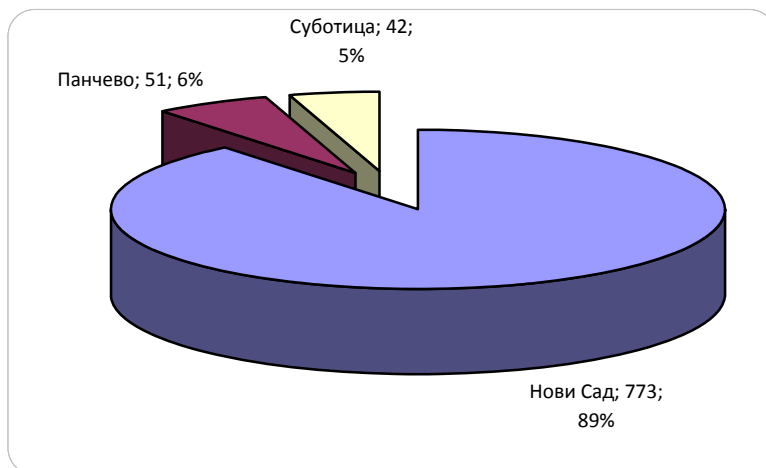
Д. Р. и странка која тражи да остане анонимна из Новог Сада обратили су се Покрајинском омбудсману притужбом на лица, која су решењем Центра за социјални рад насељена у његовом непосредном суседству у улици Дожа Ђерђа, својим недоличним понашањем, заузимањем јавних површина, онемогућавањем пролаза и сл. ремете јавни ред и мир и угрожавају безбедност његове породице. Подносиатељ представке наводи да се више пута обраћао Центру за социјални рад, комуналној инспекцији и полицији, али није добио никакав одговор.

Покрајински омбудсман је затражио изјашњење поменутих органа управе, а у Информацији Градске управе за инспекцијске послове, наводи се да је извршен инспекцијски надзор којим је утврђено бесправно заузеће јавне површине и донето решење којим је М.Л. наложено да уклони ствари, а поднет је захтев за покретање прекршајног поступка. Овим је према мишљењу инспекције проблем привремено решен, јер вишечлана породица М.Л. није у могућности да своје животне потребе задовољи у малом простору који им је додељен на коришћење. Такође, ни покретање прекршајног поступка није целисходно решење, с обзиром на то да би и најмања новчана казна угрозила живот ове породице, па поменути орган управе предлаже да други надлежни органи свеобухватније сагледају овај проблем како би целовито и ефикасно био трајно решен. Центар за социјални рад у извештају о извршеној теренској контроли и разговору са више лица, наводи да су проблеми настали досељавањем породице М.Л. са седморо деце (стан је величине 20,46 м², хигијенски запуштен, мрачан и влажан). Именована је стан добила на коришћење Решењем Центра за социјални рад, а остварује право на материјално обезбеђење породице и додатак за туђу негу и помоћ. У складу са утврђеним чињеницама, поступајући по принципу правичности и настојећи да изнађе решење за проблеме свих страна у овом предмету, Покрајински омбудсман је упутио **Препоруку Центру за социјални рад и другим надлежним органима градске управе, да у оквиру својих надлежности, предузму све мере како би се у што краћем року, на одговарајући начин, решило стамбено питање М.Л. и њене породице како би се решиле потребе и проблеми свих страна и спречило избијање могућих сукоба и даље ремећење јавног реда и мира.**

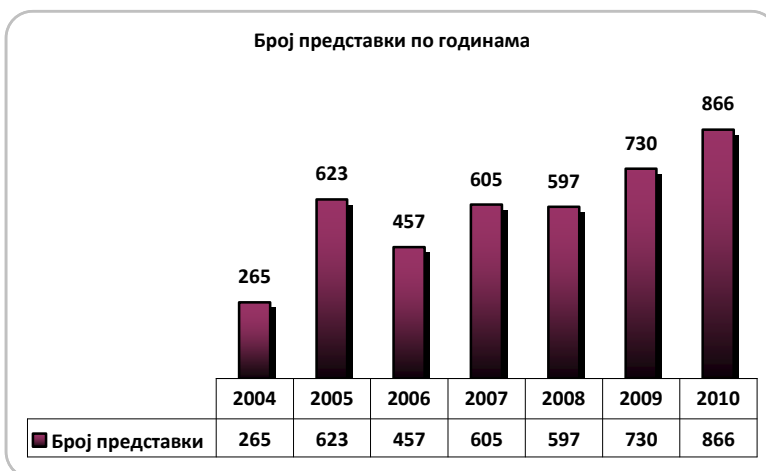
ПРЕГЛЕД ПРЕДСТАВКИ - СТАТИСТИКА

Покрајинска скупштинска одлука о Покрајинском омбудсману (“Сл. лист АП Војводине“ број 23/2002, 5/2004,16/05, 18/2009-1225) у члану 13. став 1, алинеја 4, предвиђа да Омбудсман прима и испитује представке које се односе на повреду људских права. Поступак по представкама уређен је члановима 19. до 36. Покрајинске скупштинске Одлуке, и Пословником о раду Покрајинског омбудсмана. Грађани и грађанке се Омбудсману обраћају писмено, лично доласком у службене просторије, телефоном и путем интернета. За сваку представку која се прими у писменој форми, било попуњавањем формулара, било неформално написаном представком, изјављеној на записник или пак попуњеним електронским формуларом, отвара се предмет.

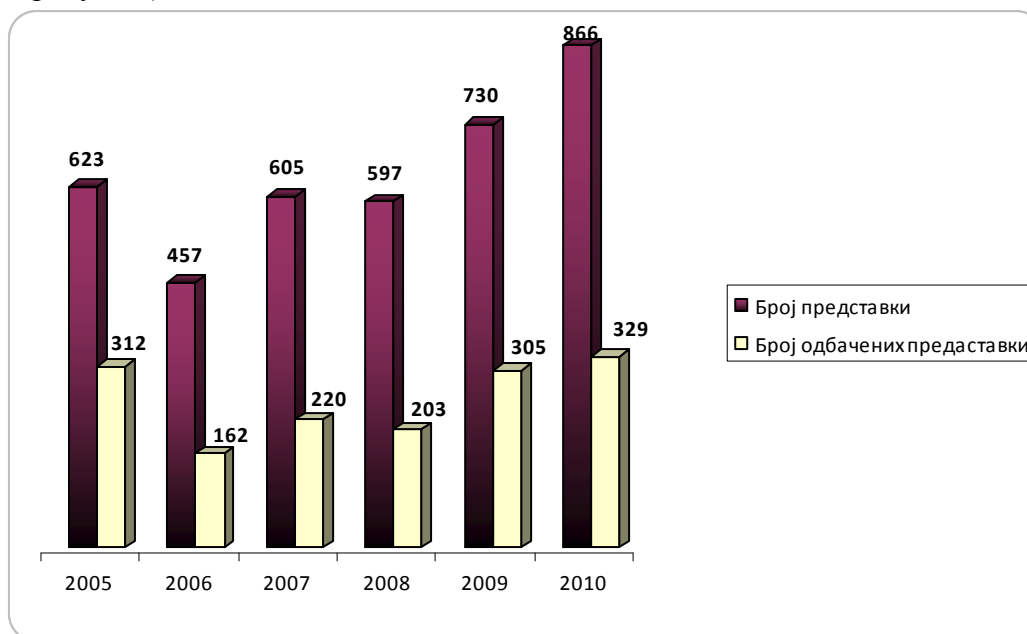
Покрајински омбудсман је у периоду јануар – децембар 2010. године отворио 866 предмета на основу поднетих представки. Од тога 773 (89,26%) је поднето у службеним просторијама у Новом Саду, 51 (5,89%) у канцеларији у Панчеву и 42 (4,85%) у канцеларији у Суботици.

У односу на претходну, ове године је број предмета повећан за 136. Број представки се повећао, пре свега у Новом Саду, где је ове године примљено и обрађено 176 предмета (29,50%) више у односу на претходну годину.

У односу на прошлу годину, када је проценат одбачених представки био 41,78%, у овој години је одбачено 329 представки или 37,99% (укупно поднето 866 притужби).

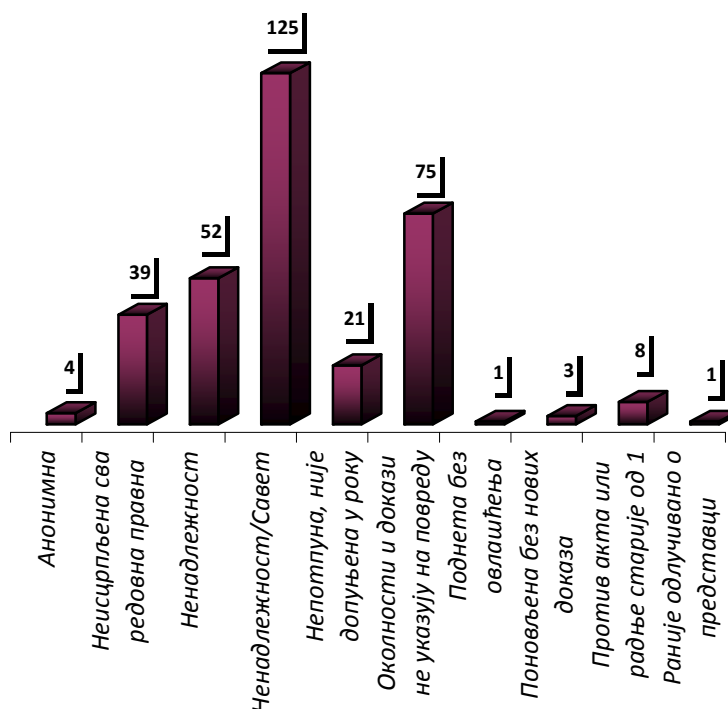

Покрајински омбудсман је од укупног броја одбачених представки (табела 1) у 125 (38,00%) случајева одбацио представку због ненадлежности, али уз савет на који начин странка може да оствари своја права.

Разлог одбачене представке	Број представки	Процент
Анонимна	4	1,22%
Неисцрпљена сва редовна правна средства	39	11,85%
Ненадлежност	52	15,81%
Ненадлежност/Савет	125	37,99%
Непотпуна, није допуњена у року	21	6,38%
Околности и докази не указују на повреду људских права	75	22,80%
Поднета без овлашћења оштећене особе	1	0,30%
Поновљена без нових доказа	3	0,91%
Против акта или радње старије од 1 године	8	2,43%
Раније одлучивано о представци	1	0,30%
УКУПНО	329	100,00%

Табела 1: разлози за одбацивање представки

Разлози одбацивања представке

Од 177 представки које су одбачене због ненадлежности (табела 2) највећи број њих је одбачен због тога што подносиоци нису могли да одреде орган на који се жале (најчешће је то била држава или сви државни органи) – 45 случајева (25,42). Део представки је одбачен због ненадлежности, јер су се грађани жалили на правосудне органе – 35 представки (19,77%) и на недржавне субјекте (приватна предузећа, организације и удружења) – 33 представке (18,64%).

СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ

Типови органа на које су се односиле притужбе је следећа:

Тип органа	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимне		УКУПНО	
Центри за социјални рад	20	4,26%	32	10,00%	2	3,64%	1	4,55%	55	6,35%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	29	6,18%	17	5,31%	0	0,00%	0	0,00%	46	5,31%
Институције затвореног типа	5	1,07%	1	0,31%	0	0,00%	0	0,00%	6	0,69%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	35	7,46%	57	17,81%	10	18,18%	3	13,64%	105	12,12%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	11	2,35%	16	5,00%	5	9,09%	1	4,55%	33	3,81%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	12	2,56%	17	5,31%	2	3,64%	0	0,00%	31	3,58%
Локална самоуправа	88	18,76%	52	16,25%	17	30,91%	4	18,18%	161	18,59%

Тип органа	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимне		УКУПНО	
Национална служба за запошљавање	2	0,43%	3	0,94%	0	0,00%	0	0,00%	5	0,58%
Недржавни субјекти	31	6,61%	20	6,25%	3	5,45%	2	9,09%	56	6,47%
Органи других држава	0	0,00%	1	0,31%	0	0,00%	0	0,00%	1	0,12%
Покрајинска управа	20	4,26%	23	7,19%	5	9,09%	3	13,64%	51	5,89%
Правосуђе	27	5,76%	16	5,00%	2	3,64%	0	0,00%	45	5,20%
Разно	43	9,17%	30	9,38%	3	5,45%	6	27,27%	82	9,47%
Републичка управа	67	14,29%	28	8,75%	2	3,64%	2	9,09%	99	11,43%
Затвори	75	15,99%	3	0,94%	4	7,27%	0	0,00%	82	9,47%
Завод за здравствено осигурање	4	0,85%	4	1,25%	0	0,00%	0	0,00%	8	0,92%
УКУПНО	469	54,16%	320	36,95%	55	6,35%	22	2,54%	866	100,00%

Табела 3: Структура одговорних органа у представкама примљеним 2010 године

Оваква подела органа условљена је начином рада и овлашћењима Покрајинског омбудсмана. Установљено је да се већи број представки односи на рад правосудних органа и фондова за пензијско и инвалидско осигурање, те су ове категорије посебно издвојене и приказане.

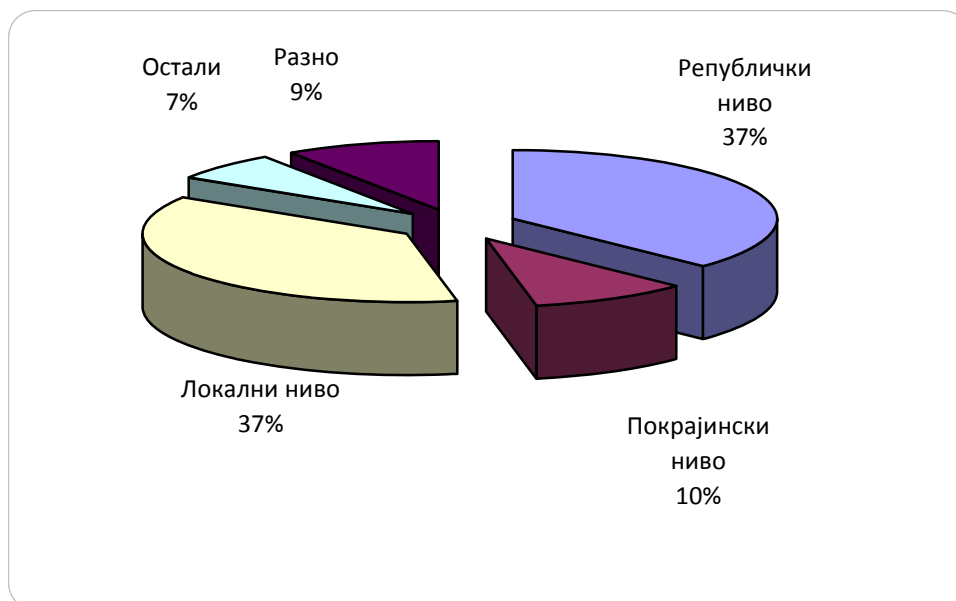
Ако посматрамо типове одговорних органа у жалбама грађана видимо да су они на различитим нивоима власти. Тако су на републичком нивоу правосуђе, републичка управа, фонд ПИО, јавне службе и јавна предузећа на републичком нивоу, здравствено осигурање, затвори, институције затвореног типа и национална служба за запошљавање. На покрајинском нивоу су покрајинска управа и јавне службе и предузећа чији је оснивач Покрајина. На локалном нивоу налазе се локална самоуправа, јавне службе и јавна предузећа које оснива општина, као и центри за социјални рад (иако формално контролу њиховог рада обавља покрајинска управа, велик утицај на њихов рад има и општинска власт, првенствено због тога што делом финансира њихов рад).

Следећи графикон приказује на који ниво власти се односе представке⁹⁸:

Ниво власти	Број представки	Процент
Републички ниво	322	37,18%
Покрајински ниво	84	9,70%
Локални ниво	321	37,07%
Остали	57	6,58%
Разно	82	9,47%
УКУПНО	866	100,00%

Табела 4: Ниво власти на који се односе поднете представке

⁹⁸ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало, док разно представљају представке у којима се грађани жале на државу и све државне институције.

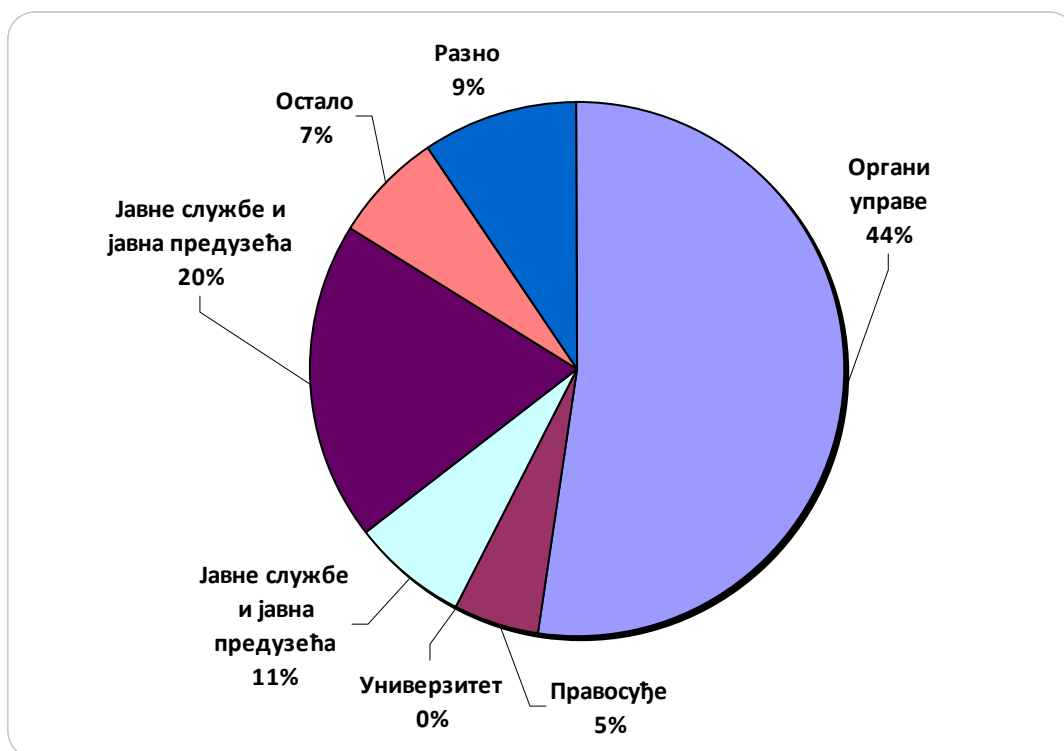

Сачињена је још једна подела на: органе управе (локална самоуправа, покрајинска управа, републичка управа, затвори, центри за социјални рад и институције затвореног типа) правосуђе, универзитет, фондове (фонд ПИО, завод за здравствено осигурање и национална служба за запошљавање) јавне службе и јавна предузећа (на локалном, покрајинском и републичком нивоу). Следећи графикон показује број представки у односу на поменућу поделу⁹⁹:

Органи	Број представки	Процент
Органи управе	452	52,19%
Правосуђе	45	5,20%
Универзитет	2	0,23%
Фондови	59	6,81%
Јавне службе и јавна предузећа	169	19,52%
Остало	57	6,58%
Разно	82	9,47%
УКУПНО	866	100,00%

Табела 5: Тип органа и институција на који се односе поднете представке

⁹⁹ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало, док разно представљају представке у којима се грађани жале на државу и све државне институције.

ТЕРИТОРИЈАЛНА СТРУКТУРА

Следеће две табеле приказују преглед представки по општинама/градовима, са освртом на то колико подносилаца представки долази из одређених општина, као и колико представки се односи на рад органа који су у надлежности општинских власти (то су органи који су претходној подели уврштени у локални ниво власти).

Општина	Број представки	Општина органа	Број представки
Нови Сад	287	Нови Сад	328
Сремска Митровица	92	Сремска Митровица	101
Панчево	56	Није Војводина	67
Непозната	46	Панчево	50
Суботица	44	Суботица	38
Кикинда	30	Зрењанин	35
Зрењанин	27	Кикинда	25
Сомбор	19	Непозната	18
Врбас	17	Тител	16
Беоцин	15	Сомбор	14
Кула	15	Бечеј	12
Тител	14	Кула	12
Рума	13	Бачка Паланка	10
Стара Пазова	12	Врбас	10
Ада	11	Рума	9
Бачка Топола	11	Стара Пазова	9
Бачка Паланка	10	Беоцин	8
Бечеј	10	Инђија	8
Није Војводина	10	Жабал	8

Општина	Број представки	Општина органа	Број представки
Жабалъ	10	Житиште	8
Житиште	9	Ада	7
Бач	8	Бачка Топола	6
Инђија	8	Кањижа	6
Кањижа	8	Бела Црква	5
Темерин	8	Ковачица	5
Шид	7	Србобран	5
Бела Црква	6	Темерин	5
Ковачица	6	Бач	4
Нови Кнежевац	6	Оџаци	4
Сента	6	Вршац	4
Оџаци	5	Ириг	3
Пландиште	5	Нови Кнежевац	3
Србобран	5	Пећинци	3
Ириг	4	Сента	3
Нови Бечеј	4	Шид	3
Сремски Карловци	4	Бачки Петровац	2
Ковин	3	Чока	2
Мали Иђош	3	Мали Иђош	2
Пећинци	3	Нови Бечеј	2
Вршац	3	Пландиште	2
Апатин	2	Алибунар	1
Бачки Петровац	2	Ковин	1
Алибунар	1	Опово	1
Чока	1	Сремски Карловци	1
УКУПНО	866	УКУПНО	866

Табела 6: Територијална структура подносилаца и територијална структура органа на које су се грађани жалили

| ОБЛАСТИ

Заштита права националних мањина

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимно		Укупно	
Делотворно учешће нац. мањина у јавном животу	3	11,11%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	3	5,56%
Дискриминација на националној основи	9	33,33%	6	50,00%	3	27,27%	0	0,00%	18	33,33%
Говор мржње	1	3,70%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	1,85%
Медији на језицима националних мањина	2	7,41%	1	8,33%	1	9,09%	2	50,00%	6	11,11%
Образовање на језицима нац. мањина	1	3,70%	3	25,00%	3	27,27%	1	25,00%	8	14,81%
Службена употреба језика	4	14,81%	0	0,00%	1	9,09%	1	25,00%	6	11,11%
По сопственој иницијативи	5	18,52%	2	16,67%	3	27,27%	0	0,00%	10	18,52%
Разно	2	7,41%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	2	3,70%
УКУПНО	27	50,00%	12	22,22%	11	20,37%	4	7,41%	54	100,00%

Табела 9: Области на које су се односиле представке током 2010. године у области заштите права националних мањина

Укупан број представки током 2010. године у области заштите права националних мањина износи 54, што представља 6,24% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 27 или 50% представки, жене 12 или 22,22% представки, удружења 11 или 20,37% представки, а поднето је 4 или 7,41% анонимних представки.

Равноправност полова

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимно		Укупно	
Дискриминација	1	33,33%	6	19,35%	0	0,00%	0	0,00%	7	19,44%
Мобинг	0	0,00%	4	12,90%	1	100,00%	0	0,00%	5	13,89%
Насиље у породици	1	33,33%	10	32,26%	0	0,00%	0	0,00%	11	30,56%
Радни односи	0	0,00%	1	3,23%	0	0,00%	0	0,00%	1	2,78%
Разно	1	33,33%	4	12,90%	0	0,00%	1	100,00%	6	16,67%
Социјална питања	0	0,00%	6	19,35%	0	0,00%	0	0,00%	6	16,67%
Укупно	3	8,33%	31	86,11%	1	2,78%	1	2,78%	36	100,00%

Табела 10: Области на које су се односиле представке током 2010. године у области равноправности полова

Укупан број представки у области равноправности полова износи 36, што представља 4,16% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 3 или 8,33% представки, а жене 31 или 86,11% представки.

Заштита права детета

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимна		Укупно	
Административна питања	2	13,33%	3	10,00%	0	0,00%	0	0,00%	5	8,93%
Избор директора	0	0,00%	1	3,33%	0	0,00%	0	0,00%	1	1,79%
Дисциплинска одговорност	0	0,00%	2	6,67%	0	0,00%	0	0,00%	2	3,57%
Хранитељство	1	6,67%	2	6,67%	0	0,00%	0	0,00%	3	5,36%
Материјална подршка	1	6,67%	5	16,67%	0	0,00%	0	0,00%	6	10,71%
Вршњачко насиље	1	6,67%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	1,79%
Поверавање детета	1	6,67%	3	10,00%	0	0,00%	1	25,00%	5	8,93%
Разно	4	26,67%	5	16,67%	3	42,86%	0	0,00%	12	21,43%
Регулисање виђања детета	3	20,00%	0	0,00%	1	14,29%	0	0,00%	4	7,14%
Секретаријати локалне самоуправе	0	0,00%	0	0,00%	1	14,29%	0	0,00%	1	1,79%
Стручни кадар	2	13,33%	5	16,67%	1	14,29%	2	50,00%	10	17,86%
Установе и домови за смештај	0	0,00%	2	6,67%	0	0,00%	0	0,00%	2	3,57%
Злостављање	0	0,00%	2	6,67%	1	14,29%	1	25,00%	4	7,14%
УКУПНО	15	26,79%	30	53,57%	7	12,50%	4	7,14%	56	100,00%

Табела 8: Области на које су се односиле представке у 2010. години у области заштите права детета

Укупан број представки у области заштите права детета износи 56, што представља 6,4% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 15 или

26,79% представки, жене 30 или 53,57% представки, удружења 7 или 12,50% представки, а поднето је 4 или 7,14% представки од стране анонимних подносилаца.

Општи послови

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимна		Укупно	
Административна питања	47	11,08%	26	10,53%	2	5,56%	1	7,69%	76	10,56%
Делотворно учешће нац. мањина у јавном животу	3	0,71%	2	0,81%	0	0,00%	0	0,00%	5	0,69%
Дискриминација и људска права	12	2,83%	5	2,02%	3	8,33%	0	0,00%	20	2,78%
Имовинско правни односи	21	4,95%	15	6,07%	0	0,00%	0	0,00%	36	5,00%
Дискриминација особа са инвалидитетом	4	0,94%	1	0,40%	0	0,00%	0	0,00%	5	0,69%
Комунални послови	20	4,72%	16	6,48%	5	13,89%	0	0,00%	41	5,69%
Мобинг	4	0,94%	2	0,81%	0	0,00%	1	7,69%	7	0,97%
Незадовољство радом органа	132	31,13%	66	26,72%	12	33,33%	5	38,46%	215	29,86%
Пензијско и инвалидско осигурање	29	6,84%	16	6,48%	0	0,00%	0	0,00%	45	6,25%
Радни односи	35	8,25%	47	19,03%	3	8,33%	4	30,77%	89	12,36%
Службена употреба језика	1	0,24%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	0,14%
Разно	22	5,19%	19	7,69%	1	2,78%	0	0,00%	42	5,83%
Социјална заштита	8	1,89%	5	2,02%	0	0,00%	0	0,00%	13	1,81%
Статусна питања	1	0,24%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	0,14%
Третман у инст. затвореног типа	50	11,79%	2	0,81%	0	0,00%	0	0,00%	52	7,22%
Урбанизам и стамбени послови	19	4,48%	15	6,07%	0	0,00%	0	0,00%	34	4,72%
Заштита животне средине	3	0,71%	4	1,62%	0	0,00%	0	0,00%	7	0,97%
Здравство	10	2,36%	5	2,02%	1	2,78%	1	7,69%	17	2,36%
По сопственој иницијативи Покрајинског омбудсмана	3	0,71%	1	0,40%	9	25,00%	1	7,69%	14	1,94%
Укупно	424	58,89%	247	34,31%	36	5,00%	13	1,81%	720	100,00%

Табела 7: Области на које су се односиле представке током 2010. године из опште надлежности

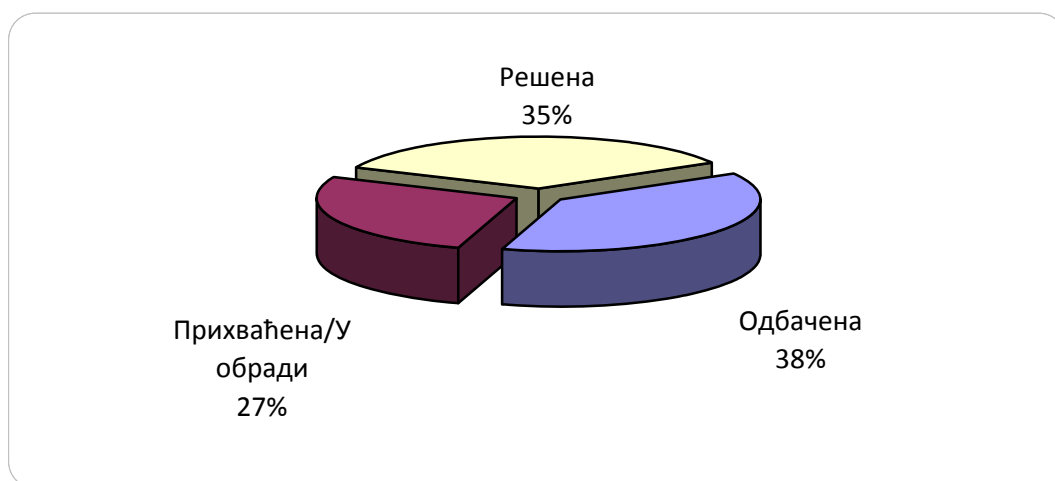

Наведена подела по областима проистиче из надлежности Покрајинског омбудсмана да штити људска права и слободе од повреда учињених од стране покрајинске и општинске управе, те су области из надлежности ових органа посебно издвојене. Осим тога, велики број представки грађана и грађанки односи се на области које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, али су због бројности посебно издвојене. Ту спадају радни односи (са изузецима ако се ради о радним односима у органима управе или јавним службама) имовинско правни односи који не проистичу из управних овлашћења, као и административна питања која се односе на рад органа над којима Покрајински омбудсман нема никакве ингеренције.

Укупан број представки током 2010. године из тзв. опште надлежности износи 720 што представља 83,14% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 424 или 58,89% представки, жене 247 или 34,31% представки, удружења 36 или 5,00% представки, а 13 или 1,81% представки је било анонимно.

ОКОНЧАЊЕ ПРЕДМЕТА

Статус представки	Број представки	Процент
Одбачена	329	37,99%
Прихваћена/У обради	235	27,14%
Решена	302	34,87%
УКУПНО	866	100,00%

Одбачено је 329 (37,99%) представки.

Од преосталих представки, 235 (27,14%) је још у раду, а 302 (34,87%) представки је решено. Представке су решене на следећи начин:

- Подносилац повукао представку у 9 (2,98%) случајева.
- Уступљено је 18 (5,96%) представки на решавање органима са којима омбудсман има утврђен начин сарадње или потписаним протоколима о сарадњи (Народна канцеларије Председника Републике, Заштитник грађана Републике Србије, локални омбудсмани).
- У истрази ПО је утврђено за 98 (32,40%) случајева да није дошло до повреде људских права, или неправилног рада органа управе.

- Упућивањем препоруке, мишљења или предлога надлежном органу како би предузели мере за отклањање повреде људских права, или неправилности у раду окончано је 28,81% случајева.
- у 59 (19,54%) случајева надлежни орган је поступио по препоруци, мишљењу или предлогу.
- у 28 (9,27%) случаја надлежни орган није поступио, или није одговорио на препоруку, мишљење или предлог.
- На други начин је окончано 39 (12,91%) случајева. Истрагом није установљена повреда људских права, али је након активности Покрајинског омбудсмана странка успела да оствари свој захтев.
- повреда је отклоњена у току истраге у 46 (15,23%) случајева.
- Медијацијом је решено 5 (0,95%) предмета.

У 2010. години упућено је 65 (7,5% од укупног броја представки) препорука, предлога и мишљења различитим органима, институцијама и јавним службама. Препорука је упућена у 40 случајева, предлога је било 3, а мишљења 22. Највише препорука и мишљења, 22, упућено је локалној самоуправи (општинска/градска управа и инспекцијске службе). Покрајинским органима управе, тачније покрајинским секретаријатима упућено је 11, центрима за социјални рад 9, јавним предузећима 6 и школама 5 препорука, предлога и мишљења. Покрајински омбудсман има сазнања о томе да је од 65 препорука, предлога и мишљења, извршено 41 (63% од издатих) а делимично усвојено или извршено 4.

ОБЛАСТ ЗАШТИТЕ ПРАВА	БРОЈ ДОНЕТИХ АКТА		
	ПРЕПОРУКА	ПРЕДЛОГ	МИШЉЕЊЕ
ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ	16	3	9
ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	8	0	5
РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	4	0	1
ЗАШТИТА ПРАВА ДЕТЕТА	12	0	7
УКУПНО ПО ВРСТИ АКТА	40	3	22
УКУПНО	65		

Табела : Препоруке, предлози, мишљења

ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И ОДНОСИ СА ЈАВНОШЋУ

Најчешћи начин иступања Покрајинског омбудсмана (ПО) у јавности су: најаве догађаја, позиви, вести и саопштења за медије (којих је у 2010. години било 131) конференције за новинаре, трибине, интервјуи и гостовања поводом различитих *тематских* активности и пројеката у оквиру четири области деловања канцеларије (општа питања, заштита права детета, заштита права националних мањина и равноправност полова). У 2010. години ПО је организовао¹⁰⁰ укупно 40 оваквих догађаја, односно једнократних или виšekратних тематских активности/пројеката који су за свој примарни или секундарни циљ имали промовисање рада институције. Покрајински омбудсман је у оквиру својих редовних активности предложио, односно учествовао на 50 састанака са представницима локалних самоуправа, органа управе на покрајинском нивоу, различитих покрајинских и државних институција, тела и јавних предузећа на територији АП Војводине, а који су такође били медијски пропраћени.

ОГЛАШАВАЊЕ ПОВОДОМ ПРЕДСТАВКИ ГРАЂАНА/КИ¹⁰¹

Покрајински омбудсман се у 8 наврата огласио поводом притужби и/или представки грађана/ки:

- 2. марта: Поводом дуготрајности вођења поступака по подошењу захтева за пензију у Фонду ПИО,
- 7. маја: Поводом решавања питања статуса наставника русинског језика у Шиду,
- 26. маја: Поводом финансирања мањинских медија и удружења грађана у Сомбору,
- 18. јуна, 27. септембра, 22. октобра и 2. децембра: Поводом притужби лица лишених слободе,
- 16. новембра: Поводом притужби на начин обрачуна накнада зарада запослених породиља.

ОГЛАШАВАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ О АКТУЕЛНИМ ДОГАЂАЈИМА/ТЕМАМА¹⁰²

Покрајински омбудсман се у 11 наврата огласио укупно поводом 9 оваквих догађаја/тема:

¹⁰⁰ Ово су догађаји у којима је Покрајински омбудсман учествовао као главни организатор или суорганизатор. Догађаји на којима је институција учествовала у некој другој функцији дати су у тематским деловима извештаја, као и у одељку о посетама, састанцима, путовањима и сл.

¹⁰¹ Овлашћења Покрајинског омбудсмана о овом питању видети Одлуку, *Оп. цит.*, чланове 8, 21, став 1 и 2, 32, 33 и 34.

¹⁰² Одлука. *Оп. цит.* Члан 13, став 4.

- 8. јануара: Осуда графита мржње у Чоки,
- 28. јануара, 4. и 12. фебруара: Поводом међунационалних инцидената у Темерину,
- 25. фебруара: Осуда вандалских испада у Бечеју, Бачком Петровом Селу и Бачком Градишту,
- 4. марта: Осуда графита мржње у Панчеву,
- 5. марта: Поводом формирања посебног уређивачког тела у листу „Мађарсо“,
- 8. априла: Осуда графита мржње у Петроварадину и Суботици,
- 16. јуна: Осуда расистичких протеста у Јабуци,
- 25. јуна: Поводом обустављања рада портала „Вајдашаг ма“,
- 2. августа: Осуда графита мржње у Суботици

ГОДИШЊИ И ПОСЕБНИ ИЗВЕШТАЈИ

На основу измене „Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману“ („Службени лист Аутономне Покрајине Војводине” број 16/2005) Извештај Покрајинског омбудсмана за 2009. годину поднет је председнику Скупштине АПВ у предвиђеном року (до краја марта 2010. године).

Покрајински омбудсман је 7. септембра 2010. године Скупштини АПВ и преседнику Одобра за информисање Скупштине АПВ упутио посебан извештај о стању мањинских медија у АП Војводини, а примерак извештаја достављен је у Влади АПВ.¹⁰³

ПРАЋЕЊЕ НАПИСА И ИЗВЕШТАЈА У МЕДИЈИМА (ПРЕС КЛИПИНГ)

Покрајински омбудсман у свом раду користи и „Барометар”, званични прес клипинг Покрајинског секретаријата за информације, недељни преглед написа у штампи „Огледало” као и званични месечник истог Секретаријата „Преглед” у којем се бележе сви значајнији догађаји у Скупштини и Влади АП Војводине током месеца.

Осим тога, у Покрајинском омбудсману су се до краја јула 2010. редовно пратили написи у 6 дневних новина („Дневник”, „Политика”, „Грађански лист”, „Данас”, „Мађар Со”/ *Magyar szó* / и „Блиц“) док су се написи и медијски извештаји у другим медијима, нарочито регионалним и локалним, које не обухвата „Барометар”, као и на радио станицама, пратили посредством евиденције у Покрајинском омбудсману. Од августа 2010. за потребе Покрајинског омбудсмана припрема се електронски прес клипинг.

¹⁰³ О детаљима извештаја подробније говори одговарајуће поглавље о заштити права националних мањина.

Према одговарајућим кључним речима архивирано је укупно 12.775 чланака и прилога објављених у 307 штампаних и 42 електронска медија.

Области остваривања, заштите и кршења људских права о којима су медији најчешће писали су следеће.

1. Најзаступљеније теме по областима рада Покрајинског омбудсмана

Најзаступљеније теме	Општа питања	Права националних мањина	Заштита права детета	Родна равноправност
1. тема	Синдикати	Права Рома	Дечја права	Насиље у породице
2. тема	Људска права	Избори за националне савете	Школство	Мобинг
3. тема	Особе са инвалидитетом	Права националних мањина	Трговина децом	Родна равноправност

СТАТИСТИКА МЕДИЈСКИХ АКТИВНОСТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

У својој бази података на крају 2010. године Покрајински омбудсман је имао податке о 378 новинара/ки из 194 штампана и електронска медија и/или њихових редакција (локалних, регионалних и националних дневних новина и периодичних часописа, ТВ станица, радија, новинских агенција, сајтова / портала и независних продукцијских кућа) са којима је током протеклих сеам година остварио непосредне контакте.

Током 2010. Покрајински омбудсман је медијима послао 131 званично саопштење за јавност, најаву догађаја, вест или информацију за медије од којих су се неки односили на серије догађаја у одређеном периоду (нпр. у случају најаве посетâ Покрајинског омбудсмана градовима, општинама, селима). На месечном нивоу је у просеку било готово 11 повода за оглашавање у медијима, двоструко више у односу на 2009. годину.

2. Заступљеност Покрајинског омбудсмана у медијима

Врста медија	Број написа / прилога
ТВ	135
Штампа	326
Радио	49
Интернет	51
Укупно:	561

Евидентиран је 561 напис/прилог о раду Покрајинског омбудсмана у штампаним и електронским медијима, преко 30% више у односу на претходну годину. Ефикаснијем праћењу и повећању броја евидентираних написа/прилога о Покрајинском омбудсману допринео је електронски прес клипинг, иако неки од њих још остају незабележени.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Посебно тешки за праћење су прилози на радију који се понављају у вестима или репризираним емисијама, а дешава се да прилог буде снимљен, али не буде емитован. Телевизијски прилози су

РЕДОВНА ТЕМАТСКА ГОСТОВАЊА У ЕЛЕКТРОНСКИМ МЕДИЈИМА

Од пролећа 2005. године Покрајински омбудсман, заменици/це омбудсмана и сарадници/це редовно једном месечно, прве среде, учествују у једночасовној емисији Радио Новог Сада/Радио Војводине, програма на српском језику, током које се повремено јављају и слушаоци/тељке са коментарима или постављају питања. Представници/це Покрајинског омбудсмана у овом програму промовишу људска права, саму институцију Покрајинског омбудсмана и њене надлежности, а говори се о редовним активностима и пројектима Покрајинског омбудсмана, као и о самим типовима представки грађана/ки и поступању Покрајинског омбудсмана.

ШТАМПАНИ МАТЕРИЈАЛ И ПУБЛИКАЦИЈЕ

Покрајински омбудсман је ове године одштампао 40 примерака посебног извештаја „Мањински медији у Војводини“ и 5.000 примерака вишејезичног формулара представки, док је штампање 500 примерака скраћеног Годишњег извештаја за 2009. годину финансијски подржала Мисија ОЕБС у Србији.

ИСТРАЖИВАЊА

Покрајински омбудсман је у оквиру својих редовних активности *спровео* и следећа истраживања:

- „Мањински медији у Војводини“,
- „Заступљеност припадника националних заједница у судовима опште и посебне надлежности на територији АПВ“,
- Дечја права у домовима ученика средњих школа у АПВ, у оквиру пројекта Савета Европе „Правда по мери детета“,
- „Људска права лица лишених слободе – лица на издржавању казне затвора“,
- „Друштвени положај жена у организацијама рада у државној/јавној својини: војвођански узорак“ (у оквиру пројекта „Родно заснована дискриминација на радном месту у покрајинским и локалним органима управе“ уз подршку Развојног фонда УН за жене -УНИФЕМ,
- насиље над женама у породици, а из праксе институција (центара за социјални рад, полиције, судава, тужилаштва, органа за прекршаје,

забележени према броју емисија/првих емитовања, али не и по броју њихових реприза (нпр. у вестима или уколико је, нпр. у Радио Новом Саду, материјал превођен и емитован и у редакцијама на другим језицима у службеној употреби). Слободна процена је да је са овим понављањима реални број радијских и ТВ прилога о раду Покрајинског омбудсмана за 5-10% виши.

- здравствена заштита жена: пракса диспанзера за жене при домовима здравља у АПВ,
- право на новчану накнаду за време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета: пракса општинских и градских управа у обезбеђивању овог права.

У оквиру својих редовних активности Покрајински омбудсман је осмислио, односно *започео* следећа истраживања која ће бити завршена током 2011. године:

- о инклузивној образовној пракси у школама у АПВ,
- о ромским насељима на територији АПВ,
- о дискриминацији средњошколаца у Војводини,
- „Контрола законитости и правилности рада Републичког геодетског завода и служби за катастар непокретности” (у сарадњи са Заштитником грађана Републике Србије).

У оквиру редовних активности институције прикупљени су и обрађени подаци о прихватиштима и прихватним станицама при центрима за социјални рад на подручју АПВ, а током 2011. биће спроведено и истраживање о насиљу над децом у породици, из праксе институција (центра за социјални рад, полиције, судова, тужилаштва, органа за прекршаје).

ВЕБ-САЈТ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

На интернет презентацији Покрајинског омбудсмана која се налази на адреси www.ombudsmanapv.org корисници су могли да нађу основне информације о институцији, преузети релевантна документа, поднети представку (на свих 5 језика и 2 писма у службеној употреби у АП Војводини) и информисати се о текућим догађајима и актуелностима у институцији Покрајинског омбудсмана. Интернет презентација се свакодневно ажурира новим вестима, најавама и саопштењима институције.

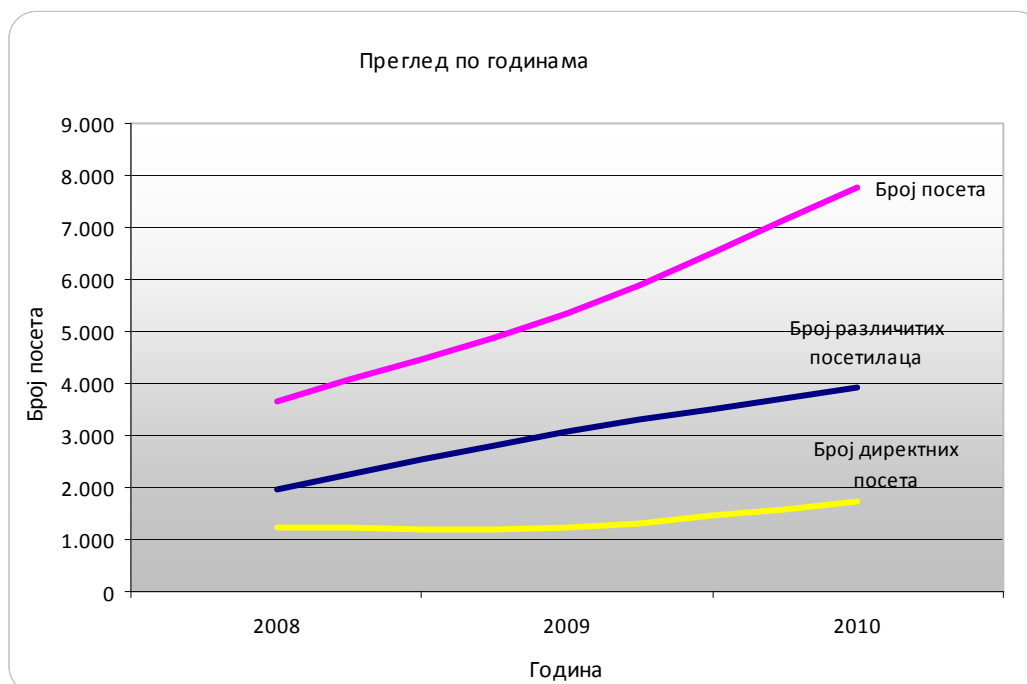
У току 2010. године интернет презентација Покрајинског омбудсмана на адреси www.ombudsmanapv.org посећена је 7.759 пута и укупно је погледано 17.644 страница презентације. Ових 7.759 посета је остварило 3.917 различитих посетилаца који су се у просеку задржавали 2 минута и 15 секунди на интернет презентацији.

Интернет презентацији се најчешће приступало са претраживача Гугл (*Google*) - 5.152 посете, или 66,40 одсто, непосредним укуцавањем адресе сајта у интернет претраживачу (1.738 посета или 22,40%) и путем линкова са других сајтова (869 посета или 11,2%). Занимљиво је да се ове године до страница Покрајинског омбудсмана стигло и са Фејсбук портала (198 посета).

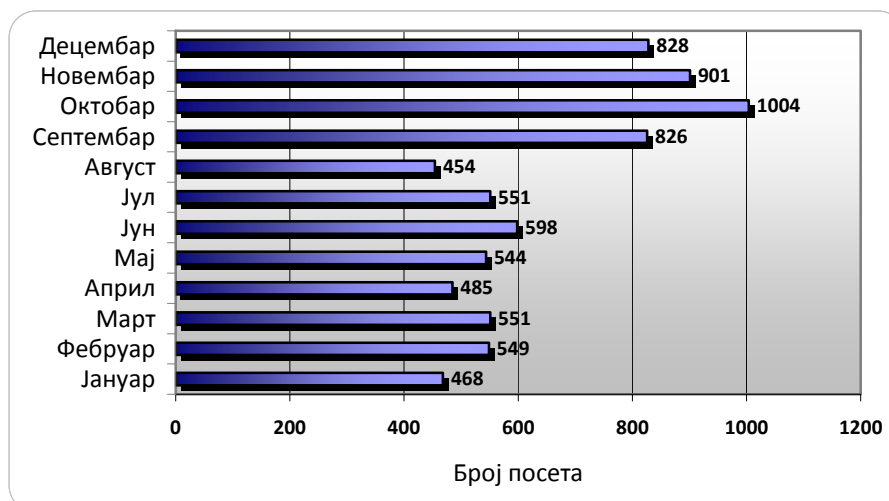
Детаљнији приказ података у вези са интернет презентацијом дат је у приложеним табелама и графиконима.

Кратки преглед по годинама

	2008	2009	2010
Број различитих посетилаца	1.976	3.089	3.917
Број посета	3.650	5.352	7.759
Број прегледаних страница	7.038	10.559	17.644
Број прегледаних страница по посети	1,93	1,97	2,27
Просечно проведено време на сајту	0:02:16	0:02:14	0:02:15
Број директних посета	1.212	1.226	1.738
Број прегледаних страница директних посетилаца	1,95	2,09	3,11
Просечно време проведено на сајту од стране директних посетилаца	0:02:18	0:02:27	0:03:26

Број посета по месецима

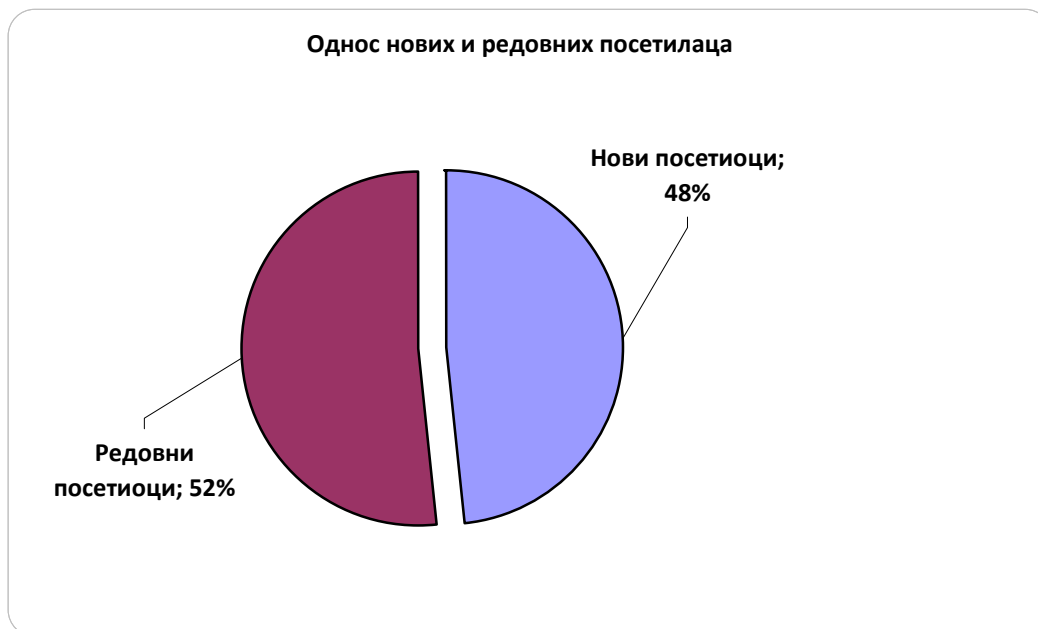
Број посета сајту по државама

Држава	Број посета	Број посета
Србија	7098	91,48%
Босна и Херцеговина	120	1,55%
Црна Гора	54	0,70%
Мађарска	49	0,63%
Немачка	46	0,59%
Хрватска	30	0,39%
Холандија	26	0,34%
Непознато	24	0,31%
Француска	25	0,32%
САД	22	0,28%
Остало	265	3,42%
Укупно	7759	100,00%

Највећи број посетилаца сајта долазио је из Републике Србије, док су посетиоци из осталих земаља посећивали сајт у мањем броју и то највероватније у случајевима претраге у неком од интернет претраживача.

Нови и редовни посетиоци

Под новим посетиоцима подразумевамо посетиоце који први пут посећују интернет презентацију Покрајинског омбудсмана, док редовним посетиоцима сматрамо посетиоце који су се два или више пута враћали на сајт.

Интернет презентацију Покрајинског омбудсмана посетило је 52 одсто посетилаца који су се поново враћали на сајт ради добијања одређених информација.

Начин на који посетиоци долазе до сајта

Најчешћи извор преко којег посетиоци долазе до адресе или линка ка нашем сајту је Гугл (Google) страница (66,40%) или непосредним приступом, укуцавањем адресе сајта у адресну линију претраживача (22,40%). Сајту је приступило 102 корисника интернета путем линка који се налази на интернет презентацији Заштитника грађана Републике Србије, а 198 корисника је до презентације дошло путем Фејсбук друштвене мреже.

Извор	Број посета	Процент
Гугл (Google)	5152	66,40%
Директни приступ	1738	22,40%
Фејсбук	198	2,55%
Заштитник грађана	102	1,31%
СоИнфо	61	0,79%
Остало	508	6,55%
	7759	100,00%

Кључне речи и изрази

Посетиоци који су на сајт долазили путем претраживача, попут Гугла, најчешће су то остваривали укуцавањем следећих речи у претраживач:

Кључна реч	Број	Процент
покрајински омбудсман	2636	33,97%
омбудсман нови сад	332	4,28%
омбудсман	234	3,02%
омбудсман војводина	153	1,97%
омбудсман војводине	145	1,87%
покрајински омбудсман нови сад	114	1,47%
омбудсман.апв	92	1,19%
омбудсман апв	76	0,98%
www.ombudsmanapv.org	53	0,68%
омбудсманапв	40	0,52%
омбудсман покрајински	27	0,35%
остало	3857	49,71%
УКУПНО	7759	100,00%

ЗАПОСЛЕНИ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ У ИНСТИТУЦИЈИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

На основу члана 6. става 1. и 2. Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“ број 23/2002, 5/2004, 16/2005, 18/2009-промена назива акта) утврђено је да покрајински омбудсман има пет заменика од којих је по један/једна изабран/а за област: права националних мањина, права детета и равноправност полова. Према Одлуци најмање по један заменик бира се из реда мање заступљеног пола и припадника националних мањина.

У извештајном периоду, приликом избора на мандатни период од шест година, од шест изабраних лица, двоје изабраних лица су српске националности, једно изабрано лице је мађарске националности, једно изабрано лица је црногорске националности и двоје изабраних лица су неопредељене националности. На основу родне припадности, од шесторо изабраних лица, троје су женског пола, а троје мушког пола.

Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана систематизовано је 27 радних места, од којег броја је са високом стручном спремом утврђено 23 радна места, 1 радно место са вишом стручном спремом, а 3 радна места са средњом стручном спремом.

На неодређено време запослено је 20 особа, од којих је једна, постављено лице, а једна особа је запослена на одређено време, због повећаног обим посла.

Од укупног броја попуњених радних места на неодређено и одређено време, према националној структури, 12 запослених је српске националности, 3 запослених мађарске националности, 2 запослена хрватске националности, 1 запослен словачке националности, 2 запослених војвођанске националности, а 1 запослен је неопредељене националности. На основу родне припадности, 15 запослених су је женског пола, а 6 запослених су мушког пола.

У извештајном периоду посебна пажња посвећена је стручном усавршавању, како изабраних лица, тако и запослених, који су присуствовали конференцијама, семинарима и другим стручним и научним скуповима о заштити и унапређењу људских права, у земљи и иностранству. Готово сви запослени похађали су ЕЦДЛ курс за рад на компјутерима који је организован за запослене у покрајинским органима. Неколицина запослених су похађали курсеве страних језика, или језика који су у службеној употреби у органима Аутономне Покрајине Војводина. Једна запослена учествовала је у обуци за спровођење медијације.

ФИНАНСИРАЊЕ РАДА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

На основу Покрајинске скупштинске одлуке о буџету АП Војводине за 2010. годину ("Службени лист АПВ" број 20/09, 18/10 - ребаланс) обезбеђена су финансијска средства за рад Покрајинског омбудсмана.

Разд.	Гл.	Функ.	Екон. клас.	ОПИС	Средства из буџета 2010	Извршење 2010.г.	% Извршења 2010.г.
1	2	3	4	5	6	7	8
27		330		ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН			
			411	Плате, додаци и накнаде запослених	31.211.000,00	28.149.007,00	90,19%
			412	Социјални доприн. на терет послодавца	5.622.928,00	5.038.701,00	89,61%
			413	Накнаде у натури	234.845,00	197.278,87	84,00%
			414	Социјална давања запосленима	1.001.882,00	294.949,00	29,44%
			415	Накнаде трошкова за запослене	571.005,00	521.914,89	91,40%
			416	Награде запосленима	1.000,00	0,00	0,00%
			421	Стални трошкови	577.000,00	468.856,02	81,26%
			422	Трошкови путовања	485.000,00	313.787,32	64,70%
			423	Услуге по уговору	1.381.500,00	858.978,46	62,18%
			426	Материјал	325.000,00	307.860,04	94,73%
			444	Пратећи трошкови задуживања	2000,00	0,00	0,00%
			465	Остале дотације и трансфери	100.000,00	68.246,00	68,25%
			482	Порези, обавезне таксе и казне	195.000,00	191.120,00	98,01%
				УКУПНО ЗА РАЗДЕО:	41.708.160,00	36.410.698,60	87,30%

Додатна средстава

Додатна средстава за 2010. годину планирана су у износу од **3.235.000,00** динара и то од: донација од иностраних земаља (извор финансирања 05) у износу од **300.000,00** динара; донација од међународних организација (извор финансирања 06) у износу од **2.158.000,00** динара и донација од невладиних организација и појединаца (извор финансирања 08) у износу од **777.000,00** динара.

У 2010. години остварени су приходи у износу од **1.142.100,00** динара – на подрачуну покрајински омбудсман 840-2091741-29, а извршено је укупно **1.138.509,90** динара у оквиру пројекта „Родно заснована дискриминација на радном месту у покрајинским и локалним органима управе“ који спроводи Покрајински омбудсман у сарадњи са Заштитником грађана Републике Србије уз подршку УНИФЕМ-а (Развојног фонда Уједињених нација за жене) а у складу са

Споразумом број LOA/SVK/2010/05 са Развојним фондом Уједињених нација за жене УНИФЕМ, као део већег пројекта “Унапређење економских и социјалних права жена у Србији и Црној Гори”. Од тога, за *Услуге платног промета* извршено је **5.009,50** динара, за *Трошкове службених путовања у иностранство* **72.500,00** динара, за *Услуге превођења* **106.190,00** динара, за *Услуге штампања публикација* **187.920,00** динара, за *Остале стручне услуге* **510.578,31** динара, за *Услуге репрезентације* **246.329,02** динара, за *Канцеларијски материјал* **9.983,07** динара. Ово извршење чини **52,76%** од годишњег плана донација од међународних организација. Остатак ових средстава на подрачуну 840-2091741-29 са стањем на дан 31.12.2010. износи **3.590,10** динара.

Подаци о просторијама и средствима за рад

Пословни простор је опремљен пратећим канцеларијским намештајем, телекомуникационом и биротехничком опремом, као и рачунарском опремом, што је све обезбеђено и убудуће ће бити обезбеђивано посредством Управе за опште и заједничке послове покрајинских органа.

Покрајински омбудсман има и канцеларије у Панчеву и Суботици. Пословне просторије у Суботици које је обезбедио Град Суботица немају одговарајуће услове за рад. Пословне просторије у Панчеву обезбедио је Град Панчево, с тим да Управа за опште и заједничке послове покрајинских органа плаћа режијске трошкове за рад обеју подручних канцеларија.